

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 6

9. AASTAKÄIK. — JUUNI 1927

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 6

Juuni 1927.

9. aastakäik.

SISU: Kooliuuendus Austrias, eriti Viinis — *E. Martinson*. Ameerika Ühisriikide kool — *J. Annusson*. Algkooli õpetaja kui rahvaõpetaja — *A. Veiderman*. Kirjanduse arvustusi — *R. Reiman*; *V. Orav*; *Jakob Tõnisson*. Poeglaste kehalise kasvatusse õppekava eelnõu keskkoolidele — *A. Rosenberg* ja *K. Müür*. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Organisatsioonide teateid. Karskus.

Kooliuuendus Austrias, eriti Viinis.

E. Martinson.

(Järg).

Järgmine tund oli emakeele tund (keeleõpetus). Selle sihiks oli harjutada (ladina kirjas) ss tarvitamist sõnades: „vergiss“ ja „muss“. See tund seoti eelmisega sel teel, et kästi ette kujutada, et ema saadab poisi söekaupleja juure. Lastakse plaanil näidata, kus asub lähem söekauplus ja missuguseid tänavaid mööda sinna saab. Edasi öeldakse, et lapsed kuhugi minnes sagedasti ühe või teise asja unustavad. Küsiti lastelt, mis, näit., võiks unustada 6—7-aastane poiss, kui ta söekaupleja juure läheb. Leitakse, et ta võib unustada üle trammitee minnes, et tramm tuleb ja võib sattuda trammi alla, et auto tuleb, mille alla võib sattuda. Võib unustada koju raha või söekorvi. Võib unustada, et peab jalad puhastama, kui tänavalt tuppa või äriruumi astuda, et peab võõras kohas teretama ja jumalaga jätma, et peab selle juures mütsi kergitama jne. Edasi kästakse endale ette kujutada, mis ema siis niisugusele poisile peab ütleva, kes sarnased asjad unustab. Vastustest saavad laused, milles igas lauses figureerivad sõnad: „vergiss nicht“, näit.

Die Mutter spricht:

„Vergiss nicht zu grüssen!
Vergiss nicht „Guten Tag“ zu sagen!“ jne.

Raskemad laused kirjutatakse klasitahvlile, kõik aga õpilaste töövihkudesse. Ühtlasi juhitakse tähelepanu kirjavahemärkidele.

Pärast seatakse samadest lausetest uued laused, milles sõnade „vergiss nicht“ asemel figureerivad sõnad „ich muss“ (mis poiss peab silmas pidama, kui ta läheb kuhugile võõrasse kohta).

Emakeelele järgnev arvutamise tund seoti kodumaise asiõpetusega sel viisil, et kästi lapsi minna (ettekujutuses muidugi) turule ja seejuures seletada tee sihti. Selgitati tähtsamate tarbeainete turuhindu, seati neist kokku ülesandeid ja lahendati neid.

Tunni lõpul anti koduseks ülesandeks kodunt ja äridest järele kuulata kõige tarvilikumate tarbeainete hinnad ja need üles tähendada töövihku.

Arvutamise tunnil järgnev neljas tund oli võimlemine. See tund ei olnud seotud kodumaise asiõpetusega.

Võimlemissaali põrand oli linoleumiga kaetud. Võimlemisriistu oli väga vähe. Tunni sisuks olid vabad liigutused, marssimine, jooks ja mängud.

Teisel päeval algasid tunnid jällegi kodumaise asiõpetusega. Korrati ja süvendati eelmise päeva tööd. Linna- ja oja plaanile lisati juure uusi tänavaid. Tehti orienteerumisharjutusi juurelisatud plaaniosades. Siis juhiti sellele tähelepanu, et kui tahaksime veel tänavaid juure lisada, siis lõpeb ruum tahvlil. Leiti väljapääs selles, et tänavad ja majad tuleksid väiksemad joonistada. Leiti, et nende plaanil on majad ligikaudu 1000 korda väiksemad, kui nad on loomulikult, kuna umbes 20 meetri pikkuse maja pikkus plaanil võrdub 2-le sentimeetrile. Seletati, et see suhe tähendatakse plaanil väljendusega 1:1000. Tullakse otsusele, et kui tahetakse plaanile mahutada rohkem maju ja tänavaid, siis võiks üks sentimeeter plaanil tähendada 10.000 sentimeetrit ehk 100 meetrit. Selle klassi arvupiir on küll õieti 100, aga lapsed teadsid siiski, et 10 sajalist nimetatakse tuhat ja 10 tuhandelist — kümnetuhat. Õpetajal on kaasas 50-ne meetri pikkune mõõdurihm. Selle abil selgitatakse näitlikult, et 1 sentimeeter on vähem meetrist 100 korda, 10 meetrist — 1000 korda, 50 meetrist — 5000 korda ja sellega siis 100 meetrist — 10.000 korda.

Edasi selgitatakse, et kui plaanil iga asi on 10.000 korda lühem kui ta on loomulikult, siis seda plaanil märgitakse: 1:10.000. Tullakse otsusele, et kui tahetakse valmistada linnaosa enam-vähem täpis plaan, siis on vaja mõõdurihmaga mõõta kõikide plaanile märgitavate asjade pikkus ja laius.

Järgmisel arvutamise tunnil lasti üksikuid õpilasi vihkudest ette lugeda tarbeainete hinnad, mille kogumine tehti õpilastele ülesandeks eelmisel päeval. Tarbeainete turuhinnad olid ka sel päeval arvutamise ülesannete sisuks.

Järgneval emakeele tunnil juhiti sellele tähelepanu, kust saadakse kõik tarbeained. Leiti, et maast ja et maa annab tarbeained siis, kui päike teda soojendab. Järgnes tuttava lugemistüki „Stern-taler“ lugemine ja selgitamine. Leiti, et see tütarlaps muinasjutus, kellel isa ja

ema on surnud, tähendab maad. Tema (s. o. maa) isa ja ema on päike ja kuu. Talvel ei anna päike ja kuu maale soojust, sellepärast öeldakse, et nad on surnud. Kui jutus tütarlaps annab mehele leiba, ühele lapsele oma riided ja teisele oma särgi, ise paljaks jäädes, siis tähendab see seda, et maa annab inimestele toitu ja riideid, jääb aga ise sügisel tühjaks ja paljaks. Öö muinasjutus tähendab talvet, tähetaalrid on lumehelbed, mis langevad taevast alla ja katavad palja maa, mis kõik oma annid on annud inimestele. Selgitamisel tähendati klassitahvlile muinasjutus esinevad asjad ja otsiti siis nende tähendusi, mis ka märgiti tahvlile. Tahvlil leidsid siis järgmised ülestähendused:

Mädchen — Erde.

Vater und Mutter — Sonne und Mond.

Mann }
Kind } — Menschen.
Kind }

Brot }
Kleider } — von der Erde.

Nacht — Winter.

Stern-taler — Schneeflocken.

Pärast seda võrreldi juttu enne loetud muinasjutuga „Dornröschen“, kus kuningapoeg tähendab päikest, okasroosike — maad, saja-aastane uni — talvet, kuningapoja suudlus — maa äratamist talveunest päikesekiirte poolt.

Laste lugemine ei olnud väliselt kuigi hea. Loeti veel kaunis pikkamisi ja vigadega. Ilmega lugemise nõuetest ei olnud lastel veel suurt aimu. Kainisti arenenud oli arusaamine loetava tüki sisust. Kõlava nimetusega „vabad kirjatööd“ ei ole sel astmel ka veel suured asjad. Võtsin prooviks kaasa kolme õpilase „vabad tööd“, mis tehti ühe emakeele tunni teisel poolel. Esi-mesel poolel lapsed jutustasid, missuguses äris või missuguse käsitöölise juures keegi oli käinud ja mis ta seal näinud. Kästi seda kirja panna, selle juures jutustades, „mis inimesed räägivad ja mis seal on näha“. Esitan tööd ühes nende vigadega. Töödest on üks nõrga, kaks heade õpilaste omad.

Nõrga õpilase töö:

24. November.

Vom Tischler.

Wie ich einmal beim Tischler war habe ich mihr einen stock gehholt. Er hat mit der Greisäge das Holtz mitten ausernader geschnitten.

Hea õpilase töö:

Lili C. 3 Kl. 24. XI.

Wie die Johanna und ich einmal beim Holuschka waren, schnitten sie dort gerade eine Wurst. Ich stellte mich aber dort hin und wie sie so schoben kam mir die Maschine ins Gesicht, sie kam mir gerade ins Aug, dass tat mir weh.

Hea õpilase töö:

Erni Sch. . . III Kl.

Beim Greisler.

In den Tagen wo Kramer Kurt krank wurde hatten wir Frei. Unsere Köchin schickte mich daher einkaufen. Sie sagte: Zuerst gehe zum Greisler und hole 10 Stück durchleuchtete Eier. Ich ging vort. Beim Greisler verlangte ich die Eier. Er nam eine brenende Kerze hilt ein Ei nach dem andern über die Kerze dabei sagte er: Wenn (Jutt jääb pooleli).

Neljanda klassi õpetaja töö jättis üldõpetuse ja töökooli põhimõtete läbi viibimise suhtes õige palju soovida. Ei hakka esitama näiteid sellest tööst. Toon mõned näited tööst poiste rahvakoolist Liebhardi tänaval, kus hospiteerisin I, II ja V-klassis.

Kool on rohkem linna servas. Õpivad vaesema rahvakihi lapsed. Igas klassis 36 õpilast. Klassiruumid on kaunis avarad. Puudub laste riietehoiuruum. Laste ja õpetaja üleriided on klassis. Koolil on kahekordsed klassid.

Näide tööst I klassis.

Õpetaja juhib sellele tähelepanu, et klassiahi on õige soojaks kõetud ja küsib, miks. Lapsed vastavad: „Õues on külm ja udu“. Räägitakse sellest, kuidas inimesed endid külma vastu kaitsevad: soojad elumajad, soojad riided. Räägitakse soojadest riidest, kasukast, sallist, palitust. Tund on ühtlasi lugemise ja kirjutamise tund, harjutatakse lapsi tarvitama z tähte ja sellepärast seatakse liikuva aabitsa tähtedest kokku sõna „Pelz“ (kasukas). Loetakse seda ja harjutatakse tema õiget hääldamist. Kirjutatakse sõna „Pelz“.

Juhitakse tähelepanu sellele, et kasikal on mõnikord karvased ääred all, ees ja varukate otsas. Arvatakse, et see on ilustus — „Zierde“. Loetakse ja kirjutatakse sõna „Zierde“.

Räägitakse, et sooja annavad veel trikoo-pesu, kamassid (soojad saapapealised), vateeritud vooder, viltsaapad. Seletatakse, et viltsaapad ja -kübarad tehakse vildist. Loetakse ja kirjutatakse sõna „Filz“ (vilt).

Seletatakse, et pead kaitstakse külma eest sooja mütsiga. Loetakse ja kirjutatakse sõna „Mütze“ (müts).

Õpetaja juhib tähelepanu sellele, et käsi kaitstakse külma vastu soojade villaste kinnastega. Õpetaja joonistab tahvlile sõrmkinda. Edasi järgneb arvutamine, võttes näitlikuks aluseks kinda sõrmed. Näiteks joonistatakse üks kinnas viie sõrmega ja teisest kindast ainult üks sõrm. Joonistuse kõrvale kirjutatakse $5+1=6$. Edasi joonistatakse terve sõrmkinnas ja teisest kindast põial ja esimene sõrm ja sinna kõrvale $5+2=7$ jne. kuni $5+5=10$ (muidugi ühes kinnaste joonistamisega). Siis hakatakse kahest kindast ükshaaval sõrmi maha kustutama, mille juures ühtlasi arvutatakse:

$$10 - 1 = 9$$

$$10 - 2 = 8$$

$$10 - 3 = 7$$

$$10 - 4 = 6$$

$$10 - 5 = 5.$$

Tehakse liitmise ja lahutamise harjutusi laste eneste sõrmedega. Loetakse kinda sõrmi järgimööda 1—10 ja sealt tagasi 10—1. Siis loetakse kõvemalt rõhutades paaris-arvused 1—10 ja 10—1.

Mulle näis, et tund, eriti ta esimene osa, ei huvitanud suurt lapsi. Õpetaja pidi paar korda ühe poisi peale käärtama, kes teisega juttu ajas. Arvan, et töö sellepärast ei huvitanud lapsi, et aeti korraga taga kahte sihti: oli kodumaine asiõpetus ja ühtlasi lugemine ja kirjutamine. Oli lastel huvi ärganud mõne probleemi vastu asiõpetuse käsitlusest, siis äkki mindi hoopis teise asja peale üle: harjutati teatava sõna lugemist ja kirjutamist. Mindi jälle edasi asiõpetuses ja jälle katkestati seda uue sõna lugemise ja kirjutamise harjutamisega. Nii vesistati laste probleemide

otsimistung ja huvi, aga ka lugemise ja kirjutamise harjutamise mõttes tehti väga vähe ära: loeti ja kirjutati ainult 4 sõna: Pelz, Zierde, Mütze, Filz. Siin taheti üldõpetust läbi viia enam-vähem puhtal kujul: ühel ja samal tunnil oli asiõpetus, lugemine, kirjutamine, arvutamine ja joonistamine. Kuid selle läbi kannatas õpetus.

Näide tööst II klassis.

Õpetaja juhtis tähelepanu sellele, et täna on 1. kuupäev uuest kuust — detsembrikuust. Lapsed hüüdsid kohe: „Selles kuus on jõulud!“ ja palusid õpetajat, et ta jutustaks neile jõulujutu. Õpetaja jutustas väikese jutukese. Seletatakse, miks lapsed jõulupühi nii väga armastavad. Ühed ütlevad, sellepärast et siis tuleb jõulumees (Nikolo), teised — et siis tuleb jõululaps, kolmandad — et siis tehakse jõulupuud, neljandad — et siis saab kingitusi, viiendad — et saab uued riided, kuwendad — et saab hästi süüa, seitsmendad — et siis tulevad külalised, saab mängida jne. jne. Üks poiss ütles, et see ei ole õige, et tuleb jõulumees ja jõululaps, et seda muidu valetatakse lastele. Õpetaja küsis klassilt, kes ka veel arvab, et jõulumeest ja jõululast ei olegi. Umbes pool klassi tõstis käed üles. Üks poiss ütles: „Ma tean küll, et jõulumeest ei ole, aga jõulud on siiski ilusad“. Teised ütlesid ka, et neil on hea meel jõulude üle. Õpetaja võttis selle jutuaajamise kokku lausesse:

„Wir freuen uns auf den Nikolo und auf das Christkind“.

ja kirjutab selle lause klassitahvlile. Lause loetakse kooris ja üksikult, lahutatakse raskemad sõna „Christkind“, „freuen“, „Nikolo“, silpideks ja harjutatakse nende hääldamist. Seletatakse, et „freuen“ on tegusõna, tal on kaks silpi, et sõnal „Nikolo“ on kolm silpi, et „Christkind“ koosneb sõnadest „Christ“ ja „Kind“, ta on kokkupandud sõna ja tal on kaks silpi. Raskemaid sõnu püütakse hääldada hästi teravalt ja selgelt. Kustutatakse lause tahvlilt ja õpilased kirjutavad ta peast oma vihkudesse. Õpetaja kirjutab uuesti klassitahvlile ja lapsed vaatavad, kas neil on õieti kirjutatud.

Samasugune protseduur tehakse läbi lausega:

„Der Nikolo bringt uns viele gute Sachen“,

millesse õpetaja võttis kokku jutuaajamise sellest, missuguseid asju jõulumees toob.

Tunni lõpul joonistati klassitahvlile ja õpilaste vihkudesse jõlumees ja jõluasjad.

Järgneval arvutamise tunnil joonistati jõlutähti (kuuenurgelisi) ja õpiti nende abil 6-e korrutamistabelit:

1 jõlutäht = 6 nurka,
2 „ = 12 „
3 „ = 18 „ jne.

Seati kokku ja lahendati ülesandeid 6-e korrutamistabeli kohta.

Esitatud lõiked tegelikult õppetööst Viini rahvakoolis annavad ehk ligikaudsegi ettekujutuse sellest, kuidas seal püütakse teostada üldõpetust. Puudutan veel mõnd vähema tähtsusega asja.

Eespool tähendasin, et koolis puudub kindel tunnikava. Selle järeldus on, et koolis ei ole klassipäevaraamatud, vaid n. n. „klassiraamatud“ (Klassenbuch), mis on õieti „nädalaraamatud“, sest sinna kantakse läbivõetud õppematerjal nädala kaupa (iga nädala lõpul). Nädalaraamatu vorm on järgmine:

1. Nädala aineala (õppeüksus).
2. Õppekäigud. Vaatlused.
3. Kodumaa- ja eluõpetus (Heimat- und Lebenskunde):
 - a. ajalugu,
 - b. maadeteadus (Erdkunde),
 - d. looduselugu (Naturkunde).
4. Emakeel:
 - a. kirjatööd,
 - b. õigekiri,
 - d. keeleõpetus,
 - e. lugemine ja päheõppimine,
 - g. kirjutamine.
5. Laulmine.
6. Käsitöö (üldine).
7. Käsitöö tütarlaste.
8. Arvutamine ja ruumiõpetus.
9. Kehalised harjutused.
10. Klassi- ja kodused tööd.
11. Puuduvad õpilased.

Joonistamine ei ole märgitud „nädalaraamatus“. Ta on üldine õppeaine, mida tarvitatakse peaaegu iga teise aine

tundides. Ja joonistatakse väga palju, eriti I ja II klassis. Harilikult on I klassi ruumil kahe seina alumine osa muudetud seinatahvliteks, nii et seal võivad korraga joonistada kõik õpilased. Sarnased joonistamistahvlid saadakse üsna odavalt sel teel, et seina alumine osa kaetakse eriliselt selleks valmistatud musta paberiga. Paber jaotatakse üksikuiks tahvleiks väikeste puust liistudega.

Kirjutamist harjutatakse vahetevahel emakeele tundidel. Pärast aabitsa läbivõtmist peetakse kirjutamisharjutuste juures silmas emakeele õigekirja huvisid, kuna kirjutamise aineiks on enamasti märkesõnad. Esimeses klassis kirjutatakse kuni jõuluni pliiatsiga, II poolaastal tindiga. Kiri on püstkiri.

Kooliealistele noortele pakub Viin ka väljaspool kooli palju huvitavat. On olemas rikkalikud muuseumid, pildigaleriid, loomaaiad, lastekinod jne. Tahaksin mõne sõnaga puudutada kaht huvitavat asutist — Viini rahvaharidusmaja „Urania“ ja „Viini Prater“.

Viini rahvaharidusmajas „Uranias“ korraldatakse paljude muude ettekannete kõrval (majas on hulk ettekandja kõrvalruume) ka alalisi kinoetendusi õpilastele (igapäev). Ettekanded on hästi valitud ja peetakse nende valimisel silmas ka kooli õppekava. Kooli koridorides leiame alati välja pandud olevat õpilaste kino etenduste kavad, et õpetajail oleks võimalik neid jälgida ja kasutada õpetuslikkudeks otstarveteks. Sel ajal, kui hospiteerisid Viini rahvakoolides, olid seal väljapandud kinoetenduste kavades muu seas järgmised huvitavad numbrid:

1. Rändlindudega seltsis Aafrikasse.
2. Mesilane Maaja.
3. India imedeilm.
4. Kuidas tekkis meie elumaja.
5. Jänes ja kodujänes.
6. Tänavahaadaohud.
7. Teddi reisil.
8. Vana- ja Uus-Viin.
9. Kulina keelatud maale.
10. Sumatra loomastikust ja inimestest.
11. Rännak kivisöekavandusse.

12. Soola saavutamine mereveest ja maast.
13. Reis läbi ilusa Enn'i oru.
14. Mont-Everesti mäe otsa.
15. Mis raudtee jutustab.
16. Meie Viinimets.
17. Robinson tühjal saarel.
18. Kalamees ja tema naine.
19. Ameerika leidmine.
20. Hamburgist New-Yorki.
21. Viini raadio-saatejaamas.
22. Võitlus alkoholi ja nikotiini vastu.
23. Kuidas kaitseme endid kahjulikkude pisilaste vastu.
24. Jänese võidujooks siiliga.
25. Lõbus ujumistund.
26. Loomade elumajad.
27. Mis mets meile jutustab.
28. Loomade lastetoast.
29. Lood Siegfried'ist ja Niebelungidest.
30. Loodusrahvaste arstirohud.
31. Pildid ja kohad Vana-Viini päevilt.
32. Suvesõidud Gröönimaale.
33. Prints Ahmedi lood.
34. Amatöörfotograafia probleemid I.
35. Mustade saarte imetegijad.
36. Schackletoni lõunanaba reis.
37. Meie majaloomade eluiga ja vananemine.
38. Kokkupandaval lootsikul (süstal) läbi Hispaania.

Käisin ühel õpilaste kinoetendusel. Kantiette „Schackletoni lõunanaba reis“. Oli väga huvitav näha töököngelaste võitlust loodusvägedega, mille juures laevameestele suurt abi pakkus 70 kaasavõetud koera. Enne kinoetenduse algust tegi lektor huvitava sissejuhatus. Ka etenduse kestel andis ta tarbekorral huvitavaid seletusi. Lectori seletuse ajal püsis pilt ekraanil. Kinoettekannet saatis 9-meheline väga hea orkester, mille ettekanded olid kokku kõlastatud kinoettekannete sisuga ja olid võetud paremast muusikast. Näiteks, mängis orkester sel ajal Grieg'i „Ase surma“, kui torm purustas jääpankade vahele pressitud laeva ülemist osa.

„Viini Prater“ on ilmatu suur rahvaad kõiksuguste rahvalikkude lõbusustega. Mitmed lõbustused pakuvad

suurt huvi ka koolinoorsoole. Seal on näiteks „hiiglaratas“, mis tõstab soovijaid väikese maksu eest 64 meetrit maapinnast kõrgemale. Üleval tore vaade Viinile ja tema ümbrusele. On ehitatud kunstlikud mäed ja orud, millest soovijaid sõidutab läbi väike „rong“, mäekülgedelt alla orgu kihutades peadpööritava kiirusega. Vahest sõidab „rong“ läbi pimedast maa-alusest tunnelist. Siis on seal mitmesugused kino- ja nukuteatrid ja mitmesugused „vaatepoed“ (Schaubuden). Kõige enam aga huvitab lapsi vist küll n. n. „koopatee“ (Grottenbahn). On ehitatud kunstlikud mäed maa-aluste koobastega. Neisse koobastesse on ehitatud laste unistuste ilm muinasjutuliste kujudega, Robinsoniga, indiaanlastega ja kõige sellega, mis paneb särama noorte silmad. Iga koobas on omaette tervik. Kõigist koobastest sõidutab soovijaid aeglaselt läbi „rong“, mis mahutab endasse 40—50 inimest. Rongi vedur kujutab endast mingisuguse fantastilise koletise. Koobastes on hämarroosa valgus. Mõnes kohas mängib vastav muusika. Koopatee sissekäigu juures mängib ka muusika. Astud rongile. Kole elukas veab sind ühes teistega maa alla. Natuke aega on päris pime. Koopatee avausel mängivat muusikat ei ole enam kuulda. Kaugemalt kumab roosakas valgus. Jõuame koopa juure, milles näeme „Punamütsikest“ ühes teiste tegelastega, hundiga ja majaga. Kõik peaaegu elu-suuruses kujud, huvitavas poosis. Edasi jõuame „Okasroosikese“ juure. Siis tuleb „Tuhka-Triinu“, siis „Ants ja Kreeta“. Edasi sõites on kaugelt kuulda imeõrna muusikat. See on „Konna kontserdi“ muusika, mis sealt kostab nagu hõbedaste haamrite löögid hõbepulgakestele. Paari jala pikkused konna kavalerid tantsivad samasuuruste rohusirtsudamidega. Nad ei ole mitte ainult tantsupoosis, vaid tantsivad tõesti, on liikuma pandud erilise mehhanismi abil. Järgmises koopas on „Robinson“ Reedega ja kogu oma maja ja varandusega. Järgmises koopas jälle uus vaatepilt: „Indiaanlaste maal“. Näed kuidas indiaanlased tule kohal praevad liha, seda raudora otsas ringi keerates, ja muid asju indiaanlaste elust. Uues koopas

ilmub mingisugune „India loss“ isesuguses hommikumaises stiilis. Indud oma rahvariietuses. Edasi tulevad „Kongu“, „Kairo“ ja „Konstantinoopol ja „Bosporus öise ilutulestuse säras“. Siis pilt veealusest riigist — „Veejumal“ oma kaladega, näkkidega ja kõiksuguste vee-elukatega. Kõik otsekui heljuvad vees. Ilmub „Elu 100.000 aasta eest“ sellekohase taimestikuga ja loomastikuga. Jõuame „Metsakino“ juure. Metsa on üles seatud lihtis kinoaparaat. See viskab väiksele ekraanile liikuvaid pilte. Metsloomad on kokku tulnud seda imet vaatama. Kinoaparaadi juures seisab kinomehaanikuna öökull. Edasi jõuame „Mäemeeste riiki“. Näed, kuidas Kääbused oma haamritega metalli välja taovad. Ilus pilt on „Metshaldjate unenägu“. Mängib õrn muusika. Põlise tamme ümber heljuvad õhus inglitaolised olevused. Haldjad tantsivad metsas. Pilt on isesuguses muinasjutulises valguses. Väga huvitav on „Viini linn mõnesaja aasta eest“. Turuplats. Seal seisab paksu kõhuga bürgermeister. Turul ka teised inimesed. Turuäärse kõrtsi ees peatub reisija vanker. Kõrtsmik seisab reisija ees õllekannuga. Turu teisel pool mitmed vana-moodi majad, muu seas ka sepikoda ääsitulega. Sepikoja ees rautatakse hobust. Kõrtsi aias mängib muusika ja tantsitakse valssi.

Ja, seal „Prateris“ on näha ja kuulda veel mõndki muud huvitavat asja, kuid kes jõuab kõike seda jutustada ja kuulata.

* * *

Käesolevas ülevaates olen püüdnud selgitada peajasjalikult küsimust, kuidas teostatakse Viini rahvakoolides üldõpetust. Kuna on võimatu üle anda selle ülevaate piirides kõike seda, mida nägin ligi kolme nädala jooksul, siis pidin paratamatult välja jätma suurema osa üksikasju, esitades neid ainult seevõrra, kui võrra nad olid hädavajalikud üldmõistete selgitamiseks.

Mõned õpetajad, kellega olen mõtteid vahetanud üldõpetuse teostamise kohta Viini rahvakoolides, on mulle soovitanud oma ülevaates avaldada ka hinnang üldõpetuse kohta.

Peaaegu tähendama, et selle soovi täitmiseks on väga raske. Õpetamisviisi hea-

dust peame hindama kõigepealt selle järele, missuguseid tagajärgi ta annab. Aeg, mille jooksul Viini rahvakoolides teostatud üldõpetust, on aga liiga lühike selleks, et otsustada õppetöö saavutuste põhjal üldõpetuse puuduste ja paremuste üle. On ju küll seal üldõpetust teostatud juba mõni aasta enne viimaste õppekavade maksmapanemist, kuid iga uuenduse läbiviimine on alguses ühenduses suurte raskustega ja ka eksisamudega, mis paratamatult mõjuvad ka töö tulemusile. Ei ole mina Viini rahvakooli näinud ka sel ajal, kui seal ei olnud üldõpetust, et võiksin otsustada, kas on paremad endise või praeguse õpetamisviisi tagajärjed. Võin Viini rahvakooli võrrelda ainult eesti rahvakooliga, õieti ainult selle algkooliga, kus ise õpetan, sest teiste koolide töö tulemuste kohta puudub mul ülevaade. On aga suur vahe meie ja Viini rahvakooli õpilaste, õpetajate ja õppetöö tingimuste vahel. Ka viibisin Viini rahvakoolides liiga lühikest aega selleks, et neid suudaksin õieti hinnata. Tahaks ju harilikult iga õpetaja võõrale näidata oma tööd paremast küljest, mille tõttu õpetus tahes või tahtnata saab teistsuguse ilme neil paaril-kolmel päeval, mil klassis viibib võõras pealtkuulaja. Pikema aja jooksul pealtkuulamisel töö läheneks rohkem normaaltööle. Kui ma siiski avaldan oma arvamist ülesseatud küsimuses, siis on see muidugi paratult teoreetilis-subjektiivse ilmega ja ei pretendeeri eksimatusele.

Kui küsisin Viini rahvakooli õpetajalt, mis nad peavad üldõpetuse tähtsamaks paremuseks, siis vastati mulle, et ei ole vaja mõõta õpetust klassikellaga, nagu see sündis enne: helises kell — katkes arvutamine, helises jälle kell — algas õpetus emakeeles, mille jällegi katkestas kell jne. Nüüd aga, kus puudub kindel tunniplaan, võib töö, mis moodustab õpetusliku terviku, lõpule viia ja uut alustada mitte klasisikella määramisel, vaid siis, kui õpetaja seda paremaks arvab.

See on ju täiesti õige, et halb on, kui õppetöö üksuste mõõtjaks on kell, kuid mulle näib, et Viini rahvakooli õpetajad oma vastustega ei tabanud naela pea pihta, sest tähendatud pahe

võib kõrvaldada klassisüsteem ka üldõpetuseta, muidugi tingimusel, et ei nõuta klassiõpetajalt, et ta tohib teatavat ainet õpetada ainult määratud tunnil, millise nõude esitamisega muidugi hakkama ei saaks ka kõige pedantsem koolinõunik.

Arvan, et üldõpetuse määravaks tunnuseks on see, et kõik õpetus — või vähemalt tema olulisem osa — on koondatud ühise põhiaiaine ümber, mis on lähtekohaks kogu õpetusele. Kui siis tahame väita, et üldõpetus on parem üksikainelisest õpetamisviisist, siis tuleb ka kõigepealt näidata, mis poolest see on parem, et kogu õpetus on koondatud ühise põhiaiaine ümber.

Teoreetiliselt oletatakse, et üldõpetusel peaksid olema järgmised paremused:

1. Kõigepealt öeldakse, et laps kooli astumisel on veel niisugusel arenemisastmel, mil *teda ei huvita üksikute õppeainete probleemid*, vaid elu oma mitmekesisusega, oma universaalsusega. Mida madalamal arenemisastmel on laps, seda vähem huvi on tal üksiku aine vastu. Võtame näiteks üsna väikese lapse. Oma välismeelte abil imeb ta ahnelt endasse välisilma nähtusi, õpib tundma ilma. Kuid see tundmaõppimine ei sünni kindlate alade järele, mitte teatav aeg ainult matemaatilisest, siis kujutavast seisukohast jne., vaid ta õpib tundma ilma korruga kogu ta nähtuste mitmekesisuses. Muidugi tingib see mitmekesisus, see universaalsus ühtlasi tundmaõppimise pealiskaudsuse, pinnapealsuse, kuid ta on loomulik ja vastab lapse arenemisastmele. *Huvi üksikute ainete vastu ärkab lapses alles siis, kui ta jõuab veendumusele, et ta ei suuda muidu lahendada tema hinges tekkinud üldprobleeme kui peab enne lahendama üksiku õppeaine probleemid*. Siis alles saavad üksiku aine probleemid lapse otsimistungi sihtideks, lapse huvi objektideks, ja siis alles on aeg koolis üle minna üldõpetusest üksikainelisele käsitlusviisile. Kooli astudes aga lapsel igatahes puudub huvi üksiku aine kui sarnase vastu, teda huvitab veel ilm ja elu oma nähtuste mitmekesisuses ja sellepärast peab õpetus algastmel olema üldõpetus.

2. Üldõpetuse juures ühtlasi üksikute ainete küsimusi selgitades laps tegutseb ka neis küsimusis rohkem *sihiteadvalt*. Võttes lähtekohaks koondava aine, laps näeb, milleks tal vaja läheb arvutamist, joonistamist jne. Üksikainelise käsitlusviisi juures puudub aga lapsel sihiteadlikkus. Ta ei saa aru, miks ta peab, näit. arvutama, kuna aga üldõpetuse juures arvutamine on seotud teatud üldprobleemi lahendamise, arvutamine aitab üldprobleemi sügavamalt lahendada.

3. Kui üldõpetuse juures koondav keskaine on lapsele huvitav — ja ta peab olema huvitav, sest ta võetakse lapse huvideringist, ta teeb tegemist lapseilma probleemide lahendamisega —, siis *kandub see huvi koondavast keskainest üle ka teistele ainetele*. Teised ained aitavad lapsele veel sügavamalt, üksikasjalisemalt lahendada probleeme, mille lahendamine on sihiks koondavale keskainele: matemaatika arvilisest, emakeel keeleväljenduslikust, joonistamine kujutav-väljenduslikust, laulmine tundeväljenduslikust küljest jne. Nii saavad üksikud õppeained lapse silmas väärtuse ja huvi, kuna nad aitavad lapsele lahendada üldprobleeme, mis teda huvitavad.

4. Üksikaineline õpetus *killustab lapse hinge*. Laps peab hüppama ühelt ainelt teisele, ilma et tal oleks üldist huvide keskpunkti. Üldõpetuse juures aga *üksikud ained toetavad ja täiendavad üksteist*, üks aine kergendab teisest arusaamist, teisesse süvenemist, süvenemist üldprobleemidesse.

5. Üksikainelise õpetamisviisi juures, kus iga õppeaine käib oma rada, tuleks iga aine õpetamisel selgitada, lapse hingele lähedale tuua asjad, millega opereerib iga üksik aine. Üldõpetuse juures on aga kogu õpetusel ühtlane asjaline alus, tegutsetakse iga aine õpetamisel enam-vähem ühede ja samade asjade kallal — käsitelles neid ainult mitmesugustest seisukohtadest — ja seepärast *ei kulu niipalju aega selleks, et lapsele lähedale tuua õpetuses esinevad asjad*.

Nii on üldõpetus teoreetiliselt küllalt põhjendatud. Tema tegelikul teostami-

sel aga pörkame kokku kaunis suurte raskustega.

On väga raske alati leida üldteemist huvitavat sisu üksiku aine käsitlemisel. On raske korraga täita kahte nõuet: et üldprobleem oleks kõigile lastele huvitav ja et ühtlasi ei kannataks aine huvid. Üldprobleemi ja üksiku aine huvid ristlevad sagedasti. Võtame näiteks eespool kirjeldatud tunni I klassis, kus räägiti külma vastu kaitsmisest soojade riiete abil ja ühtlasi harjutati lugema sõnu: Pelz, Zierde, Filz, Mütze. Tund ei pakkunud lastele kuigi suurt huvi. Puudus üldprobleemi lahendamise põnevus, puudus otsing. Lastele oli kõik enne liiga tuttav. Kes lastest ei tea, et kasukas, viltsaapad ja soe villane müts kaitsevad inimest külma vastu. Neist asjadest rääkimisel oli mõtet vast ehk sellest seisukohast, et lapsed neid sõnu õppisid õieti rääkima, lugema ja kirjutama. Huvitav üldprobleemi lahendamine aga puudus. Kannatas aga ka üksikaine, — sel tunnil küll peajasjalikult halva käsitluse tõttu, kuid ta võib kannatada ka selle tõttu, et raske või peaaegu võimatu on leida koondava keskaine raamist head materjali üksikaine käsitlemiseks. Lugemaõppimine, näiteks, nõuab, et kinni peetaks sõnade esinevate häälikute foneetilise raskuse järjekorrast, koondavast keskainest lugemaõppimiseks sõnu võttes peame aga leppima nende sõnadega, mis sealt on võimalik võtta. Mõnikord aga ei ole sealt võimalik leida sõnu, mis vastaksid lugemaõppimise nõuetele, või ei leita neid küllaldaselt määral. Ka kirjeldatud tunnis ei leitud sõnu küllaldaselt määral ja sellegi juures oli, näiteks, sõna „Zierde“ kaunis otsitult välja pressitud üldaine teemist. Ja mulle tundus, et peaaegu kõigis tundides, kus hospiteerisin, side üldaine ja üksikaine vahel oli suuremal või vähemal määral otsitud, kunstlik. Ei eita, et sagedasti on võimalik leida enam-vähem loomulik side, kuid tegelikult näib see ülesanne olevat väga raske, ta nõuab õpetajalt väga suurt jõu- ning ajakulutust iga tunni üksikasjaliseks ettevalmistamiseks.

Eespool oli tähendatud, et üldõpetuse juures on lapse töö sihiteadlikum, laps saab aru, et ta arvutab, joonis-

tab, loeb jne. selleks, et sügavamalt, üksikasjalisemalt lahendada teatav üldprobleem, ja see äratav lapse huvi ka üksikaine vastu. Kuidas on sellega lugu tegelikus töös? Kirjeldatud tunni teisel poolel õpetaja joonistas klassitahvlile kindad (kui külma vastu kaitsjad) ja tarvitas kindasõrmi näitlikkuse abinõuna arvutamisel (liitmisel ja lahutamisel). Selle vastu ei saa ju midagi öelda, kuid ma küsiksin ainult: kas oli õpetus lapsele sellepärast huvitav, et laps oli oma töös sihiteadlik. Kas tundis laps kas või intuiitseltki, et sellega, kui ta õpib kindasõrmedel liitma viit ühega, kahega jne., ta siis üksikasjalisemalt, sügavamalt lahendab oma üldprobleemi s. o. jõuab selgemale arusaamisele selle üle, kuidas kaitseme endid külma vastu. Kui see kindasõrmede kasutamine arvutamisel tegi õpetuse elavamaks, siis lihtsalt sellepärast, et õpetus selle läbi sai näitlikumaks. Näitlikkuse abinõuks oleks aga võidud võtta ka mõni muu asi ja mitte halvemate tagajärgedega. Kui üldse lapse sihiteadlikkus mängis mingisugust osa arvutamisel, siis, võib olla, ehk ainult selles mõttes, et laps teadis, et tal elus tarvis on arvutada, et ta selleta ei saa läbi, et ka kõik teised lapsed õpivad arvutamist ja et ta ka sellega õpetaja ja vanemate juures teatava sihi saavutab, s. o. võidab nende rahulolemise. Igatahes ei olnud aga laps selles teadlik, et kui ta lahendab arvutamise probleemi, ta siis ühtlasi sellega üksikasjalisemalt lahendab probleemi, kuidas inimesed kaitsevad endid külma vastu.

Viiks pikale juurelda, kuivõrt avaldusid tegelikus õppetöös ka teised üldõpetuse arvatavad paremused. Üldiselt võiks öelda, et üldõpetuse teostamine esitab õpetajale väga suured nõuded, ja et suurem osa õpetajaid ei suuda neid nõudeid hästi täita. Siiski olen kaugel sellest, et madalalt hinnata seda uuen dustööd, mis teinud ja teevad Viini õpetajad. Asi on aga liiga uus ja ka raske selleks, et oleks võidud saavutada kes-teab-kui hiilgavaid tagajärgi.

Kui võrrelda Viini rahvakooli meie algkooliga, siis võiks leida järgmised erinevused:

Meie kool on suuremalt jaolt veel raamatukool. Töökooli põhimõte ei ole veel kuigi suurel määral läbi viidud. Viini algkoolis on raamatul teise-järgu tähtsus.

Seal pannakse suur rõhk oskuste omandamisele. Matemaatikas, näiteks, ei minda kuigi palju läbi, kuid lapsed opereerivad arvudega kaunis kiirelt. Joonistatakse ja lauldakse ka kaunis hästi.

Lugemisoskuses, ka ilusa lugemise poolest jätab Viini rahvakool paljugi soovida — kui üldse on lubatav mingisuguseid üldjäreltõlke teha nende vähest andmete põhjal, mis sain seal hospiteerides. Meie lapsed (vastavas klassis) loevad läbistikku paremini. Ka kirjatöös ei jää meie lapsed taha Viini lastest, vaid ennemini on nad neist ees.

Looduseõpetust on Viini algkoolis üsna vähe. Selle poolest on meie lapsed ees.

Ees on meie algkooli õpilased ka selle poolest, et nad õpivad võõraid keeli, võõraste rahvaste ajalugu ja geograafiat. Selle vastu õpitakse aga Viini koolides hästi tundma kodumaad.

Üldiselt võiks öelda: Viini kool on meist ees oma lähemasse ümbrusesse, oma kodumaasse süvenemise poolest, meie aga neist ees oma ainete laiema ulatuse poolest.

Jooni Zürichi rahvakoolist.

Oma õppereisil peatusin lühemat aega ka Zürichis. Zürichi rahvakoolist, eriti tema välisest korraldusest on meil juba ennemalt kaunis pikalt-laialt kõnelnud ja kirjeldatud (V. Tallinna koolivalitsuse juhataja hr. A. Veiderman'i kirjutis 1926. a. „Kasvatuse“ 9. ja 10. numbris). Piirdun oma ülevaates sellepärast ainult mõne täiendava joone tõmbamisega.

Hospiteerisin mõni päev Wolfbachi tänava algkoolis. Kool on ühtlasi seminari harjutuskooliks. Tas on koos laste-aste, algkooli alam aste (Primar-Schule, 6-aastase kursusega) ja algkooli ülem aste (Sekundar-Schule, 2-aastase kursusega). Peale selle on algkooli alamal astmel veel kahelaadilised klassid: ühe-des klassides on igal klassil oma õpetaja, teistes — 1., 2. ja 3. klassil kokku üks õpetaja ja 4., 5. ja 6. klassil kokku

teine õpetaja, s. o. 1., 2. ja 3. õppeaasta lapsed on koondatud üheks klassikomplektiks, 4., 5. ja 6. õppeaasta lapsed — teiseks klassikomplektiks.

Sellase korralduse siht on võimaldada seminaristidele tutvumist tööga ka neis rahvakoolides, kus ühel õpetajal tuleb korraga töötada mitme õppeaasta lastega.

Klassiõpetajaiks neis koondatud klassides olid väga vilunud ja hea ettevalmistusega õppejõud. Nii töötas esimeses koondatud klassis dr. Walter Klauser, kes ühes Heinrich Kägi'ga on välja annud Zürichi parema lugemiku, mis on Zürichi koolides kohustavaks õppeabinõuks. Ülemas koondatud klassis töötas vanem koolimees, kes oma ülesandega nähtavasti väga hästi hakkama sai.

Üldse tuleb tähendada, et see kool kui ka Hirschengraben'i tänava algkool, kus ka mõni päev hospiteerisin, avaldasid minule väga hea mulje. Koolides ei ole küll maksma pandud üldõpetus, aga töökooli põhimõtet püütakse teostada peaaegu samal määral kui Viinis. Dr. Klauser püüab omas töös ka läheneda üldõpetusele. Kui võrrelda töö tulemusi Viini ja Zürichi rahvakoolides, siis näib mulle, et töö tulemused Zürichi rahvakoolis on ehk paremadki kui Viini rahvakoolis. Ja võrrelda võiks neid koole kergemini kui ühte neist meie kooliga, sest neil on rohkem ühtlased töötingimused. Nii Viinis kui Zürichis astutakse rahvakooli 6-aastaselt ja õpitakse seal 8 aastat. Samuti on seal palju teisi ühesuguseid jooni.

Zürichi rahvakooli õpilased töötasid väga suure huvi ja hoolega. Niipea kui õpetaja jõudis esitada küsimuse, kerkis ka üles laste käte-mets. Lastel oli seal viisiks kätt tõstes teda esmalt natuke tahapoole lasta ja siis sealt suure hooga ettepoole visata, mis kõneleb laste impulsiivsest iseloomust.

Võrreldes meie algkooli õpilastega on Zürichi rahvakooli õpilased välimuiselt korralikumad, puhtamad, paremini rietatud, rõõmsama näoilmega, tervema kehaehitusega. Oli rõõm näha neid võimlemistundides ja vahetundide ajal õues. Vastandina Viini rahvakoolile, saadetakse Zürichi rahvakoolis kõik õpilased

vahetundidel välja õue, ka talvel. Sel ajal, kui seal viibisin, oli seal kerge lumelorts maas, ilm õige udune ja vilu. Sellele vaatamata viibisid kõik õpilased ühes korrapidaja õpetajaga üleriie-teta õuel. Mul kui põhjamaa elanikul oli häbi öelda dr. Klauser'ile, kellega ühes vahetundidel õues viibisin (muidugi ka palituta ja palja peaga), et mul on kaunis külm. Vahetundidel tuulutatakse klasse põhjalikult. Vahetundide järele klassituppa tulles tehti esmalt võimlemisharjutusi. Ka tunni keskel võimeldi.

Kooliruumid on väga head: kõrged, valged, õhurikkad, varustatud tarvilik-kude sisseseadetega. Väljakäikudes ei olnud tunda mingisugust lõhna. Väljakäigu põrandad olid kaetud mingisuguse patenteeritud seguga, mis endasse imeb paha lõhna. Võimlemis-saalid on avarad, enamasti kordkinnoleumist põrandaga, mis seal peetakse kõige paremaks, kuna ta on pehmem kui laud ja ühtlasi kergesti puhastatav.

Puudub õpetajatetuba nagu Viiniski. Klassis on vesi ja tarvilikud puhastamisabinõud.

Õpilaste arv klassis oli 30—36. Kord klassis väga hea.

Oli huvitav vaadelda, kuidas dr. Klauser korraga töötas 3 õppeaasta (klassi) lastega. Ta töötas isiklikult tunni jooksul harilikult 2 klassiga, pool tundi kummagagi, kuna pool tundi lapsed töötasid iseseisvalt. Üks klass aga töötas terve tunni iseseisvalt. Et ei oleks liiga palju kolme klassiga korraga töötamist, selleks oli temal tunnikava nii korraldatud, et klassid tulid kooli ja lahkusid sealt mitmesugusel ajal. Selle tõttu võimaldus õpetajal panna õpetamisel pearõhk kord ühele, kord teisele klassile. Õpetajal on selle tõttu muidugi rohkem tunde kui tema õpilastel, kelle nädalatundide arv on väiksem kui meil vastavates klassides. Üle 30 antud nädalatunni eest saab õpetaja lisatasu.

Õpetatakse enne ja peale lõunat. Lõunavaheaeg vältab 2 tundi.

Viibisin ka usuõpetuse tunnis. Usuõpetus algab neljandast klassist. Alammates klassides on moraaliõpetus.

Usuõpetuse tunni sisuks oli Luci Griebel'i muinasjutu „Truu õkene“ luge-

mine ja jutustamine. Ühtegi moraliseerivat kokkuvõtet ei tehtud. Tund oli 4. klassis ja vältas umbes pool tundi. Tunni teisel poolel töötas see klass iseisvalt ja õpetaja töötas teise klassiga. Üsuoõpetuse õpperaamatuks on „Biblische Geschichte und Sittenlehre für die Primarschule des Kantons Zürich“ (autor nimetamata). Raamatu sisuks on 16 lapselikus keeles jutustatud lühikest lugu vanast testamendist, mõned kõlblise sisuga laulud (mitte kirikulaulud) ja paar-kümmend lastejuttu (nende hulgas mõned muinasjutud). Huvi pärast võtsin Zürichist kaasa ka usuoõpetuse raamatu ühes mõne teise õpperaamatuga.

Mul oli kaasas Tallinna Raua tänava koolimaja ja kooliruumide ülesvõtteid. Näitasin neid ka Zürichis ameti-

vendade ja -õdedele (sama tegin ka Viinis). Nad imestasid, et väikeses Eestis on nii ilusad koolimajad. Ütlesin, et meil niisuguseid maju veel palju ei ole, aga siin-seal on juba hakatud ehitama ajakohaseid koolimaju.

Mõnd oma koolimaja ehk võiksime näidata oma ametivendadele ja -õdedele välismaalt, kui kellelgi neist peaks olema juhus meil viibida, kuid kooli sisemises töös peame veel kauemat aega äratust ja õpetust otsima maadelt, mis sammuvad esikohal kooliuuenduse teel. Seda äratust ja õpetust olen saanud õppereisilt üsna rikkalikult ja olen veendunud, et ametivennad ja -õed, kellel avaneb võimalus sõita Austriasse või Helveetsiasse, kunagi ei kahjatse oma sõitu. Lõpp.

Ameerika Ühisriikide kool.*)

J. Annusson.

(Järg).

Alam keskkool.

Üikooli valmistav haru	Üldakadeemiline haru	Tööstusharu
<i>Seitsmes õppeaasta.</i>		
Kohustavalt:	Kohustavalt:	Kohustavalt:
Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5
Matemaatika 5	Matemaatika 5	Matemaatika 5
Ühiskonnatead. 5	Ühiskonnatead. 5	Ühiskonnatead. 5
Prantsuse keel 5	Loodusteadus 5	Käsitöö 5
Muusika 1	Muusika 1	Majapidamine 1
Kunst 1	Kunst 1	Kunst 1
Kehaline kasv. 2	Kehaline kasv. 2	Kehaline kasv. 2
Valitavalt:	Valitavalt:	Valitavalt:
Käsitöö 5	Käsitöö 5	Klaver 1—2
Majapidamine 5	Majapidamine 5	Viiul 1—2
Klaver, orkester või viiul 1—2	Klaver, orkester või viiul 1—2	Orkester 1—2
Näitekunst 1	Näitekunst 1	Näitekunst 1
Ilukiri 2	Ilukiri 2	Ilukiri 2

*) Käesolevas numbris selle artikli alul toodud tabelid „Alam keskkool“ ja „Ülem keskkool“ on sattunud eksikombel siia, mida toimetuse palub lugejaid lahkesti vabandada. Need tabelid tulevad lugeda eelmise „Kasvatuse“ numbril 214. lehekülje esimesel veerul alt 12. rea eel, kuna eelmises „Kasvatuses“ 215. ja 216. leheküljel toodud tabel tuleb lugeda käesoleva numbril selle artikli alusel.

Ülikooli valmistav haru	Üldakadeemiline haru	Tööstusharu
<i>Kaheksas õppeaasta.</i>		
Kohustavalt:	Kohustavalt:	Kohustavalt:
Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5
Matemaatika 5	Matemaatika 5	Matemaatika 5
Ühiskonnatead. 5	Ühiskonnatead. 5	Ühiskonnatead. 5
Prantsuse keel 5	Loodusteadus 5	Käsitöö 5
Muusika 1	Muusika 1	Majapidamine 1
Kehaline kasv. 2	Kehaline kasv. 2	Muusika 1
		Kehaline kasv. 2
Valitavalt:	Valitavalt:	Valitavalt:
Käsitöö 5	Käsitöö 5	Kunst 2
Majapidamine 5	Majapidamine 5	Orkester, klaver või viiul 1—2
Orkester, klaver või viiul 1—2	Orkester, klaver või viiul 1—2	Ilukiri 2
Ilukiri 2	Ilukiri 2	
<i>Üheksas õppeaasta.</i>		
Kohustavalt:	Kohustavalt:	Kohustavalt:
Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5
Algebra 5	Kehaline kasv. 2	Kehal. kasv. 2
Kehaline kasv. 2		
Valitavalt:	Valitavalt:	Valitavalt:
Prantsuse keel 5	Ladina keel 5	Algebra 5
Ladina keel 5	Algebra 5	Kaub. matem. 5
Füüsikal. geogr. 7	Kaub. matem. 5	Käsitöö 10
Käsitöö 10	Käsitöö 10	Majapidamine 10
Muusika (laul) 2	Muusika (laul) 2	Muusika (laul) 2
Näitekunst 2	Näitekunst 2	Näitekunst 2
Klaver, viiul või orkester 1—2	Klaver, viiul või orkester 1—2	Klaver, viiul või orkester 1—2
Kunst 2	Kunst 2	Kunst 2

Ülem keskkool.

Üldine ülikoolidesse valmistav haru	Idapoolsetesse (Ühisriikide) ülikoolidesse valmistav haru	Kaubandusharu	Tööstusharu
-------------------------------------	---	---------------	-------------

Kümmes õppeaasta.

Kohustavalt: Inglise keel Planimeetria	Kohustavalt: Inglise keel Ladina keel Planimeetria	Kohustavalt: Inglise keel Euroopa ajalugu	Kohustavalt: Inglise keel Euroopa ajalugu
Valitavalt: Ladina keel Prantsuse keel Bioloogia Töökoda Majapidamine Muusika	Valitavalt: Prantsuse keel Bioloogia Euroopa ajalugu	Valitavalt: Bioloogia Töökoda Majapidamine Muusika	Valitavalt: Bioloogia Töökoda Majapidamine Põllumajandus Vaba-joonistam. Tehnil. joonest. Muusika

Üheteiskümmes õppeaasta.

Kohustavalt: Inglise keel Euroopa ajalugu	Kohustavalt: Inglise keel Ladina keel	Kohustavalt: Inglise keel Ameer. ajalugu Masinkiri	Kohustavalt: Inglise keel Ameer. ajalugu
Valitavalt: Ladina keel Prantsuse keel Keemia Algebra Töökoda Majapidamine Tehnil. joonest. Muusika	Valitavalt: Prantsuse keel Keemia Algebra Ameer. ajalugu	Valitavalt: Stenograafia Töökoda Majapidamine Vaba-joonistam. Tehnil. joonestam. Muusika	Valitavalt: Keemia Töökoda Majapidamine Põllumajandus Vaba-joonist. Tehn. joonest. Muusika

Kaheteiskümmes õppeaasta.

Kohustavalt: Inglise keel Ameerika ajalugu	Kohustavalt: Inglise keel Ladina keel	Kohustavalt: Inglise keel Masinakiri	Kohustavalt: Inglise keel
Valitavalt: Ladina keel Prantsuse keel Füüsika Põllumajandus Töökoda Majapidamine Vaba-joonistam. Tehnil. joonestam. Muusika	Valitavalt: Prantsuse keel Füüsika Stereomeetria ja trigonomeetria Vana ajalugu	Valitavalt: Stenograafia Töökoda Majapidamine Vaba-joonist. Tehn. joonest. Muusika	Valitavalt: Füüsika Töökoda Majapidamine Põllumajandus Vaba-joonist. Tehn. joonest.

Osakondade korraldamise juures võiks ehk kartus tekkida, et neil mõnel õpilastest puudu tuleb. Tegelikult seda aga märgata ei ole, esiteks selle pärast, et koolide õpilaste arv on harilikult väga suur ja ulatub tihtilugu üle paari tuhande, teiseks aga sulavad mõned osakonnad kava ühtluse poolest oma vahel nõnda kokku, et ainult mõned ained tuleksid vähesearvulistele gruppidele korraldada, mis iseäralisi möödapääsmatuid ainelisi raskusi ei sünnita.

Kuigi kavad igakord väga loogilised ei ole, ei tee see nähtavasti mingit kahju. Arvatavasti arendab vabatahtlikult valitud ja meeldiv aine tihti inimest rohkem, kui vastu tahtmist pakutav kõige tähtsam ja kasulikum teadus. Umbes nõnda nagu see on ihu toiduga mõnikord. Kalduvused ja maitsed mängivad inimese elus palju tähtsamat osa, kui seda seni on arvatud.

Iseäranis tähtsat osa nii isiku arenemises kui tema pärastises elus mängib töökodades saadud tegelik oskus. Ei ole vaja siin eraldi kinnitama hakata, et käe arenemine esega vaimu arenemise kaasa toob — seda on nii mitmel puhul töökooli idee valgustamisel tehtud. Oleks vahest ainult vaja veel meeletuleta, kui laialdane tegelik tähtsus on koolis omandatud praktilisel oskusel igapäevases elus. Mitte ainult tulevane puhtkehalise töö tegija, vaid iga insener, keemik, arst, hambaarst jne. vajab hädasti mitmesuguseid oskusi oma erialal. Käesoleva ajajärgu üheks ideaaliks on iga ühe oma kodu, oma maja; seal aga on nõnda palju teha ja korraldada, et ükski oskus pole liigne. Ka ei ole endine kool pea kunagi seda arvesse võtnud, et inimesel oma pika eluaja jooksul mõnikord elukutset muuta tuleb, nagu seda eriti viimaste aastate jooksul näinud oleme. Ameerikas ollakse elukutse muutmisega juba rohkem harjunud kui meil ja seal on muutliku kavaga keskkool selleks nagu loodud.

Ka vanemat keskkooli osa vaadeldakse suuremalt osalt veel kutse-eelset õpetust andva asutisena; keskkooli,

kus puhtkutselist (vocational) õpetust antakse, on võrdlemisi vähe.

Keskkooli töömahu peale avaldab, nagu sellest juba eelpool juttu olnud, ülikool tähtsal määral mõju. Seejuures ei nõuta aga viimase poolt mingi üheainsa mõeldava kava maksmapanemist, vaid keskkooli lõpetajal peab olema ülikooli astudes teatud miinimum ainete hulk läbi töötatud, millele üks või teine keskkooli osakond peab kava poolest vastama. Harilikult on võimalik ühte ja samasse ülikooli osakonda ka mitmesuguse ettevalmistusega pääseda, missugusel juhusel juba ülikooli mureks jääb täiendada osaliselt puuduvaid aineid. Näit. kui üliõpilane ei ole keskkoolis keemiat õppinud, seda ainet aga vastavas teaduskonnas sisseastumisel nõutakse, siis tuleb sel isikul ülikooli esimesel aastal see aine umbes keskkooli kursuse ulatuses läbi kuulata, kuna teine üliõpilane, kes keemiat keskkoolis õppis, seda samal ajal juba laiemas ulatuses ülikooli kava järele kuulab või mõnd teist ainet õpib. Teiste sõnadega, ülikool jätab teatud osa ainete suhtes keskkooli õpilasele vaba valiku.

Sellase korralduse juures jääb õpilasele isegi siis, kui ta ühte teatud ülikooli astumise vastu valmistub, kaunis rohkesti võimalust enesele keskkoolis oma kalduvuste kohast arenemist leida.

Harilikult väljendavad ülikoolid oma nõudmisi teatud üksuste kaudu, kusjuures sisseastujalt pea üldiselt vähemalt 15 üksust nõutakse. Ülikooli nõudmise üksus vastab õppeaine kursusele, mis keskkoolis ühe aasta jooksul viie nädalatunniga läbi võetakse, nõnda siis vastaksid kõik 15 nõutavat üksust $15 \times 5 = 75$ nädalatunnilisele aasta tööle. Vastavalt sellele leiame ka keskkooli tunnitabelis üksikuid aineid harilikult viie nädalatunniga esitatud olevat. On mingit ainet kahe aasta jooksul viis tundi õpitud, siis on õpilasel sellest ainest kaks üksust jne.

Ülikoolidesse vastuvõtmise eeltingimustest annab aimu järgnev tabel.

	Inglise keel	Algebra	Geomeetria	Trigonomeetria	Füüsika	Keemia	Ühisriik. ajalugu.	Võõrkeel	Laboratoorsed tead.	Loodusteadus	Valitavad	Lisa võõrk. inglise k. matem. või loodust.	Tehniline joonest.	Vaba joonist.
Kalifornia ülikooli kirjand.- ja loodusteaduskond	2	1	1				1	2	1		7			
Kalifornia ülikooli insenerit-k.	2	1 1/2	1 1/2	1/2	1	1	1	2			2 1/2		1	1
Kalifornia ülikooli arstit-k.	3	2	1		1	1	1	2			3			1
Kalifornia tehnoloogia instituut	3	2	1 1/2	1/2	1	1	1				2	3		
Stanfordi ülikool	2-4				1 või	1	1	3-4		1	4-7			
„ „ insenerit-k.	2-4	2	1	1/2	1 või	1	1	3-4	1		0-2 1/2		1	
Pittsburgi ülikooli insen.-t-k.	3	1 1/2	1		1 või	1	1	3			5			
New-Yorgi ühikool a)	3	1 1/2	1 1/2					6-7			2 1/2-3 1/2			
„ „ b)	3	1 1/2	1 1/2	1/2	1	1	1	3		1	2 1/2			

Keskkooli töös valitseb üldiselt püüe õpilaste isetegevust tõsta; töö juures kasutatakse laialdaselt koolide rikkalikke raamatukogusid; sport ja seltskondlik kasvatus leiavad rohkem tähelepanu kui meil. Muidugi muutuvad õpilaste vanaduse kohaselt nende alade meetodid, kuid siht, mis kooli tegevust juhib, on sama mis algkoolis ja ülikoolides mõõduandev.

Tuleks peatuda ühe keskkooli töökorralduse uuema voolu juures, mida ameeriklased lühidalt „part-time” ehk osa-aja süsteemiks nimetavad ja mille mõte seisab selles, et kool, iseäranis mitmesugused erikoolid seotakse võimalikult lähedalt tegeliku eluga ja õpilased juhatakse juba varakult laboratooriumi või õppetöökoja asemel harilikku töökotta, vabrikusse või tallu, selle järele, kuidas seda tema tulevane eriala ja kalduvused nõuavad. Oieti ei ole selles midagi uut; toimetati ju vanasti iga tegeliku töö õpetamine meistrite juures. Uus on vahest see, et senine „intelligentsi” kasvatav kool tööpraktiliste võtete omandamise ja töökoja õhu sisse hingamise arendavat

väärtust ei tunnustanud ja seda ainult alamat järku kuuluva täidesaatva klassi mehaaniliseks ettevalmistusabinõuks pidas, kuna nüüdne kool peab tegeliku tööd ühest küljest iga isiku jaoks väärtuslikuks kasvatuslikuks elemendiks, teisest küljest aga katsub valmistada ette ka tulevasi haritlasi igapäevases töös ja igapäevase elu vastu. Ka kõige parem kooli laboratoorium või õppetöökoda võib aga õpilase tegelikule elule ühes või teises osas võõraks jätta, ja ka töö psühholoogiline külg sisaldab eneses sagedasti rohkem naiivsust, kui see on õpilasele ja tööle soovitatav. Nii mõnigi kord paistab koolist läbi käinud „haritlaste” juures silma saamatus mitte ainult mõnesugustes praktilistehnilistes küsimustes, vaid ka saamatus ja lapselikkus lihtsates, igapäevastes asjades, mida nende-vanused tööpoisid mängides lahendavad. Ükski ala ei ole praegu enam seda, mis oli endise „kabineti-mehe” elu. Isegi kõige sügavam mõtteteadus ja puhas kunst nõuavad laialdast igapäevase elu tundmist ja selle kaudu saavutatavat kordinatsiooni-võimet.

(Järgneb).

Algkooli õpetaja kui rahvaõpetaja.

A. Veiderman.

Seadustega korraldatud õppeasutiste ja koolide kõrval tegutseb terve rida hariduslikke ettevõtteid, mille ülesanne on hoolitseda hariduse tõstmise eest väljaspool kooli, peaaegselt täiskasvanute hulgas. Siia kuulub ka haridustöö noorsoo seas väljaspool kooli, millele viimasel ajal rohkem ja rohkem tähelepanu pühendatakse.

Vabaharidustöö juured on kaugel. Varemalt oli kirik see, kes esimesena siin vagusid ajas. Kirik nõudis, et mees ja naine abiellu astudes tingimata lugeda mõistaksid. Esimesed raamatud ilmusid kirikutegelaste hoolitsemisel. Ka leeriõpetus täitis osalt välis haridustöö ülesannet. Nimetame edasi venenastekoguduste tööd, millel oli omal ajal suur tähtsus rahva vaimlise arenemise suhtes. Kirik rakendas varemalt usulisele välis haridustööle ka toleaegsed külakoolmeistrid. Laupäevaõhtused ja pühadeaegsed lugemised ning palvetunnid tõstsid ümbruskonna usulist elu, iseäranis sel puhul, kui õpetaja-koolmeister ise täie hingega ja andumusega seda tööd tegi ja tal kõneosavus ei puudunud.

Kuid kogu sellane haridustöö oli ühekülgne, ta hoolitses ainult laiemate kihtide usulise elu eest, jättes kõrvale rahva mõistuse ja tahte arendamise, ilu ja maitsetunde kasvatamise.

Laiemat hoogu saab vabaharidustöö ärkamisajal. Tuletame meele esimest laulupidu, mis kui kevadine soe tuulehoog üle eesti vaimuvalja käis ja seal lume sulama pani. Tekivad esimesed seltsid, nagu karskus-, muusika-, põllumeesteseltsid. Kuigi nende tegevus oli tol ajal piiratud, avaldavad nad siiski suurt mõju oma ümbruskonnale. Pärastpoole tekivad juure haridusseltsid, lugemisringid, raamatukogud jne.

Erilist hoogu sai vabaharidustöö Eesti iseseisvusega. Pea kogu Eesti on kaetud seltside võrguga. Eelnimetatud seltsidele on juure tulnud spordiseltsid, mitmesugused liidud ja koondised, nagu Ülemaaline Noorsoo Ühendus, Haridusliit ja teised.

Meie vabaharidustöö algatajaiks ja kandjaiks on olnud peaaegselt rahvakooli õpetajad. Võideldes majanduslike raskustega ei unustanud aatelised haridustegelased laia massi väljaspool kooli. Peaaegu igas rohkem edenenud kodumaa nurgas, kihelkonnas tuntakse suure lugupidamisega ühte või teist rahvakooliõpetajat.

Ei saa salata, et raske oli teha õpetajal tol ajal vabaharidustööd. Valitsevad võimud tegid siin igasuguseid takistusi; nii mõnigi mees, kellel oli rohkem selgroogu, et oma mõtteid julges avaldada, pidi koolipöllult lahkuma. Vene inspektorite poliitika tagajärjel hakkas kaduma õpetaja-rahvavalgustaja, tema asemele tekkis ametnik, kes täitis ainult oma ülemuse juhtnõore, sai iga kuu 20 rbl. palka ja ükskõikselt suhtus oma ümbruskonna hariduslike ja kultuurilisele elule. See õpetaja-ametniku tüüp pole meil veel kadunud.

Kool aga ei saa ükskõikne olla oma ümbruse vastu. Ei saa lahutada vabaharidustööd koolitööst, igal sammul tuleb koolil teha tegemist vabaharidustööga. Õpilased võtavad osa noorsoo organisatsioonidest, koolil ei tohi ükskõik olla, mis laps vabal ajal teeb, millises kinos ta käib või millist raamatut ta loeb. Sopakirjandus, ebakõlblised ja lastele mittekohased kinopildid, uulitsaelu nähtused mürgitavad lapse hinge. Kasvatustöö ei anna tagajärge, kui ta piirdub ainult 4—5 tunniga päevas koolis ja seegi mõne kuu jooksul aastas. Vabaharidustöö peab sündima paralleelselt koolitööle ja teda jätkama.

Algkooli lõpetab laps keskmiselt 14-ne aasta vanuselt. Selles eas on ta alles kujunemata. Jätta ta juhita ja vaimlise toeta tähendab ta võib kaotada need teadmused, mis ta koolis omandanud, kaotada need heade harjumusteid, mis kool temasse istutas.

Veel kurvem on lugu suurema osa lastega, kelle kooliharidus lõpeb 4. õppeaastaga. Vene ajal astus laps külakooli 10 aastastelt ja lõpetas kolmeaas-

tase kooli 13-ne aastaselt, nüüd astub ta kooli 8-aastaselt ja lõpetab 4 klassi keskmiselt 12-ne aastaselt. Kuigi kooliskäimise aeg ühe aasta võrra on kasvanud, tuleb laps siiski nooremalt koolist välja. Kas suudab kool saavutada suuremaid tagajärgi sellastes oludes. Kahtlen selles. Laps pole jõudnud veel omandada armastust raamatu vastu, kool pole veel suutnud äratada temas huvi vaimliste küsimuste vastu, pole suutnud veel kasvatada häid harjumusi, pole suutnud õpetada ennast piirama, ja sel põhjusel unustatakse varssi isegi lugemine ja kirjutamine, rääkimata arutamisest, ulakus kipub vägisi noorsugu valdama.

Nende ridade kirjutajal on olnud tegemist noorte inimestega õhtukursustel, kes olid lõpetanud 5—6 aasta eest 4-klassilise algkooli. Paljudel neist oli kadunud isegi vähene vaimline pagas, mis andis algkooli 4 klassi, vaevaliselt mõistsid mõned lugeda, arvutamise oskus oli ununenud.

Õpetajaiks nimetati varemalt kirikuõpetajaid, vaimulikke. Koolmeister muutus aja jooksul kooliõpetajaks, Eesti iseseisvusega õpetajaks. Arvan, et sellega ühes on need ülesanded, olla rahva vaimlieks juhiks, hingekarjaseks ning nõuandjaks, vaimulikudelt õpetajate, eriti rahvakooli õpetajate peale üle läinud. Uus lai tegevusväli on avanenud meie algkooli õpetajale.

Ma toon siin ette saksa tähtsama vabaharidustegelase, rahva- ja algkooliõpetaja Johannes Tews'i sõnad

„See, mis kirik oma õitseajal tahtis ja püüdis kätte saada: kõiki kutsuda ja omas vaimus ühendada, see on ka rahvakooli ülesanne kodanikkude suhtes kuni nende küpse eani. Kõik, mis inimese vaimus kuju ja elu on omandanud: teadus, luule, jumalus, tööstuslik loomine, inimene kõigis arenemisjärkudes ja liikides on abinõu uueks kasvatamiseks ja kujunemiseks tõusvas inimeses. Rahvakooli õpetaja õpetab ja kasvatab rahva noorsugu ja rahvast, kõigi klasside ja rühmade noorust ja, kui täiskasvanute õpetaja, kõike kihte ja ringe. Õpetaja, kes neist ülesandest loobub, ei tunne, põlgab oma kutsset, on oma elukutse äraandja.”

Teises kohas kirjutab Tews: „Kui noorsoo kasvataja olen ma sügavasti tunnud, kui suurt kahju toob rahva vaimlistele jõududele ja väärtustele, kui vabaharidustöö tagaplaanile jäetakse. Ma olen sagedasti kaevanud, et sel korral saab küsitavaks, kui palju suudab kool elu peale mõjuda. Noorsoos arendatakse vaimlisi jõude, noorsugu tutvustatakse vaimliste väärtustega, kuid pärast külvi ja idanemist ei hoolita enam kasvamise eest, nõnda et haridustöö tagajärjed jäävad noorsoos kängu ja kaovad. Koolitöö ilma vabaharidustööta on külvamine ja istutamine hoolitsemiseta ja lõikuseta.”

Et vabaharidustöö tagajärge annaks, et õpetajal oleks autoriteet omas ümbruskonnas, peab ta asja ise põhjalikult tundma, vastasel korral pole töö tagajärgi. See nõuab ettevalmistust, teadmisi. Ei saa jätta tähendamata, et meie õpetajaid ettevalmistavad asutised selleks tähtsaks haridustööks tulevasele õpetajale juhatust ei paku. Seminaride õppekavad ei puuduta ainsa sõnagagi vabaharidustöö küsimusi. Ka õpetajate-päevadel ning kongressidel pole leidnud vabahariduse küsimused tarvilist ruumi.

Siin peab sündima muudatus. Meie hariduspoliitikat juhtivad asutised, kus seni vabaharidustöö küsimused tagaplaanil on seisnud, peavad ise tema tähtsust hindama, teda korraldama ja hoolitsema, et vabaharidustöö ei sünniks juhuslikult ning kavata, seejuures kasutades vastavate eriorganisatsioonide kaastööd. Koolinõunikud, kelle töö on piirdunud koolidega, peaksid ise tegelikult vabaharidustöö etteotsa astuma.

Arvan, et riik, kes suurt koormat rahva hariduse tarvis kannab, õigustatud on õpetajailt siin tööd nõudma, eriti maaõpetajailt. On ju tegeliku õppetöö vältus maakoolides võrdlemisi lühike, õpetajad pole õigustatud saama võrdlemisi teiste riigiteenijatega nõnda palju vaba aega. Õpetajad oleksid kohustatud sellepärast osa jõudu vabaharidustööle rakendama. Ja tööd on, hädalist tööd on küllalt teha.

Et töö vilja kannaks, peab õpetaja tundma oma kuulajaid, vaimline vara,

mis neile pakutakse, peab vastama ümb-ruse vajadustele ja psüühilistele ise-äraldustele. Linna haridustöö ei vasta maa tarvidustele. Ainult see, kes tun-neb rahva hinge avaldusi, oma tegevus-koha elanikkude huvide ja ideede piir-konda, oma ümbruskonna tegevust, te-ma rõõmusid ja muresid, tema püüdeid ja lootusi, tema mõtlemisviisi ja vaim-list tasapinda, kes mõistab oma tege-vuskoha rahva hinge tungida, kes mõis-tab teda vallata ja edasi viia, ainult see leiab oma tööle vastukõla. Kui vaba-haridustöö ei too tagajärge, siis tuleb põhjusi eneses otsida.

See asjaolu nõuab, et õpetaja sa-mast ringkonnast pärit oleks, kuhu kuu-luvad ka tema kuulajad. Ei või loota, et linnas kasvanud õpetaja suudaks maal rahvaõpetaja olla. Ainult see, kes maal on kasvanud ja töötava rahva hulgast on võrsunud, suudab maal õi-get tööd teha. Sellepärast pooldan seisukohta, nagu mõned koolivalitsused on omaks võtnud, et maakoolidele va-litagu ainult maalt pärit-olevaid õpe-tajaid. Hariduse andmine ei tähenda ainult teadmuste edasiandmist, haridus-töö tähendab kasvatamist, tahtejõu arendamist, tundeilma peenendamist. Haritud inimesel peab olema „selge pea, soe süda, kindel tahe“.

Ühekülgne teadmustega rikastamine ja mõistuse arendamine, ilma et seejuu-res tasakaaluks tunneteilma süvenda-taks omakasu ja enesearemastuse vastu, ei tõsta inimelu väärtust. Sisemise inimese kokkukõla, üksiku ja ühiskonna õnn, rahva tugevus, inimsoo edu tin-gib teadmuse ja armastuse, mõistuse ja tundeilma, selge pea ja sooja südame tasakaalu. Ainult niisugune tasakaal loob terve tahteimpulsi tööks, mida me nimetame kultuuritööks.

Rahvaharidustöö, mis tahab tõsta rahva kultuuri, ilma et ta hoolitseks rahvahinge tunnete väärtuste eest ja tema usuliste, kõlbliste, esteetiliste ja sotsiaalsete avalduste eest, on hin-geta töö. Kohustus äratada ja süven-dada, rõõmu maitsedes ilust ja puhtast, hoolitsedes selle eest, mis on maailmas kõrget ja aatelist, sihiga, et teadlikult rahva eluviisi ja elamiseavaldusi kul-tuurilisimaiks teha, neid suursugus-

tada, see kõik nõuab, et vabaharidus-töö arendaks ühtlasi mõistust ja tun-deid, et siin vahelduksid teaduslikud ettekanded kunstitoodetega, kõneõhtud toimuksid laulu ja muusika pfirmes, avamise kujul, ning füüsilistest lõbu-dest loobumisel looksid vastava mee-le-olu.

Et õpetaja suudaks tagajärgi saa-vutada, peab ta ise seesmiselt oma töö ülesannetes ja abinõudes veendunud olema. Õpetaja oma elu peab olema aateline ja eeskujulik. Ei saa tunnus-tada õpetajaid, kes ütlevad, et mis ma teen või kuidas ma tegutsen väljaspool kooli, ei puutu rahvasse. Isik, kes nõnda arvab, on valinud endale vale elu-kutse; mida varem ta hariduspõllult lahkub, seda parem. Noblesse oblige — aadel kohustab — elukutse kohus-tab õpetajat olema oma ümbruskonnale eeskujuks. Eriti maal, kus igapähte tuntakse, kaob lugupidamine kooli vastu ja õpetaja haridustöö on tagajär-jeta, kui ta ise oma eluga halba ees-kuju annab.

Vabaharidustöö siht olgu ühiskonna kasvatamine ühiseks kultuuriliseks rah-vaks. Sellepärast tuleb siin loobuda parteipoliitilisest, konfessionaalsest ja ilmavaatelisest kihutustööst. Vabaha-ridustöö ei tohi põhimõtteliselt lahkuda objektiiviteedi ja erapooletuse, neut-raliteedi pinnalt. See ei tähenda mui-dugi mitte, et haridustegelane oma isik-likku seisukohta küsimuse käsitlemisel ei tohi avaldada. See on võimatu ja isegi soovimata. Kuid isikliku vaate avaldamine ei pea sündima kihutustöö sihiga.

Üldse pole õpetajal soovitatav seista aktiivsete poliitilise partei tegelaste hulgas. Parteiline tegevus toob hari-dustööle ainult kahju ja tõstab viha-vaenu kooli vastu. Õpetaja kohus on koguda kogu rahvast kooli ümber, kool ja vabaharidustöö ei tohi muutuda üksiku kihi või erakonna kantsiks, vaid ta peab olema kogu rahva teenistuses.

Tähtsamatest vabaharidustöö ette-võtetest puudutame järgmisi:

Raamatukogud. Avalikkude raama-tukogude seaduse maksmapanekuga on põhi pandud raamatu levimisele laie-mas massis. Kuid teatavasti on raa-

matukogud mitmes kohas alles üsna kängus. Omavalitsustele on küll sundslikuks tehtud väike summa raamatukogude tarbeks määrata, kuid see nõudmine jäetakse paberile. Isegi riigitoetus jäetakse välja nõudmata. Mõni vald on raamatud küll muretsenud, kuid nad vedelevad kuskil vallamaja kapis. Omavalitsused ei suuda hinnata raamatu tähtsust, ka puudub kindel järelevalve, et seadus leiaks teostamist. Arvan, et maaõpetajal ei teeks raskust võtta raamatukogu juhtimine ja korraldamine enda peale. Raamatukogude üldjärelevalve peaks kuuluma koolinõunikule. Kuid välise korraldusega on üksi vähe tehtud. Raamat tuleb viia rahva sekka. Raamatukogu tegevust tuleb reklameerida. Ka tuleb kodanikule abiks tulla raamatu valikul. Kesksorganisatsioonidel ja haridusministeeriumil tulevad kokku seada soovitatavate raamatute nimestikud ühes lühikese ülevaatega. Noorsoole antagu erinimestikud. Mõne aasta eest haridusministeerium andis välja soovitatavate raamatute nimestiku koolidele, see leidis küll arvustamist, kuid alus oli pandud, tarvis oleks olnud seda parandada ja täiendada, kuid seni pole seda tehtud. Raamatut tuleb õpetada lugema. Sellel alal annan ma tähtsuse *lugemisõhutele*. Lugemisele võiksid järgneda ka läbirääkimised. Juba koolis tuleb last harjutada raamatut lugema. Nagu koolide aruannetest näha, ei nõuta õpilastelt raamatute lugemist. Isegi mõnedes keskkoolides, kus on olemas rikkalikud raamatukogud, tarvitab neid alla 50% õpilasi. Kas ei ole see ka põhjuseks, miks meil kirjandusturul kriis valitseb?

Rahvalikkude loengute tähtsust on raske siin lühikeses ülevaates pikemalt käsitleda. Tahes või tahtmata on õpetaja sunnitud ka siin koorma enda kanda võtma. Teinekord tekitab raskust, mida ette kanda. Haridusliit peaks abiks tulema, kokku seades konsepte ja kavasid, juhtides tähelepanu materjalile, mida loenguks võiks tarvitada.

Suurt huvi loengute vastu äratavad *valguspildid*. Jällegi on siin vaja kesksorganisatsiooni, kes annab aparatuurid, muretsseb diapositiivid jne. Suu-

remais keskkohis, kus elektrivool tarvitada, tulevad tarvitusele muidugi *peegeldusaparatuurid* ja *kino*. Haridusministeerium on siin juba teatud samme teinud, muretsedes filme Kristliku Noortemeeste Ühingu kaudu. Küll teeb kinoaparatuuride küsimus raskusi. Hiljuti jagatud kinoaparatuurid on otsekohe tarvitamiseks kõlbmatud, nad rebivad filme, tulevad muretseda reostaadid, ümberehitused nõuavad aga suuri kulusid.

Teater peab saama kogu rahva kultuuriliseks omanduseks. Suurtes linnades on teatri küsimus kuidagi lahendatud, kuid maal puuduvad teatrid, ainult mõni selts korraldab aastas ühe või paar etendust. Õpetaja võiks koolis õpilastega korraldada lihtsustatud etendused neist rahvatükkidest, millega õpilased emakeele tundidel tutvuvad. Ka ei peaks asjaarmastajate rühma korraldamine külas ülepeäsmatuid raskusi sünnitama. Jällegi oleks koolimaja see koht, kus etendusi korraldatakse.

Õpetajad on loomulikult maa *laulukooride* juhid. Laulukoori juhtimine nõuab oskusi, neid oskusi on õpetaja omandanud oma elukutse tõttu. Laulukoor mitte üksi kihelkonnas, vaid igas külas ja vallas!

Meil on viisiks saanud *rahvapildusid* korraldada. Sagedasti on aga pidukavad maitseta kokku seatud, peaosaks etendab tants. Pidud sellaselt korraldada, et nad tõstaksid meeleolu, tooksid vaimlist värskust ja vaheldust halli igapäevsesse ellu, see oleks meie rahvapildude siht.

Ei saa õpetaja pealtvaatajaks jääda *spordilükkumisele*. Rääkimata keha füüsilise jõu ja osavuse arendamisest, distsiplineerib sport inimese iseloomu ja tema teovaldusi. Muidugi ei tohi sport saada rekordidehaiguseks, selle vastu peab võitlema. Harilik võistlus on aga soovitav, sunnib püüdma ja harjutama. Külas, kus noored mehed on spordist huvitatud, kaovad ulakused ja kakelused.

Arusaadavalt ei suuda õpetaja kõigil loeteldud tegevusaladel tegutseda ja suuremat korda saata, kui ta on üksi, õpetaja peab äratama, ergutama, koonutama ja juhtima oma autoriteediga.

Vabaharidustööd peavad juhtima üldsihid ja aated. Õpetaja püha kohus on kõvendada haridustöö kaudu rahvus- ja ühistunnet. Tuleb siduda igaühete oma kodukohaga, tõsta armastust rahva vastu, et iga kodanik tunneks ühiskonna rõõmu kui oma isiklikku rõõmu, rahva muret kui oma muret. Haridustegelase kohus on kõvendada rahvuslikku iseteadvust ja ühistunnet sõna, pildi, laulu abil.

Õpetajat ennast tuleb vabaharidustöös juhatada. Meil korraldatakse kursusi ja loenguid õpetajaile, et nad suudaksid koolis edukamalt tegutseda. Ka vabaharidustöö tarvis tuleb korraldada kursusi, kongresse, päevi, selgitavaid loenguid. Haridusministeeriumilt ja koolivalitsustelt nõuame siin energilisemat tegutsemist.

Lühidalt kokku võttes oleksid käesolevas kirjutises avaldatud mõtted järgmised.

Vaba välis- ja vabariikliku haridustöö on rahva kultuurilise tasapinna tõstmiseks sama tähtsusega kui haridustöö kooli kaudu. Vabariikliku haridustöö loomulikuks kandjaks kohal on õpetaja. Õpetajaid tuleb vabariiklikule ette valmistada seminarides ja teistes pedagoogilistes õppeasutistes. Koolipöllumul juba tegutsevaile õpetajaile tuleb korraldada vabariikliku haridustöö alade üle kursusi, loenguid jne.

Ametisse valimisel tuleb õpetajalt nõuda vabariikliku haridustöö teoreetilist kui ka praktilist tundmist.

Koolinõuniku tegevus ei tohi piirduda ainult kooliga, tema ülesanne on hoolitseda ühtlasi ka vabariikliku haridustöö eest omas piirkonnas.

Eriti tuleb hoolitseda noorsoo eest väljaspool kooli. Vabariikliku haridustöö peab sündima paralleelselt koolitööle ja viimast jätkama.

Kohtadel, kus koolisundus kestab kõigest 4 aastat, tulevad korraldada sunduslikud täienduskursused vähemalt 1-aastase vältusega; ka tulevad kursused korraldada algkooli 6. klassi lõpetajaile.

Et avalikud raamatukogud maal kiratsevad, siis peaksid nende korraldajaiks olema õpetajad.

Vabariikliku haridustöö ei tohi olla ühekülgne, tema ülesanne olgu hoolitseda mõistuse, tunnete ja tahte harmoonilise arenemise eest.

Vabariikliku haridustööd peab juhtima üld-aade ja põhimõte — kõvendada kodanikkude rahvus- ja ühistunnet.

Võiks ettetoodud mõtetele vastu vaielda, kas ei panda sellega liiga suurt koorem õpetaja peale. Koolitöö on müldugi õpetaja peategevus. Kuid arvan, et õpetajal, kellel südame lähedal seisab rahva vaimline tasapind, jätkub jõudu, energiat ja aega olla ühtlasi ka oma ümbruskonna rahvaõpetajaks sõna laias mõttes.

Kirjanduse arvustusi.

V. Grünthal-Ridala —

Eesti kirjanduse ajaloo lugemik.

I jagu. Noor-Eesti kirjastus, Tartus 1923.
175 lhk. Hind?

R. Reiman.

Kirjanduse õpetuse peasihiks koolis peaks olema õpilaste intellektuaalne ja emotsionaalne arendamine ilukirjanduse-varade kaudu, et neid viia *elu tundmisele, enesemääramisele ja eneseteostamisele* ning avada nende meeled ilusale ja ülevale.

Ei tarvitse karta, et teadmused jäävad sel puhul vähesteks: kindla

töösüsteemi juures tutvume veel põhjalikumalt nii oma rahva kui inimsoo ja vaimu kirjanduse arenemisjärkudega, kuna praegu keskkoolis sagedasti nõutava kirjanduse ajaloo määratu faktide hulga (nii omast kui võrast kirjandusest) päheõppimine ja mehaaniline järjestus saab ainult kasutuks mälugümnaastikaks, ja õpilane ellu astudes ei oska lugeda selle sõna tõsisel mõttes. Kirjanduse kaasas tema ajalugu ja teooria, mitte vastupidi.

See siht asetab ka teised nõuded õppimise suhtes. Iga teos tuleb töö-

tada läbi ja mõista esteetilise eluüksusena. Õpilane peab lugema *isiklikult kõik läbivõetavad teosed*, et vahetult nendesse süveneda, tunnetada, läbi elada ja otsustada. Seda toonitab autor eessõnas: „Kirjanduse õppimine koolis eeldab kõige päält nende kunstivääriliste tööde eneste lugemist ja tundmist, mida me kitsamas mõttes ilukirjanduseks kutsume. Ainult käsi-käes sellega võib muu teadusepoolne kirjanduse õppimine käia ja kirjanduse tundmise viljakaks ja tagajärjekaks teha.” Kuid ta omas „Kirjanduse ajaloo lugemikus” ei teosta seda põhimõtet. Ta toob igivanade lugemikkude eeskujul mõne — (1 - 4) leheküljelisi käärilõikeid pikemaist teoseist, millega pole kirjanduse õppimisel midagi peale hakata. Need teosed tulevad ikkagi tervelt lugeda. Pike-mad tööd — romaanid, novellid, poeemid — peavad olema saadaval tervikuina, neid lugemikku mahutada on võimatu. Teine asi on vanema (ennekreutzwaldilise) kirjandusega ning kirja-mälestistega, mida praegune keskkooli kava nõuab, ja lüürikaga — neist on tarvis valimikke korraldada. Sellega vajaks meie keskkool pikemate tervikteoste kõrval 2 lugemikku: 1. luuletuste antoloogiat, 2. vanema (kuni 19. sajangu keskpaigani) kirjanduse ja kirjakeele mälestiste valimikku (algupärasel kujul).

Kirjanduse õpetuse siht asetab koolis valikule kõigepealt esteetilised, üld-eetilised ja pedagoogilised nõuded: igal valitud teosel olgu tõsine ilukirjanduslik väärtus, ta teenigu elu positiivseid jõude ja olgu õpilasele jõukohane. Valik esitagu autori kirjandusliku isiku ja ajajärgu *olulisemat palet*, seejuures *ärgu korra* ennast sisuliselt, sest ainult sellise valikuga anname oma vaimukultuuri salvest õpilase arenevale isiksusele tõsist toitu.

Autor kirjutab eessõnas valiku nõuetest: „Kirjanduse ajaloo lugemiku ülesanne on siin püüda ülevaatlikus esituses valik anda neist tõesti *kunstiväärilistest* teostest, mis kirjanduse harenemise käigus nagu punane lõng algusest lõpuni käivad. Valiku tege-mises, mis hoiaks teiselt poolt *üleliigse*

ja *tarbetuma* ja teiselt poolt kirjanduse esteetiliselt seisukohalt *vähe väärtusliku* ehk alaväärtusliku eest, on salgamata iga lugemiku kõige olulisem raskus.”

1. jagu sisaldab näiteid 19. sajangu teisest poolikust: Fählmann, Kreutzwald, Jannsen, Koidula, Kuhlbars, Veske, Reinvald, Pärn, Kunder, Bergmann, Bernhöhe, Saal, Järv, Aspe, Jakob Liiv, Tamm, Sööt, Haava. Ajutiste õppekavade järgi kuulub see materjal osalt 9., peamiselt 10. õppe-aastale. Autor hindab seda ajajärku meie kirjanduses: „*Ja see ajajärk peab pääasjalise Eesti kirjanduse ajaloo õppimise aine sünnitama.*” Tõsi ta on ajutistesse õppekavadessegi asetatud tähtsale kohale, kuid ei saa olla nõus selle ebakunstilise perioodi ülehindamisega, sest 19. s. 2. pool on ainult meie kunstkirjanduse kehv algus, kuna meie kirjanduse keskkoha omalt kultuursisuliselt ulatuselt moodustab 19. s. lõpu ja 20. s. *realism*, mis paratamata kooliski tõuseb esikohale. Usun, aastate pärast jääb meie keskkooli sest perioodist mõni üksik nimi.

Autor arvab iseteadvalt oma lugemiku valikust: „Ta pakub Eesti kirjanduse harenemisest võimalikult ülevaatlikus esituses ainult seda, mis Eesti kirjandusele seesugusena kõige olulisem on nii oma rahvusliku ilme kui esteetilise, kunstilise väärtuse poolest, ilma et üleüldisest kirjanduse harenemisest midagi tähtsat oleks välja jätetud.”

Need autori arvamised omast valikust ei tõestu raamatu lähemal vaatlemisel (praeguse õppekava seisukohalt).

Nagu tähendasin, on pikemad teosed esitatud lühikeste katketega. Selline esitusviis on *kasutu* ja need teosed tulevad ikkagi hankida eriraamatutena. Praegusel üleminekuajal, mil kõigil õpilasil teoseid eriraamatutena võimatu saada läbitöötamiseks korraga, kuna kodus neid pikema aja kestes vahetades loetakse, võiksid hästi-valitud lugemikukatked teenida *klassis-tehtavate arutuste ja otsustuste kinnitustena ja illustratsioonidena*. Kuid sellistena peavad nad pakkuma

teose tähtsamaid psühholoogilisi, ideelisi ja stiililisi momente teatavate osatervikutena. Seda aga Ridala katkevalik ei ole. Need katked tunduvad *juhuslike* käärilõigetena, mitte teoste tulipunktidenä. Nad pakuvad tihti teose halleimaid osi. Seejuures on nad mõnikord *liiga lühikesed* ega moodusta osatervikut, saades nii täitsa tarbetuks kirjanduse õppimisel.

Enam-vähem vastuvõetavad katkestest tunduvad olevat: Kreutzwaldi „Paar sammukest rändamise teed” — 3 l. (Oleks tahtnud pikemana), „Lembitu” 12. laul. (Vähe: „Lembitus” avaldub Kreutzwaldi luuletaja-isik suurimas ulatuses; Pärn’a „Oma tuba, oma luba” — 4 l. (Vaja oleks ka „Must kuub” esitada); Kunderi „Kroonu onu” 2. vaatuses leppimisstseen — 2 l.; Bornhöhe „Tasujast” jüriöö pilt — 4 l. (Sest autorist oleks võtta ka kunstiküpssem „uiljandi mäss”); Aspe’ „Ennosaare Ain” — märdiõhtu pilt (rohkem oleks vaja — eriti mõni psühholoogiline moment).

Iseloomutud või liiga väljalõigatud, kasutud on katked: Kreutzwaldi „Kalevipoeg” 1. loost (3 l.) — Salme pulmad (kangelase Kalevipojaga ei ole sel lool tegugi; „Kalevipojast” vaja rohkem lõikeid), Jannseni „Mis kord Merekülas sündinud” (3 l.) ja „Uus variser” (2 l.) (poolikud), Koidula’ „Säärane mulk” (3 l.) — 2. vaatuses (ilmetu lõige, kuna näidendis on tähelepanevaid rahvastseene), Järve „Karolus”—üheleheküljeline mõttetu katke 9. p., Jakob Liiv’a „Körve lövi” (1½ l.) — katke 3. laulust (Florida nägemus, mis poemis juhuslik vaheepisood), Saal’i „Vambolast” — Tornivaht (väheütlev).

Jakob Liiv’a „Pühakuju” (4 l.) 2. l. oleks võinud selle poemi psühholoogilise ja stiililise kehvuse tõttu täitsa ära jääda. Samuti ilukirjanduslikult tarbetuna tundub Haava’ proosast „Vanaema ja ema”. Fählmanni „Kriibus-Kraabus” oleks võinud asendada tema parema vestega „Kalendritegija kimbus”. Ka ei saa jääda rahule „Udumäe kuninga” paigutamiseiga Kreutzwaldi loominguga alla: selle koht on ikkagi rohkem rahvaluules.

Luule valikul on samuti *juhuslike* kuse-ilme. Autor pakub luuletusi, mille kirjanduslik väärtus küsitav ja mis ei moodusta käsiteldava poeedi parimat, iseloomulikumat loominguga osa, vaid esitavad teda ühekülgsest, sagedasti sisuliselt korrates. Kuna selle perioodi kirjandust kannab peamiselt luule, siis jäävad varjule mõnedki ajajärgu luulemotiivid.

Kreutzvald on esitatud 11 luuletusega. Neist on 6 tõlked, mis autor on jätnud märkimata: Lenau „Minu kandlele”, „Enne ja nüüd”, „Armastuse pidu”, Hölty „Leinalaul”, Hauffi „Priiusele” ja Treiligrathi „Väljarandajatele”. Olgugi et tõlgete valik ka iseloomustab kirjaniku-isikut, eelistame ometi alati algupärandeid kui vahetumaid. 5 algupärast on hästi valitud — „Annetuseks”, „Virus laulik”, „Närtsind lillele”, „Esimene laul”, „Leinaja tütarlaps” — ja nad suudavad Kreutzwaldi lüürikat esitada. Oleksid vast võinud olla veel „Laul” (Ma teretan sind, hommik) ja „Lydia J-le”.

Jannseni valikust „Joosepi laul” ja „Igatsemine” on vemmälvõrsid lugemiseks ebakohased. Küllalt Jannsenist kolmest: „Kevade laul”, „Õhtu laul” ja „Rahu laul”.

Koidula on ühekülgsest esitatud. Tema isamaalauludest puuduvad sellised Koidula’ iseloomulikud: „Mu isamaa on minu arm”, „Kallim kingitus”, „Kaebus”, siis ajalaulud „Laulu kohustus” ja „Tule!” Esitatuist mõned *kordavad* üksteist, näit. „Mu isamaa nad olid matnud” ja „Su priiust olid matnud”. Looduslauludest oleks tahtnud veel näha kunstiküpsmaid „Üürike”, „Kevade and”, „Kui päevakära aega”. Tarbetult on toodud nende seas H. V. Tallerslebeni „Õhturahu”. Armastuselaule pole ühtki, kuna neist oleks võinud mõnegi esitada.

Tarvilikud oleksid olnud näited Koidula’ ja Kreutzwaldi kirjavahetusest.

Kuhlbarsist (üldse 15 luuletust) on üleliigsed, luulevaesed „Soomelahe ääres”, „Rooside aeg”, „Püha öö”, „Miks”, „Kas saame kord näha veel teineteist?” ja programmiline „Pühenduseks”. Tarvilikud aga oleksid olnud „Häitsme-mehe” — Kuhlbari luule-

kreedo ja armastuselaulest „Kas mõtled veel?” Kordavad üksteist näit. „Õhtu laul” ja „Suve õhtu”.

Veske'st (8 luuletust) on tarvilikud veel „Kojuigatsus” ja „Ehatäht ja veli”, kuna „Kodupaik” oleks võinud ära jääda.

Reinvaldi valikus (üldse 17 luuletust) on palju luulekehva ja kordavat materjali. Olgu nimetada: „Kui alles”, „Õhtu”, „Kuu”, „Tähekene”, „Alviinele”, „Kalevite kodu”, „Tööle” ja „Elutee”. Kordavad osalt üksteist: „Muru koppel”, „Isamaja” ja „Kui alles”, siis „Läinud” ja „Jälle jõudnud”. Seevastu puuduvad sellised elvusrikkad nagu „Kodukeel”, „Oied”, „Õhtu päike”, „Suvele”, „Minu süda”.

Kunderist oleks tarvis kahtlemata „Kuningas Kalev”.

Bergmanni valik on täitsa ühekülgne: 3 ballaadi; „Igavene juut” ja „Odüsseia” tõlkenäide oleksid võinud ära jääda. Tõsiselt vääriksid veel lugemikku tema ajalaulud „Lein ja lootus” 1.—4. (eriti 80. aastaid iseloomustav), ballaad „Taara pidud tagaselja” j. t. (Võrrelda: Kuhlbarsist 15, Reinvaldist 17 luuletust!).

Jakob Liiv'a valik (18 luuletust) samuti sisaldab ebakunstilist, iseloomutatut ja korduvat materjali. Kõigepealt igavalt korrutatav ja targutatav sentimentaalne luuletustetrüke, mis märgitud K. Krimmi ja Mari nimedega: „Tuttav tee”, „Sind palun”, „Kuule kaski”, „Ma kuulan” 1. ja 2., „Ei nuta tamm”, „Kas valu avab taeva?”, „Ma kohkun”, „Miks kaebad”, „Mälestused” 1., 2., 3. Puuduvad aga luulefilosoofilised (ajajärgu kunstivaateid iseloomustavad, Liiva'l huvitavaim vald): „Lauliku süda”, „Laske rahu”, „Ära viibi”, „Luule”, „Laulu võim”, siis ajalaulud „Uimastav vaikus”, „Õnnetu rahvas”, „Mind vaevavad”, looduslaulud „Rannapilt”, „Põllu ääres”.

Tamm'est on samuti ühekülgselt ainult ballaade (4) valitud. Neist Rummu-Jüri lugu „Röövli häätegu” on labane, „Rahatuli Ebavere metsas” venitatud, elutu—ja koolilugemikku ebakohased. Oleks tahtnud aga jutustavast luulest veel „Kaldavaim”, „Kask”

„Mõök”, „Siga”. Ei saa kuidagi eitada Tamm'e lüürikat, näit. looduslaulest „Kilin-kölin”, armulauludest „Ootes ja kartes”, „Kõrs kahiseb”, vaatlusist: „Mu laulud”, „Mälestused”.

Söödi luuletustest (üldse 9) on iseloomutatud ja kunstikehavad: „Sa olid”, „Haua kalmul”, „Kadunud paradiis”. Oleksid kulunud lugemikku veel ajalaul „Aimdsu”, filosofoerivad „Mälestus”, „Elurada”, armulaul „Minu valu”, jutustavad „Põlismetsa järv”, „Koerakoonud”.

Haava' valik (üldse 25) kannatab rohkusest ja luulekehvusest. Tunduvad tarbetuina sentimentaalsed targutatavad, sagedasti üksteist kordavad „Sinu silmad”, „Ma olen näinud” (kordavad), „See oli ilusal öiekuul”, „Ju orus hõiskab öitselind” (kordavad), „Näe, mis lendab, lehvib läbi ööde”, „Kartus — lootus”, „Küll hiilgavad tähed”, „Ma nägin unes”, „Serenada”, „Ju öitsvad jälle sinililled”, „Kuupaiskel”, „Õnnis lapsepõli”. Haava' mõistmiseks oleksid aga veel tarvilikud näit: „Nõmmelill”, „Haige” 2., „Kesk sügavat Venemaa metsa” 2., „Las öitseteda liiliad haul”, „Oh teie naljakad päevad!”.

Üldse lüürika valik ei paku kõiki ajajärgu luulevaldade küpsemaid saavutusi, vaid kaldub nii ühekülgsusse kui teatavate alade tarbetusse kordamise, sagedasti vähe-kunstiliste töödega. Sellepärast vaevalt saab lüürika osa teenida selle ajajärgu käsiraamatuna.

Edasi autorite valikus oleksid tarvilikud Jakobson, Hurt, Grenzstein, Hermann, Eisen — näidetega üldkultuurilisest kirjutisist. Viimaste tundma-õppimine on möödapääsematu ajajärgu vaimu ja ilukirjanduse tõsiseks mõistmiseks.

Mõnerealistel biograafilistel ja bibliograafilistel andmetel iga autori puhul on vähe väärtust: nad ainult loetelevad autori elukohti, daatumeid ja teoseid.

Lõppeks *redaktsiooniline külg*. On kaks seisukohta. Üks pooldab autorite sõnastuse algupärasust, nende keelestiili täielikku puutumatumust, lubades ainult juhuslikke eksitusi öien-

dada, et mineviku stiili säilitada. Teine jälle nõuab tekstide lähendamist praegusele kirjakeelele, grammatiliste vigade ja koguni suuremate stilikonaruste parandamist. Viimast teed on meil käidud koolikirjanduse redigeerimisel, välja minnes pedagoogilistest sihtidest, et vanema kirjanduse võimaliku maitsmist mitte takistada. Esimest põhimõtet nõuab ajaloolis-filoloogilise uurimise tee; keskkool aga käsitab rohkem kirjandust ennast vahetult üldhariduslikkudes sihtides kui tema ajalugu, sellepärast tundub siin loomulikumana teine tee. Muidugi ei või minna ses töös algupärandi puht-stiililiste erisuste vägistamiseni, vaid tuleb piirduda minimaalse tarvilikkusega, peamiselt aegunud õigekirjutusevormide ja juhuslike ebakindluste ning eksituste parandamisega. Ainult ennekreutzwaldilise kirjanduse kooliväljaandes tuleks säilitada algupärandite kuju, sest selle väärtus on peaaegjalikult keele-ajalooline.

Autor on tahtnud nähtavasti käia mingit keskteed. Ta kirjutab eessõnas: „Koolinõudeid silmas pidades on üksikute kirjanikkude keel, kõige päält õigekirjutus, mis 19. keskaigas veel õige vankuv oli, ühtlaseks tehtud..... Selle vastu on kirjanikule iseloomulised murde sõnad ja ütlushed alal hoidud”. Ta rõhutab ainult *ajajärgu vankuva õigekirja ühtlustamist*. Tegelikult on ta aga talitanud omis parandusis ja tasandusis hoopis juhuslikult ja meelevaldselt, ilma mingi süsteemita.

Ta näit. parandab:

„See nüüd istutagem pinki” pro „seda istutagem pinki” (21).

„Kelle Jumal ehitanud” pro „keda Jumal ehitanud” (21).

„Ja armsa mälestuse hinda” pro „Ja armsas mälestusevinnas” (25).

„Lahkuminemas nende teed” pro „Lahkunemas nende teed” (172).

Kuid jätab:

„Mõnda kadunud hääd — kadunud, *igavat* hääd (11).

„Rein kübarale *leiku aal* (24) pro lõikusa'al.

„Mõnda elus *jättan* maha (48) pro jätta maha.

„Minu *pisarad* sa nägid” (48) pro pisaraid.

„Kuld õuntega *kõik tagasi* (39).

„Su magus jutt, mu kõrvu *kostav*” (22).

„Sind kiidavad tuleva põlve hütid” (39).

„...ja taeväär ümberringi lõken- das veel kaua kullases, punases, *roosa* ja *violeti* värvides”. (103). „Egas nad ometi teiste tegusid laiseldes vahtida *tahta*”. (106), jne.

Edasi näit. „Kalevipoja” katkes on parandatud palju värse, „hütidis aidastasa, „siis toodi neidine tubaje” j. t. Kuid nende kõrval jäetud:

„Kes kui tuba toeta” (30),

„kuuelkümmel kutsarilla” (30),

„kandke lauale õllekannud” (31),

„Lenna, õekene, kamberie” (32),

„pikil pidude päivil” (32).

Koidula’ „Jutt” (50) sisaldab selliseid lohakusi:

„Tammed ja kase ja lõhmuse *kõied* olid mul õrnasti õhkuvad *õied*.”

„Õhk, ei pilve, ei linnukse viis” pro „õhu, ei pilve, ei linnukse viis”.

„Sügise mõtted” (52):

„Kõrged pilved nagu *hirmu aja- tud*”.

Muinasjutus „Udumäe kuningas” on vahele jäänud lhk. 20:

...kahe nädala pärast tagasi tulla (ning väikese tütre kaasa võtta).

Kreutzwaldi novellis „Paar sammukest rändamise teed” on: „pää kummuli jää päale pani” (16) pro „järi pääle” jne.

Sellelaadilisi redaktsioonilisi lohakusi võime väga sagedasti leida.

Kuid autori keel jätab veel korralagedama mulje. Tüübilisemaid näiteid: Homeros (93) ja Homeerus (99), harenemine (3) ja arenemine, laene (16), leikust (31), jänu (106), diät (155), sädendavat (17), Jõulu (19), Saksa keel (5), Jaanililled (45), Mardi päev, Jüri päev (14); *käändevorme*: kurati (partitiiv) (106), rätted pro rätid (32), küpset pro küpse (15), kummatki (142), käsa (158), truuiks (61), halla pro halle (104), eluiga pro eluea (14), mängile (16), tantsile (24), „oma” käändud ja käänmata (näit. 18); *pöörmisvorme*: nimetud pro nime-

tatud (15), saivad (16), vihkada (164), lennab (86) j. t.; *suffiksid*: sarnatseks (15), kevadesed (45), lapsikas pro lapsik ja lapsikus (16) jne.; *liitsõnades* on autoril eriti kalduvus alati lahku kirjutada: „viina himu (85), „viis teist kümmend (15), kuld rannake (79), üks teist (15), seda sinast (15), taga pidi (3), armu, helduse rikas (16), hõbe helin (53), mööda läinud päevad (14), kuid nende kõrval leiame: arvamisekunst (14), küla-eit (14), kokkuõmmeldud paberi lehed (15), läbimõteldud asi (16), käeotsa (158), suurelväljal (155) jne. Eriti puudulik on interpunktsioon, näit. lhk. 12., 14., 15., jne. Trükkvigade parandusi on tervelt kaks lehekülge, kuid neid leidub veel pea igalt leheküljelt. Üldse keeleline külg on äärmiselt *korralage*. See ei ole omaaegne ega praegune eesti keel, vaid mõlema segu, täis hooletusevigu, paiguti aga siiski ridalalise maigu jõudnud saada, näit. liitsõnades: viis teist kümmend, h — tarvitamine: harenemine, jne. ... *Resümee*: Ridala „Eesti kirjanduse ajaloo lugemik“ 1. on oma materjalivalikult *juhustlik*, ühekülgne ja sagedasti *ebakunstiline*, pikemate tööde *esitus katketena* on kõlbmata käsitluseks, redaktsioon ebakindel, keeleline külg korralage, sellepärast *ei saa teada* tarvitada kirjanduse käsitlusel keskkoolis.

Märkeid H. G. v. Jannau—Vene-õigeusu tulekust Lõuna-Eestis 1845—46 a.

V. Orav.

Suurtel murrangute ajajärkudel, kus iganenud poliitiliste, sotsiaalsete ja majanduslikkude nähtuste asemele astuvad uued, paremad, lahedamad olud või ümberpöörduvad — veel raskemad elutingimused, võib märgata usutunnetes ja -küsimustes suuremat elevust kui harilikudel rahuaegadel. Nii oli ristiusu tekkimisel Roomas, nii Saksamaal Luteri päevil, nii Prantsusmaal suure revolutsiooni aegu. Ka meie väike kodumaa ei ole jäänud puutumata sarnastest usutuhingutest ühenduses poliit-

tiliste murrangutega ja majanduslikkude kriisidega. Seda näitab aeg, mil elame.

Suur ilmasõda oma koledustega, revolutsioonilised vapustused Venes ja Eestis, uue riigi loomisvalud, elukallidus ja tööpuudus on tekitanud meeletolu, kus tõusule järnenud mõõn, vaimele — uimastus, tüdimus, pettumus. Nii tõusu kui mõõna ajal lihtsamemad kodanikud otsisid (ja otsivad) abi ja lohutust otsult.

Meie päevil sai alguse uus n. n. protestantlik liikumine Eestis, meil siginesid nagu seened soojal sügisel noorte meeste ja naiste kristlikud ühingud, meil kubisevad veel praegu palvemajad (osalt ka kirikud, üksvahe isegi kinod) usu järgi janunejatest. Meil ilmub praegu rohkem kirjandust ja ajakirju usu alalt kui kunagi varem.

Sellases õhkkonnas on arusaadav niisuguse laialt reklameeritud raamatu ilmumine, nagu seda on *H. Kruus'i* trükki toimetatud, eessõna ja märkustega varustatud *H. G. v. Jannau* päeva-raamat „Vene-õigeusu tulekust Lõuna-Eestis 1845—46. a.“ (K/ü „Loodus“ Tartus 1927. Hind 240 marka). Muide vaevalt küll leiaks seletust, miks autoriteetlik asutus — Akadeemiline Ajaloo Selts algab eesti ajalukku kuuluvate materjalide trükkimise juhustlikult 19. sajangu keskelt, pealegi mitmelt poolt põlatud „veneuslik“ tulekuga Eestisse. Nagu puhtjuhuslikud olid omal ajal *A. Kruusberg'i* toimetatud „Ajaloolised arkiivid“, nii osutub sellasena ka käesolev „Ajalooline Arhiiv I.“ Kuid Akadeemiliselt Ajaloo Seltsilt võiks loota enam süsteemi, enam kavakindlust.

Käesoleva raamatu eessõnas (lhk. V—XI) *H. Kruus* tutvustab lugejaid eestlaste olukorraga enne veneusku minekut, usuvahetuse põhjustega ja tagajärgedega. Eessõnale järgneb Laiuse pastor *Heinrich Georg von Jannau* päeva-raamat 1845—6. a. ühes eestikeelse tõlkega üliõp. *Karl Kesä'tt* (lhk. 1—108). Lisas (lhk. 109—129) tuuakse kahes keeles veel mõned dokumendid (Tartu sillakohtu arhiivist), mis on ühenduses või selgitavad Jannau päeva-raamatu teksti. Lõpe raamat „märkustega“ (lhk. 130—138). Omapärane kaanekiri — *Joosep Karell'ilt*.

Iga teadusliku raamatu ilmumine eesti keeles on tervitatud. Ka *Jannau* päevaraamat ühes *H. Kruusi* eessõnaga on rikastanud eestikeelset raamatuturgu väärtusliku andamiga. Objektiiivne usuliikumise valgustus *H. Kruusilt* eessõnas ja sama nähtuse subjektiivne hinnang ühelt edumeelsemalt pastorilt — *H. G. v. Jannau'lt*—võimaldavad meile õiglase pildi saamise huvitavast momendist eesti ajaloos. Vana korra ümberhindamine, majanduslikust ummikust pääsu teede ja uute tõdede otsimine tuleb kujukalt esile *Jannau* päevaraamatus. Võitlus vana korra kaitsjate ja selle õonestajate vahel möödub ägeduse tähe all. Näeme ja kuuleme, kuidas tavaliselt katoliiklastele etteheidetud fanaatilist sallimatust teiseusuliste vastu avaldavad luteriusu vaimulikud, kes armastavad end kuulutada usuvabaduse ja -sallivuse apostliteks. Nagu 16. sajangu teisel poolel katoliku kirik võitles protestantismi vastu jesuiitide, inkvisiitorite, tsensoorite ja jumala armust ainuvälitsete kaudu, nii võitles igasugu abinõudega ev.-luteriusu kirik „veneusu” vastu 19. sajangu esimesel poolel.

Usuvahetajatele sai osaks kõige jämedam pastorite sõim, pilge ja mõnitus, nagu: usukauplejad, usukauplejate põrgutäht (lk. 7), lojused (lk. 10), venelased (lhk. 14, 15, 17), vasikad (lk. 17, 81), harjuse müüjad (lk. 20), polovernikud (lk. 34), kelmid (lk. 60, 97), vene ussid (lk. 67), kärnased lambad (lk. 73), raiped, kellele valu tarvis anda (lk. 75), põrgulised (-vene-usu kirik on põrgu—lk. 94).

Pastorite, koolmeistrite, vöörmündrite, mõisnikkude, kihelkonnakooli õpilaste j. m. t. ähvardused, karistused ja muud mõjuavaldused usuvahetajatele esinevad peaaegu igal leheküljel (vt. lhk. 3, 4, 5, 6, 10, 11, 14, 15, 17, 35, 41, 63, 71, 103, 134 j. t.).

Nuuskurid saadeti välja, et veneusule takistusi teha (lk. 25). Vale ja pettus võeti appi (lk. 50, 66 j. t.).

Jannau ütleb otsekoheselt välja, mis teda (ja teisi pastoreid) „määratu pinevusega” kuni „ärakurnamiseni” (lk. 38) sundis „venne usside” vastu tööta-

ma. „Läinud reedel — nii kirjutab ta (lk. 44) — olevat Mustvees 105 tormalast ristitud või õigemini salvitud. See on ju päris paha, — 60 adramaast! Ka Kodaveres kestvat edasi.” Taskuhuvid on ikka kõige valusamad neile, kes teenivad ühel ajal Kristust ja mammonat! Pealegi nimetavad mõned hotentoti moraalsiks sellase kahepaiksuse, kus laidetakse ainelistel põhjustel usu vahetust („venne ussid”) ja kiidetakse heaks sama ainelistel põhjustel keeld usku vahetada.

Kuigi veneusku minekul teatud osa mängis ka ainehuvi, nagu seda oli ka reformatsiooni ajal Saksamaal, Rootsis j. m. ja nagu seda eestlastest kinnitab *Jannau* (lk. 68, 72, 85 j. t.), siiski ei puudunud seal teised olulisemad põhjused. Nii kinnitab *Sinävin* (*Jannau*, lk. 36), et veneusku minejaid „juhtinud ainult seesmine venendumus”. Erapoolikust, sihilikku poolehoidu veneusulistele ei või loota *Sinävin'ilt*, kes „hoo pis ärritatult tulnud välja läti kreeka kirikust” ja kellele „läti keel olevat paistnud ebapäha” (ib.). Ka *Jannau* leiab, et „sel kangekaelsusel (s. o. usuvahetusel) peavad olema sügavad põhjused, mida meie (vaesed *hingekarjased*!) ei tunne” (lk. 8). Need „sügavad põhjused” ei ole küll päris tundmatud *Jannau'le* (vt. lk. 46, 72, 76, 85 j. t.), kui ta aga neid ignoreerib ja väidab, et „ülejoosikute hulk suhtub täielikult kogukondade intelligentsisse: Laiuse 3, Vaimastvere 4, Laius-Tähkvere 2, Reasvere 5, Kivijärve 9, Jõgeva 28, Leedi 10”, siis ta teeb seda pimedas vihas veneusu vastu. On põhjust kahelda, kas Jõgeva kogudus ühes samanimelise aleviga oli suhteliselt kõige vähema ja Laius-Tähkvere kõige kõrgema intelligent-siga. Kui Kivijärvel läheb koolmeister ühes naisega veneusku (lk. 41), siis on need *Jannau* silmas muidugi ebaintelligentsed isikud...

Igäüks, keda huvitavad näited ev.-luteriusu („hännaste kiriku” — *A. Gr.*) sallimatusest ja raskused, millistega tuli võidelda vene-õigeusku minejatel, loeb heameelega *H. G. v. Jannau* päevaraamatu läbi. Teistele pakub käesolev raamat vähe materjali, ainult kaudseid andmeid eestlaste madalast vaimlisest tasa-

pinnast ja viletsast majanduslikust elujärgest teoorjuse lõpu-päevilt.

Trükivigu on küll parandatud, kuid mõnigi neist on veel jäänud korrektoril kahe-silma-vahele (vt. lhk. 118, 130 j.t.).

Elmar Muuk. Eesti keeleõpetus.

1927. Tartus.

Jakob Tõnisson *).

See grammatika on parim seni Nmunuist, kuna ilmus pärast teisi või-des kasutada teisi.

Juhitagu lugejate tähelepanu mõningaile väikesile puudusile, mis on kergesti kõrvaldatavad tarvitajate ääremärkustega.

Leheküljel 7 täiendatagu hääliku-definiitsioon täiendiga „erilaadilist” sõnale „kõla”, sest mitte iga kõla, kõnelundite tekitatud, ei ole häälik, vaid häälikuiks grammatiliselt on ainult teatud erilaadilised kõlad, tekitatud kõnelundite teatud seisel või liikumisel.

Leh. 9 heli tekitamise seletusele lisatagu, et häälepaelad värisevad „perioodiliselt vähemalt 12 korda sekundis”, nagu see on öeldudki Looritsal. Samal leh. alt teine rida kõlaga: „Esvokaalide hääldamisel nihkub keel suus ettepoole”. Keeleõpetamisel sarnaste juhiste määramisel tarvitatagu ühtlast väljendusviisi, mis märksa kergendab õpivaeva. Peetagu meeles see ka igasuguste teiste sarnaste reeglite puhul.

Leh. 10 lisatagu, et piluhäälikute hääldamisel õhuvool tungib kahinaga „või heliga” (vrd. j, v, z, ž).

Leh. 12 märkuses 2 parandatagu „algu” — „alul”-iks.

Leh. 13 märgitagu, et häälikute rõhk—tugevus—jõud oleneb kõnelundi värinate ulatusest (amplituudist).

Leh. 14 märgitagu häälikute vältus olenevat kõnelundi värinate kestvusest, mida Saaberkki on toonitanud. See oleks selleks, et ei segataks vältust rõhuga ega rõhku vältega. Nende vahet meelepidades meie keelemeistrid ehk poleks nii kole venitanud võõrsõnu

mitmekesistes lõppudes, nagu: aad, aaf, aag, aal, aam, aan, aar, aas, aaz, aav, eel, eem, een, eer, ees, iid, iil, iim, iin, iir, iis, iiv, oob, ood, oog, ool, oom, oon, oor, oos, oov, uul, uur, uus, ään, äär, öör, öös, üül, üüm, üün, üür, üüs. Samal leh. vältuse definiitsioonis suletagu klambresse (e. pikkuseks). Tarvitatagu järjekindlasti üht nime.

Leh. 16 parandatagu „sõnasõna” — „sõnaosa”-ks (4. rida ülalt).

Leh. 19 ülemist märkust ärgu peetagu täitsa õigeks, sest 3. vältes esinevad ka eelmised häälikud sõnus: kook, piits, laastu, psüüh kaartide (vrd. kõõgu = kõõku, piitsa = piitsa, läastu = läastu jne.: mille? — 2. välde, mida? — 3. välde ka täishäälikul kaashäälikute eel).

Leh. 23—24 suletagu klambresse (e. paindega, e. paindel, e. paindumiseks, e. painduvad). Tarvitatagu järjekindlasti ainult üht nime „aste” ja sellest tuletisi, et vähendada korralagedust.

Leh. 39 alumises märkuses jäetagu ära teine pool, kus toonitatakse tugevat astet määrsõnaliselt tarvitatud sõnus. Sel puhul Õigekeelsuse Sõnaraamat küll õigustab korralagedust, kuid keeletarvitajad ja õpetajad tarvitagu järjekindlasti ainult nõrgaastmelisi vorme! Õigek. Sõnar. õigustab küll „harkis”, aga nõuab ka „kimbus” (mitte „kimpus”), „hukas” (mitte „hukkas”) jne. Tarvitatagu ikka õigeid käänevorme, sest eesti keeles on ju niipalju kõnekäändusid, kus teatud käänevormid on erimõistelisiks määrsõnuks (vrd. õigelt — õigesti, viletsamalt—viletsamini, pääst jne.).

Leh. 48—49 Saareste järele (vrd. A. Saareste. Tegelikud õigekeelsuse määrused. 1922. Tartu. leh. 10) eelisetatakse asjatult „hea, pea, seal, teal, seadus.” Paremm „hää, pää jne. — vähem erandeid! Kuna Saarestel puudub ainus tüvisõna, kus „ea” on muutmatult tüves: „teadma”, siis ta puudub ka Muugil (või Muugal?). Kuna Saarestel puudub märkus, et „ea” ilmub astmevahelduse järele, nagu: „pea < pigemini, peame < pidama, vean < vedama, sead < siga” jne., — siis see märkus puudub ka Muugil (või Muugal?).

*) Autori kirjaviis muutmata.

Samal leh. ühesilbiste tüvede vaatlemisel toonitatu nende vääriliste võõra laensõnade kohta, et nad peavad lõppema just tingimata „rõhulise“ pika vokaaliga või diftongiga.

Leh. 52—53 märgitagu ohvitser-tüübi sõnul lühike „kaasrõhuline“ vokaal, käsitelu-tüübil — „kaasrõhulise“ elu-lõpuline, laevastik-tüübil — „kaasrõhulise silbi“ pika konsonandi või liitkaashäälikuga. Ärgu unustatagu seda rõhu tähtsust ja ilmekust, millest Loorits on nii hästi arusaanud ja seda toonitanud.

Leh. 54 ärgu hoitagu korralagedust: asetatagu sulgudesse, ärgu õpitagu ega õpetatagu (e. reht, e. rehi, e. mõnda). Tarvitatagu ainult korralikult „rehte, rehti, mõnd!“ Meri-tüübist toodagu kõik sõnad, need väljaotsides: neid on vähe, neile pole vaja erandrühma, aitab eranditeks loetelust.

Leh. 55 pere-tüübid toodagu kõik sõnad, need väljaotsides; asetatagu piiga-tüüpi „nei“ juure ta vääriline „is-sameie“.

Leh. 56—57 rõhutatagu, et „-se“ on omastavas „rõhuta“; lisatagu mine-liiteliste puhul ka kolm mene-lõpulist: „esimene, inimene, ligimene“.

Leh. 58 asetatagu sulgudesse (e. ühte, ühti, e. ühtesid e.) ja tarvitatagu ainult korralikult „üht, üksi“; ärgu hoitagu ega õpitagu korralagedust!

Leh. 59 keel-tüübi ainsuse inessii-vis eelistatagu ikkagi Õigek. Sõnar. järele lühemaid vorme: keele, meele jne., sest need on ju erandsõnad, mis tulevad niikuinii äraõppida keeleõppijail. Ka otsitagu ja toodagu kõik käsi-, uus-, vars-, kaas- ja keel-tüübi sõnad, kui erandid.

Leh. 63 pandagu eriti tähele märkus Looritsast soovitatud e-mitmusest. Võtaks ometi keeletarvitajad tarvitusele selle ühtlase, lihtsa ja ilmeka traditsiooni ühesilbiliseks lühenenud sõnus! Teda ei tunnusta Õigek. Sõnar. Ta on mõistetud hukka keeleuueandajate sanhedrinil. Kuid ta ärgaku üles! Oma tugeva astmega teravilmekalt erinev nõrgaastmelisest ainsusest ühesilbiliseks lühenenuis e-mitmus ärgaku üles keeletarvitajais: ta on võrratult kerge traditsioon, ühtlane ja ilmekas! (vrd.

kohas ja kohtes — kohas ja kohis, nurgas ja nurkes — nurgas ja nurkis, kingas ja kinges — kingas ja kingis, rauas ja raudes — rauas ja rauus, leivas ja leibes — leivas ja leivus, pikas ja pikkes — pikas ja pikis jne.).

Leh. 67 märgitagu „täishääliku kadu kaashääliku eelt“ tütar-tüübi omastavas.

Leh. 71 haldjas-tüübist kustutatagu „söödud, joobnud, viinud“ jne., sest nad ei muutu. Deklineerudes nad kuuluvad aga ainult aasta-tüüpi: „löödu, söönu, jäetu“ jne.

Leh. 72 kuningas-tüübist kustutatagu „kõnelnud, valmistatud“ jne., sest nad ei deklioneeru. Deklineerudes nad kuuluvad aga ainult madal-tüüpi: „võidelnu, kirjutatu“ jne.

Siinsamas asetatagu sulgudesse erijuhtumeist: (e. parast, e. paraste, parastesse e.), et vähendada korralagedust.

Leh. 73 märgitagu b) erandrühmas omastava lõppemine „rõhulise“ -se-ga.

Leh. 95 märgitagu kindlasti küsimuseks põhiarvudele — „mitu?“ (mitte „kui palju?“), murdarvudele — „mitmendik?.. mõõtarvude — „mitmene, mitmeline?“... määrarvudele — „mitmekesi?“ ..., et saadaks ilmekas kord.

Leh. 98 pandagu eriti tähele liitarvude deklioneerumine. See on samm ette Looritsast. Mindagu veelgi edasi: käänatagu ainult viimane arv, jättes muutmata eelmised! Keeletarvitajad viigu see läbi!

Leh. 115 ärgu nii rõhutatagu esitlema-tüüpi. Neid sõnu pööratagu üldiselt muutmata tüvega, talle liites korralikult muutelõpud. Vastavalt sellele jäägu ära leh. 119 esitlema-tüüp. Kui juba moodustada uus tulema-tüüp (=esitlema), siis ainult sarnasena, nagu ta on esitatud leh. 120. Parem siis leh. 130 sulgeda klambreis II pöördkonna I. liigi b-rühma esitlema — esitlen-tüüp ja selleasemel lisada III pöördkonna lõppu kirjutama — kirjutant-tüübi alla: „esitlema — esitlen — esitleda — esitlesin — esitlenud — esitletakse — esitletud.“

Leh. 116—117 toodagu kõik ühesilbised pöördõnad lisatagu: „muuma,

leema, näuma, treima, vaoma < vaju-
ma" jne.

Leh. 118 „lõppema" ei sobi leppima-
tüüpi, sest ta olevik olgu tugevaastme-
line: „lõppen", mitte „löpen" („löpen"
olgu sõnast „lõpma"!).

Leh. 122 asetatagu „tapma" kõrvale
veel „lõpma" ja antagu nende erand-
vormid: „lõppev — lõpva, lõpsin —
lõppis; tappev — tapva, tapsin — tap-
pis."

Leh. 123 erijuhtumeile lisatagu
erandvormid: „jättev — jätva, jätsin
— jättis; kattev — katva, katsin —
kattis; mattev — matva, matsin — mat-
tis; küttev — kütva, kütsin — küt-
tis; võttev — võtva, võtsin — võttis."
ka veel: „pettev — petva, petsin — pet-
tis; nuttev — nutva, nutsin — nuttis".

Neile vormele juhitage eritähele-
panu keeleõppimisel ja õpetamisel!

Leh. 129 märgitagu ma-tegevusni-
mele järgnevaks lihtminevik (tugeva-
astmelised alati), da-tegevusnime jä-
rele nud-kesksõna (2-silb. tugevaast-
melised, 3-silb. nõrgaastmelised), nagu
seda teostab muuseas ka F. Puusepp
oma „Keelelisi harjutusi"-s.

Mitmelpool tarvitatud „kutsutakse"
vahetatagu järjekindlasti „nimetataks-
se"-ga.

Parem tarvitatagu järjekindlasti
igalpool „va-kesksõna" (mitte „oleviku
kesksõna"), „vat-kõneviisi" (mitte-
„kaudse kõneviisi olevik") jne., sest nad
on lühemad ja lihtsamad.

Sõnaliikide eritlemisel on jäetud
ära küsimused: kes, mis, missurgune,
milline, mitu, mitmes jne. Ka käänete
eritlemisel ei esitata küsimusi. Iseõp-
pijailegi määratud raamatus nad peak-
sid leiduma.

Parem tarvitatagu igalpool „lühivi-
pika-, ülipikaväلتeline", nagu on Loo-
ritsal. See on palju ilmekam kui abs-
traktsed „1.-, 2.- ja 3.-väلتilised".

Asjatult on tarvitatud „kolme- ning
enamsilbilised" pro „mitmesilbilised".
Parem lühemalt nagu Looritsal.

Silbiväلتet ei maksaks nii rõhutada.
Sõna olgu väلتeline, aga mitte asjatult
silbiväلتene. Asjatult on keerulistatud
Looritsa lihtsus. Sõnaväلتe puhul ol-
gu küllalt toonitamisest, et ta oleneb
pää- või kaasrõhulise silbi täishääli-
kuist ja neile järgnevaist kaashääli-
kuist, s. o. sisehäälikuist. Leh. 18 sel-
gub, kuidas tagurpidi käiakse väلتe mää-
ramisel. Siin öeldakse: „sõna sisehää-
likute väلتe oleneb sõna silbiväلتest."
Kogu väلتe-loos keeleõpetamisel iseõp-
pijailegi (mitte ajaloolisel uurimisel!)
käidagu vastupidist teed: häälikute
väلتe — sisehäälikud — sõnaväلتe
(mitte silbiväلتe: on ju sisehäälikuid
kahes silbis), lühikesed sisehäälikud —
lühiväلتeline (sõna). üks pikk häälik
või mõni häälikühend sisehäälikuis —
pikaväلتeline (sõna). mõni ülinikk hää-
lik sisehäälikuis — ülipikaväلتeline (sõ-
na). Kasutatagu seda Looritsa lihtsust.

Võrreldagu ka veel leh. 36 ja 42:
„1600. a. paigu = 1600. a. paiku."

Grammatika autori arvamisele vas-
tupidi on „ajaloolist" materjali liigagi.
Egas käsiraamat iseõppijaile suuda
mahutada ülikooli loendeid. Kirjelda-
vas grammatikas tarbetu ajalooline
tarkus jäetagu ära, selleest igapidi
selgemini, mitmekesisemalt ja täpsa-
malt toonitatagu sõnade hääldamise ja
kirjutamise momente kergemaks sõna-
de määramiseks muutmiskategori-
aaise. Siis raamat saaks vististi sel-
gem, õhem, odavam ja kättesaadavam.

Poeglaste kehalise kasvatuse õppekava eelnõu keskkoolidele.

A. Roosenberg ja K. Mür.

(Järgneb).

C. Vahelduvad kereharjutused.

Painutused kõrvale: varvastel seisus, väljaseadest kõrval, väljaastest taha, põlvseisus jalg sirutatud kõrvale — kätega ülal, kuklal, ülal, üks käsi ülal, teine õlal või kuklal. Kõhuli lamades jalad kinnitatud või kaasabiga, kätega ülal, üks käsi ülal, teine puusal, teine ülal, kepiga ülal. Küljeli lamades puusa toetusega pingil — kätega kuklal, üks käsi ülal, teine puusal ja kätega ülal. Tugilamades kõrval — ühendatud käe ja jala liigutused, kere painutus. Lipp kaasabiga (rootsiseinal või redelil). Pöörämised: põlvseisus jalg sirutatud kõrvale, väljaseades kõrvale, väljaastest taha kätega kuklal, ülal, kepiga pea peal ja ülal, üks käsi kõrval, teine kuklal ülal või pea peal. Väänämised istes (pingil või maas kaasabiga jne.) põlvseisus, põlvistes, harkseisus, algseisus, väljaastest kõrval—kätega ülal, sõrmed koos, kuklal, kepiga ülal.

Roomamised. Eelmistes klassides läbivõetud roomamisviiside kordamised.

Märkused: Kere liigutusi tehakse ka ühes käte kõverdamisega, sirutamisega, peopesade pöörämise, käte vibutamise, pea liigutustega jne. õppeaasta kavas nimetatud olekute piirides.

VI liik.

A. Hüppe.

Võimlas. Käärhüpe 180° pöördega, kaarhüpe 90° pöördega väljapoole, hundi hüpe ja keerdhüpe otse hooga — sängadeta ning kaarhüpe, tiivhüpe ja hundi hüpe 180° pöördega sissepoole — sängadel. Harkhüpe piki hobusel. Kõrge kaar seisust. Hüppe põiki üle kitse, hobuse jne. uperpalliga. Käärhüpe põiki üle eesoleva nööri — kitsel. Käärhüpe piki — kitsel. Sügavushüpe 180 sm kõrguselt.

Läbivõetud hüppe kordamine, raskendades kõrguse, kauguse või kõrguskauguse suurendamisega.

Spordiplatsil. Kaugushüpe — hooga 450 sm ja hoota 220 sm. Kõrgushüpe—

hooga 130 sm ja hoota 100 sm. Teivashüpe 200 sm. Kolmikhüpe hooga 950 mm.

B. Kestvamad jooksud ja raskemad jooksumängud.

Jooksud. Võimlas või spordiplatsil: Kestvusjooks 13 m. Kartuli- ja teatejooksud saali oludele vastava maapikusega. Eelmistes klassides läbivõetud jooksud ja keksimised, raskendades kestvuse suurendamisega. Mängud. Kordamine.

Spordiplatsil: 50 m—7,2 sek., 60 m—8,4 sek., 100 m—14 sek., 75 m—10,3 sek., 1000 m—3 m, 20 sek., 200 m.—30 sek., 1500 m.—5 m. 45 sek., 75 m. tõkkeid 5 à 91,4 sm—17 sek., 110 m tõkkeid 10 à 91,4 sm. Teatejooksud edasi-tagasi ja liikuva stardiga lühikese-maa jooksude piirides. Kartulijooks 5 à 20 m. Jooks: kaasõpilase kandmisega seljas kuni 30 m ja 10 kg raskusega kuni 60 m. Murd-maa — 1,5 km.

Mängud: Jalgpall.

Rännakud. Rännakud kuni 15 km ühekordse puhkusega. Kestvad ja kaugenad ekskursioonid kasvatusliku eesmärgiga ja vastupidavuse järelekatsumisega. Loodusliste takistuste võitmine.

Ujumine. Rinnuli ja küljeli ujumise äraõppimine. 50 m ning selili 25 m stiilselt ja ökonoomselt õige ujumise viisiga. Uppuja päästmine.

Uisutamine. Iluuisutamine. Kiiruisutamine kuni 250 m.

Suusatamine. Võistlus lühikestel maadel. Takistuste võitmine.

Aerutamine. Sõudmised lühemate maade peale, kontrollleerides võimisi ja keha hoidu.

VII liik.

Rahustavad harjutused. Aeglane käik, hingamise harjutused ja kergemad jäsemete ning kere liigutused vereringvoolu ja hingamise normaalolekusse viimiseks.

X õppeaasta.

I liik.

Korra- ja rivi harjutused. Kordamine.

II liik.

Ettevalmistavad harjutused.

A. *Käigud ja sammud*. Kiir-, võimleja- ja rütmiline käik. Käimine: väljastega kõrvale 180° pöördega ja ette ning täiskükis, käte viimisega õlgadelt, kuklalt, kõrvalt, kõverdatud kõrvale ja taha — üles; kallutusväljaastetega kõrvale, ette ja kõrvale 180° pööretega, käed — õlgadel, puusal, rinnal, kuklal, kõverdatud kõrvale ja taha ning viimisega siit ette ja kõrvale. Ülalnimetatud käimisviisid, käte ringitamisega, vibutamise ja jne.

B. *Harjutused abinõudeta* (korribeeriva iseloomuga). Kallutusväljaaste ette ja taha, käed ülal, ringitaoliselt ülal ja ülal seespool. Täiskükk ühel jalal, käed kuklal, õlgadel, pea peal. IX õp. a. läbivõetud seisakud ühenduses eritaoliste käte olekutega IX ja eelmistel õp. a. läbivõetud olekute piirides.

Märkus: Vaata VII õp. a., kuid kere liigutusi võib teha sirutatud seisakutes kätega ülemistes olekutes, raskendades neid täitmise kordade ja kiiruse suurendamisega ning IX õp. a. läbivõetud seisakutes.

C. *Harjutused keppidega*. Läbivõetud kepiolekud punkt B-s nimetatud käte olekutele vastava raskusega, ühendatud punkt B-s nimetatud seisakute ja kere liigutustega vastavalt „märku-sele”. Kaitse ja pealetung.

D. *Harjutused nuiadega* (kus seesugused olemas). Väiksed ringid: a) eesfrontaalses tasapinnas — ülal; b) tagafrontaalses tasapinnas all ja ees ühe käega ettepoole, teisega tahapoole; horisontaalses tasapinnas: kõrval ja ees (kahe käega — alla ja pealpool kätt — vasakule ja paremale. Eelmistes klassides läbivõetud ringide ja kaarte ühendamine.

E. *Loomulikkude harjutuste ettevalmistus* (spordiplatsil). Hüpete, viisete ja jooksude ettevalmistavad harjutused tehniliselt (ökonoomselt) õige stiili saavutamiseks.

III liik.

Tasakaaluharjutused.

Põrandal. Kaalseisud: a) ette kõverdatud jalal, käed — üks ülal, teine all ja kõrval; b) ette sirutatud jalal, käed — ülal; c) kõrvale, käed pea peal, ringitaoliselt ülal, alumine all — ülemine ülal; d) põvel — läbivõetud käteolekute vahetused; e) taha, käed õlgadel, kuklal, pea peal. Punktides a, b nimetatud seisakutes võib teha käte — ringitamisi, vibutamisi, ujumise liigutusi, käte olekute vahetusi jne.

Tasakaalupuul. Käimine ette: käed — kõrval, kuklal, pea peal, rinnal, õlgadel ja nimetatud olekute vahetusega; raskusega ühes ja mõlemas käes; jala liigutustega; käte ja jala liigutustega; üleminekud rippest ja seisust maas seisu ja istesse tasakaalupuul. Kõrgus 190 sm. Käimine ette, kätega — ülal ja viimisega ülemistesse olekutesse, käimine ette põvele laskumise kätega — kõrval, kuklal, pea peal, ülal — käte olekute vahetusega nimetatud olekutes; raskusega ühes ja mõlemas käes. Käimine tagurpidi, käed ees, kõrval, õlgadel ja nimetatud olekute vahetamisega. Pöörded käigul. Käimine ette väljaseade võtmisega ette ja taha; kätega — kõrval, õlgadel, kuklal ja nimetatud olekute vahetusega. Kõrgus 140 sm. Käimine tagurpidi, väljaseade võtmisega ette ja taha, kätega — ülemistes olekutes ja käte viimisega ülemistesse olekutesse. Raskuse kandmine seljas käies ette. Mõodakäimised. Tasakaaluvõitlus (üksik ja rühmvõitlusena). Kaalseisu võtmine ette, käed kõrval, õlgadel, kuklal. Kõrgus 90 sm.

B. Ripp- ja tugiharjutused.

Ripped. *Liikumine loodsihis* — a) ette — pulkadel; b) taha — pulkadel; c) ette, õõtssetega kõrvale — pulkadel; d) taha, õõtssetega kõrvale pulkadel; e) kõrvale, õõtssetega kõrvale — pulkadel: harilik, kõverdatud kätel — jalad sirutatud ette, ettesirutatud jalgade harki- ja kokkulöömisega, jalgade sirutamise ette.

Liikumine loodsihis — a) ette — pulkadel; b) taha — pulkadel; hüpetega sirgetel ja kõverdatud kätel — sirge

IV liik.

A. *Hüplemised ja võimlemissammud.*

Läbivõetud hüplemised üksikult, paarides ja hüppenõoriga, ühendatud käte liigutustega, pöõretega ja liikumistega raskendatud tempo kiirendamisega. Kestvus vaheldamisi puhkusega kuni 3 min. ja vahetpidamata 1 min.

B. *Tantsud.*

Tursapolka ja moodsad tantsud.

C. *Kergemad jooksud.*

Kestvusjooks kuni 5 min. Kiir ja teatejooksud kuni 50 min.

V liik.

Erilised kereharjutused.

A. *Pingutavad painutused.* Eelmistel õppeaastatel läbivõetud painutused raskendatult.

B. *Abaluu-, seljalihaste- ja kõhulihaste-harjutused.*

Pasiivsed painutused (selja sirutused), kere painutused taha, rinna tõstmised lamades kõhuli, kere kallutused ette ja kere painutused ette, raskendatult.

Kõhulihaste-harjutused. Eelmistel õppeaastatel läbivõetud kerekallutused taha, kere painutused ette, jalgade liigutused selili lamades ja rippes raskendatult.

D. *Vahelduvad kehaharjutused.* Eelmistel õppeaastatel läbivõetud painutused, pöõramised, väänamised, raskendatult, ühendades painutusi, pöõramisi ja kallutusi jne.

VI liik.

A. *Hüpped.*

Võimlas. Kaarhüpe 180° pöõrdega ja vargahüpe — sangadeta. Üle pea hüpe hooga sirgetel kätel ning kaarhüpe 90° pöõrdega väljapoole ja 180° nöõrdega sissepoole — sangadel. Käärhüpe piki üle eesoleva nööri — kitsel. Hüpped üle horisontaalselt käes oleva kepi.

Läbivõetud hüpete kordamine, raskendades kõrguse, kauguse või kõrguskauguse suurendamisega.

Spordiplatsil. Kaugushüpe — hooga 475 sm ja hoota 230 sm. Kõrgushüpe hooga 135 sm ja hoota 105 sm.

Teivashüpe 220 sm. Kolmikhüpe hooga 975 sm.

B. *Kestvamad jooksud ja raskemad jooksumängud.*

Võimlas või spordiplatsil. Kestvusjooks 14 min. Kartuli- ja teatejooksud saali oludele vastava maapikkusega. Eelmistes klassides läbivõetud jooksude ja keksimiste kordamine, raskendades kestvuse suurendamisega.

Mängud: Kordamine.

Spordiplatsil: 50 m — 7 sek., 60 m — 8,9 sek., 75 m — 10 sek., 100 m — 13,5 sek., 200 m — 29 sek., 1000 m — 3 m 1 sek., 1500 — 5 m. 30 sek., 2000 m — 7 m. 15 sek.; 75 m tõkkeid 6 a 91,4 sm — 16 sek., 110 tõkkeid 10 a 91,4 sm — 22 sk. Kartulijooks 5 a 25 m. Jooks raskusega, kaasõpilase kandmisega jne.. suurendades maapikkust. Teatejooksud lühikesemaa jooksude piirides. Murd-maa 2 km.

Mängud: Kordamine.

Rännakud. Rännakud kuni 20 km ja vastupidavamatele kuni 25 km eelmises vanaduseastmes esinenuist raskemate looduseliste takistuste võitmisega.

Ujumine. Ujumine rinnuli ja küljeli 75 ning selili 50 m stiilselt ja ökonoomselt õige ujumise viisiga. Kiirujumise viisiga tutvutamine. Uppuja päästmine. Võistluse elemendi sissetoomine.

Uisutamine. Kiiruisutamine 500 kuni 1500 m. Hokkei. Takistuste võitmine.

Suusatamine. Võistlused kuni 5 km. Kestvamad ekskursioonid. Hüpped ettevaatuse abinõude tarvitusele võtmisega.

Aerutamine. Võistluse elemendi sissetoomine lühikestel maadel.

VII liik.

Rahustavad harjutused.

Aeglane käik, hingamisharjutused ja kergemad jäsemete ning kere liigutused vere ringvoolu ja hingamise normaalolekusse viimiseks.

XI õppeaasta.

I liik.

Korra- ja riviharjutused.
Kordamine.

II liik.

Ettevalmistavad harjutused.

A. *Käigud ja sammud*. Kiir, varvas- tel-, võimleja- ja rütmiline käik. Käimine: täiskükis, kallutusväljaastega—kõrvale, ette ja kõrvale 180° pöördega, käte viimisega — õlgadelt, pea pealt, kõrvalt, eest, tagant, kuklalt jne.—üles; ülalnimetatud käimisviisidega, käte — ringitamise, vibutamise jne.

B. *Harjutused abinõudeta* (korrigeeriva iseloomuga). Täiskükk käed ülemistes olekutes. X õp-a. läbivõetud seisakud ühenduses eritaoliste käteolekute, X ja eelmistel õp-a. läbivõetud käteolekute piirides.

Märkus: Vaata VII õp-a. läbivõetud seisakutes kere liigutused, raskendades kordade ja kiiruse suurendamisega.

D. *Harjutused keppidega*. Läbivõetud kepiolekud, ühenduses seisakutega. Kaitse ja pealetung.

E. *Harjutused nuiadega* (kus seesugused olemas). Väikeste, keskmiste ja suurte ringide ning suurte kaarte ühendamine ühenduses seisakutega ja liikumistega.

G. *Loomulikkude harjutuste ettevalmistus* (spordiplatsil). Kordamine, kuid raskendades kiiruse ja täitmise kordade suurendamisega.

III liik.

A. *Tasakaaluharjutused*.

Põrandal. Kaalseisud: a) ette kõverdatud jalal, üks käsi ülal — teine kuklal; b) sirutatud jalal, üks käsi ülal, teine all, kõrval ja kuklal; c) kõrvale. käed ülal; d) põlvel, käte vibutamised, ringitamised jne., e) taha, käteolekute vahetused. Punktides „a” ja „b” nimetatud seisakutes teha käteolekute vahetusi, vibutamisi, ringitamisi jne.

Tasakaalupuul. Käimine ette: käed—kõrval, kuklal, pea peal, rinnal, õlgadel, ja nimetatud olekute vahetusega; raskusega ühes ja mõlemas käes; jala liigutustega; käte ja jala liigutustega; üleminekud rippest ja seisust maas — seisu ja istesse tasakaalupuul. Kõrgus 200 sm. Käimine ette, kätega — ülal ja viimisega ülemistesse olekutesse. Käimine ette põlvele laskumisega kätega — kõrval, kuklal, pea peal, ülal; käte olekute

vahetusega nimetatud olekutes raskusega ühes ja mõlemas käes. Käimine tagurpidi, käed — ees, kõrval, õlgadel ja nimetatud olekute vahetusega. Pöörded käigul. Käimine ette väljaseade võtmisega ette ja taha, kätega — kõrval, õlgadel, kuklal ja nimetatud olekute vahetusega. Kõrgus 150 sm. Käimine tagurpidi, väljaseade võtmisega ette ja taha, kätega — ülemistes olekutes ja käte viimisega ülemistesse olekutesse. Raskuse kandmine seljas käies ette. Mõõdakäimised. Tasakaaluvõitlus (üksik ja rühm- võistlusena). Kaalseisu võtmine ette, käed kõrval, õlgadel, kuklal. Kõrgus 100 sm.

B. *Ripp- ja tugiharjutused*.

Ripped. *Lükkumine loodsihis* — a) ette — pulkadel; b) taha — pulkadel; harilik, sirgetel ja kõverdatud kätel — põlved kõverdatud ette ja jalad sirutatud ette.

Lükkumine nõlvaksihis üles — a) ette — rööbastel; b) taha rööbastel: hüpetega kõverdatud ja sirutatud kätel — ettesirutatud jalgade harki- ja kokkulöömisega ees, jalad sirutatud ette.

Lükkumine nõlvaksihis üles — a) ette — pulkadel; b) taha — pulkadel; d) ette, õõtsetega kõrvale — pulkadel; e) taha, õõtsetega kõrvale — pulkadel; g) kõrvale — pulkadel; h) kõrvale, õõtsetega kõrvale — pulkadel; harilik, kõverdatud kätel — jalad sirutatud ette, ettesirutatud jalgade harki- ja kokkulöömisega, jalgade sirutamise ja ette.

Lükkumine nõlvaksihis üles — a) ette — pulkadel; b) taha — pulkadel: hüpetega sirgetel ja kõverdatud kätel sirge kehaga (jalad all), põlvede kõverdamisega ette.

Rippest — käte kõverdus 8 korda: sirge kehaga (jalad all), põlved kõverdatud ette, jalad sirutatud ette, põlved kõverdatud ette ja siin sääarte-sääre sirutamine ette, jalgade sirutamise ja ette, ettesirutatud jalgade harki- ja kokkulöömisega, õõtsed ette ja taha.

Tugi. Käte kõverdus põiki — 8 korda. Läbivõetud harjutuste ühendamine.

C. *Ronimised*.

Ronimine käte ja jalgade abil (latil-köiel ja kahel latil-köiel) — 5 m ja rohkem, suurendades kiiruse nõudeid.

Ronimine latil-kõiel ühe käe ja jalgade abil 5 m. Ronimine käte abil kõiel-latil ja kahel kõiel-latil — 5 m. Ronimine raskusega kui abinõud võimaldavad.

D. Vedamine ja tõukamine.

Eelmistes klassides suurema jõukulu ja raskusega vedamiste ja tõukamiste (kõiega, latiga, istes jne.) kordamine, raskendades kohalt äravedamise-tõukamise kauguse ja vedamiste-tõukamiste kestvuse ja täitmise kordade suurendamisega.

E. Tõstmine ja kandmine.

Võidu ja teatejooksud — 25 kg liivakotiga kuni 75 m, kaasõpilasega seljas kuni 40 m.

F. Endakaitse ja pealetung.

Prantsuse ja inglise pok — harjutused vastamisi.

Dju-djitju — harjutused vastamisi.

G. Visked, tõuked ja heited. Viske-mängud.

Visked. Võimlas või spordiplatsil: Märkivisked — par. 25 m ja vas. 20 m kauguselt. Kaugusheide: korvpalliga — par. 30 m ja vas. 25 m ja meditsiinipalliga. Outivisked (pea tagant ette): korvpalliga 20 m ja meditsiinipalliga. Eelmises klassis läbivõetud visete ja tõugete kordamine, raskendades tagajärgede suurendamisega.

Mängud: Kordamine.

Spordiplatsil. Kaugusvise täispalliga — par. 60 m ja vas. 50 m. Kuulitõuge 5,66 kg — par. 10 m ja vas. 9 m. Kettaheide 1 kg — par. 30 m ja vas. 25 m. Odavise 600 gr — par. 40 m ja vas. 30 m.

Mängud: kordamine.

IV liik.

A. Hüplemised ja võimlemissamud.

Läbivõetud hüplemised üksikult, paarides ja hüppenõoriga ühendatud käte liigutuste, pöörde ja liikumistega, raskendatud tempo kiirendamisega. Kestvus vaheldamisi puhkusega kuni 3 min. ja vahetpidamata 1 min.

B. Tantsud.

Moodsad tantsud.

C. Kerged jooksud.

Kestvusjooks kuni 5 min. Kiir- ja teatejooksud kuni 50 m.

V liik.

Erilised kereharjutused.

A. Pingutavad painutused. Eelmistel õppeaastatel läbivõetud painutused raskendatult.

B. Abaluu-, selja- ja kõhulihaste-harjutused. Passiivsed painutused (selja sirutused) kere painutused taha, rinna tõstmised lamades kõhuli, kere kallutused ette ja kere painutused ette, raskendatult.

Kõhulihaste-harjutused. Eelmistel õppeaastatel läbivõetud kere kallutused taha, kere painutused ette, jalgade liigutused selili lamades ja rippes raskendatult.

C. Vahelduvad kereharjutused. Eelmistel õppeaastatel läbivõetud painutused, pöörämised ja väänämised, raskendatult, ühendades painutusi, pöörämisi ja kallutusi jne.

VI liik.

A. Hüpped.

Võimlas. Kaarhüpped sangadel ja sangadeta 180° pöõretega väljapoole. Kõrge kaarhüpe hooga. Vargahüpped 90° ja 180° pöõretega väljapoole. Harkhüpe piki üle eesoleva nõõri — hobusel. Käärhüpe piki — hobusel. Sügavushüpe 200 sm. Läbivõetud hüpete kordamine, raskendades neid kõrguse, kauguse, kõrgus-kauguse suurendamisega. Spordiplatsil. Kaugushüpe — hooga 500 sm ja hoota 248 sm. Kõrgushüpe hooga 140 sm ja hoota 110 sm. Teivashüpe 240 sm. Kolmikhüpe 10 m.

B. Kestvamad jooksud ja raskemad jooksumängud.

Võimlas või spordiplatsil. Kestvusjooks 15 min. Kartuli- ja teatejooksud saali oludele vastava maapikkusega. Eelmistes klassides läbivõetud jooksude ja keksimiste kordamine, raskendades kestvuse suurendamisega.

Spordiplatsil. 50 m — 7 sek., 60 m — 8 sek., 75 m — 9,8 sek., 100 m — 13 sek., 200 m — 28 sek., 400 m — 65 sek., 800 m — 2 min. 20 sek., 1000 m — 3 min., 1500 m — 5 min. 15 sek., 2000 m — 7 min. Murdmaa 2 km. 110 m tõkkeid 10 a 91,4 — 21 sek. ja 75 m tõkkeid 6 a 91,4 sm — 15 sek. Jooksud raskustega, suurendades maapikkust.

Mängud. Kordamine.

Rännakud. Rännakud kuni 25 km ja vastupidavamatele kuni 30 km eelmises vanaduses esinenuist raskemate looduseliste takistuste võitmisega.

Märkus: Vastupidavus määratud piirides nõutav.

Ujumine. Ujumine rinnuli ja küljeli 100 m, selili 50 m ning kiirujumine 25 m stiilset ja ökonoomselt õige ujumise viisiga. Võistlused ujumises. Uppuja päästmine ja esimese abi andmine.

Märkus: Ujumise oskus klassile äramääratud piirides sunduslik, silmas pidades tema suurt elulist tähtsust.

Uisutamise. Kiiruisutamine 500 m kuni 3000 m. Hokkei. Takistuste võitmine.

Suusutamine. Võistlused kuni 5 km ja vastupidavamatele rohkem. Hüpped ettevaatuse abinõude tarvitusele võtmisega.

Aerutamine. Võistlused lühikestel maadel.

VII liik.

Rahustavad harjutused.

Aeglane käik, hingamisharjutused ja kergemad jäsemete ning kere liigutused vere ringvoolu ja hingamise normaaleolekusse viimiseks.

Lõpp.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi.

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

Õpetajate palgaseadus

on jällegi olnud elavaks kõneaineks ajakirjanduses. Kirjutisi sellelt alalt on olnud nii palju, et on täiesti võimatu kõigest sellest informeerida „Kasvatuse” lugejaid. Puudutan vaid rohkem iseloomulikumaid.

„Kaja” 95. numbris kirjutab N. N. artiklis „Kooliõpetajate töökoorem”:

„Palkade tõstmise eel käis riigiteenistuses töökoorma suurendamine... Palkade tõstmise eel viidi läbi koosseisude kokkutõmbamine. Hulk ametnikke lasti lahti. Nende töö langes loomulikult nüüd järeljäänud ametnikkude teha. Kooliõpetajatel ei ole mingit kõlblist õigust vastu vaielda, kui ka nende töökoormat tahetakse tõsta... Kui asutuva kogu ajal esimene palgaseadus arutusele tuli, valitses laiuatamise tung. Sellel ajal avaldas A. Kuks kõigis ajalehtedes seletuse, mis ka asutava kogu liigetele kätte saadeti, et kooliõpetaja nädalas kuidagi üle 24 tunni ei tohi anda... Mis kõnelesid needsamad kooliõpetajad, kes oma töökoorma miinimumini piirasid, aga laste tööst? Missuguse liigi õpetajad ka kokku tulid, igauks nõudis oma aine tundide

suurendamist. Et õpilaste töökoorem juba 32 tunni peale nädalas tõusnud, sellest mindi vaikides mööda... Kõige kaugemale on läinud sel alal just A. Kuks. Oma pedagoogika kursustel on ta korra sisse seadnud, et õpilastel 8—10 tundi päevas tuleb käia, peale selle veel ettevalmistus... Nüüd on aga huvitav, et needsamad pedagoogika kursuste õpilased, kes nädalas kaugelt üle 50 tunni peavad tööd tegema, kui nad järgmisel aastal kooliõpetajateks hakkavad, rohkem ei tohi tunde anda kui 24—26. Kus on siis härra Kuksi loogika? Asudes terve mõistuse seisukohale, peame oletama, et kooliõpetaja niisama palju tunde nädalas võib anda, kui koolilaps tundidel viibida... Kuidas on tegelikult õpetajate nädalatundidega, kui palju on nad suutnud ära anda?... Lisatunde anti 6, 8, 10, 15, isegi 20 ja rohkem nädalas, eriti meil Tallinnas... Muidugi muutus töö selle tagajärjel pealiskaudseks. Järjelikult ei ole tundide arvu suurendamine töö, vaid palga küsimus....”

Olen oma seisukoha juba ennemalt avaldanud tundide arvu puutuvate kirjatööde ülevaates. Ülal tähendatud

kirjutis ei too palju uudist, seepärast teen tema kohta ainult paar ääremärkust.

Küsimus, kas peab õpetaja võima anda vähemalt sama palju tunde kui õpilane neid kuulata, ei kuulu üldse loogika valda, vaid see on sisuline asi. N. N. tervemoistuseline loogika ei protesteerigi ju sugugi selle tõsiasja vastu, kui, näit., ülikooli õpetaja nädalas kõigest 6 tundi annab, kuna tema kuulaja mitu korda rohkem tunde nädalas kuulata võib.

N. N. imestub, et pedagoogika kursuste õpilased, kes 50 tundi nädalas töötanud, õpetajaiks hakates ei tohi rohkem tunde anda kui 24—26 tundi nädalas. Imestuda ei ole siin tõepoolest aga midagi, sest õpetajail on peale nädalatundide hulk kõrvalkohustusi, millest ta loobuda ei saa ja ei tohi, kui ta tahab kohusetruult oma ametit pidada, ja tema nädalatundide kogusumma on siis igatahes üle 50. Õpetajate tööaja normeerimisel tuleb igatahes arvesse võtta asjaolu, et õpetajate kõrvaltööde hulk on väga suur, ja kui temale määrata väga suur tundide arv, siis oleks tal raske oma ülesande kõrgusele jääda. Mitte selleks ei too meie esile kõrvaltööde, eriti seltskondliku töö küsimust, et meie nõuame, et kõige selle eest õpetajaile tasu peaks antama, nagu selles on õpetajaskonda süüdistatud, vaid selleks, et näidata, kuivõrra õpetaja on seotud kõiksuguste kõrvaltöödega, et tõsise õpetaja tööpöld ei piirdu klassis antava 24—26 tunniga, ja et klassis antavate tunnide arvu liigse tõstmisega, õpetaja tööga ülekoormamisega peab kannatama õppetöö edukus. Õpetajate nädalatundide arvu vähendamist õppetöö edukuse huvides on nõudnud ka mitmete teiste maade õpetajad ja on seda seal ka kätte saadud, kus valitsus on rohkem hoolitsenud rahvahariduse eest, näit. Austrias, mis sammub esirinnas haridusalal (algkooliõpetajate nädalatunnide arv on seal 24—28). Samuti on Inglismaal algkooliõpetajal ainult 25 nädalatundi. Kui meile öeldaks, et vaene Eesti ei saa seda endale lubada, mis küll tarvilik oleks hariduse huvides, siis saaksime sellest aru ja peaksime sellega leppimagi, kuna meile siiski jääks teadmine, et meie püüdeid

hinnatakse, kuigi neid ei suudeta teostada, aga kui meile alataks ette heidetakse ainult majandusliikude huvide tagaajamist, siis peame selle kõige kategoorilisemalt tagasi tõrjuma. Kui üksikud õpetajad on millalgi annud 20 ja rohkem ülenormitundi, siis mõistab õpetajaskond omas üldsuses selle nähtuse hukka. On ju ka Õpetajate Liit nõudnud omis parandusettepanekuis, et lisatundide andmise võimalust tunduvalt piirataks. Enamail korral ei olene suur lisatundide arv aga sugugi õpetaja suurest tundide ahnusest, vaid mitmesuguseist muist õpetajaist olenematuist asjaoludest. Näiteks, asub maal kool kahes majas, mis teineteisest versta või paar eemal. I ja II klassiga töötab ühes majas üks õpetaja, III ja IV klassiga teises majas — koolijuhataja. Koolijuhataja peab seal paratamatult andma kõik 32 nädalatundi, s. o. 8 tundi rohkem sarnase kooli juhataja normaaltundide arvust. On ta aga süüdi, et ei ole jõutud kooli ühes majas korraldada, kus suurema osa lisatunde võtaks endale teine õpetaja, kes nüüd I ja II klassis on määraline õpetaja ka vähema tundide arvu juures? Eriti on kurdetud selle üle, et Tallinnas mõned õpetajad, ka emakeele õpetajad, end liigselt on tundidega koormanud. Vist ei ole aga koolivalitsus nende asemele teisi õppejõudusid leidnud. Õpetajail on aga üldse võimalust selles küsimuses otsustavalt kaasa kõnelda, ei olene ju ülenormitundide lubamine Tallinna õpetajaskonnast, — ja sellepärast ei saa teda ka süüdistada selle eest, kui asjaolude sunnil või üksikute õpetajate ja koolivalitsuse nõusolekul ülenormitundide andmine mõnikord on läinud üle harilikkudest piiridest. Mis puutub sellesse, et ka ametnikkude töökoorem on kasvanud koosseisude koondamise tõttu, siis tuleks selle kohta tähendada, et tööaega ei ole ometigi ametnikkudel pikendatud. Kas ei peaks koosseisude koondamine ühenduses olema ka ammuoodatud asjaajamise lihtsustamisega, mis ametnikkude tööd peaks lihtsustama? Ja kuigi ametnikkude töö on ehk muutunud pisut intensiivsemaks, siis peab tähendama, et ka õpetajailt on hakatud nõudma ikka

enam ja enam intensiivsemat tööd, viimasel ajal eriti just kasvatuse alal, mis sõjajärelduste tõttu esitab õpetajale väga rasked nõuded.

„Kaja” 118. numbri artiklis „Kaks põhimõttelikku küsimust” selgitab P. J. küsimusi, kas peaks õpetaja palgasuurus olenema tema haridusest või ametikohast ja kas on soovitav, et ühes koolis oleksid õpetajaiks mees ja naine.

Esimese küsimuse kohta arvab P. J., et õpetaja palgasuurus peaks olenema ainult ametikohast, mitte õpetaja haridusest.

Põhjused: 1) endise aja koolis oli see nii (algkooli õpetajal oli oma, keskkooli õpetajal oma palk), 2) ka teistes ametites makstakse palka ametikoha järele (kui kindrali aukraadiga mees läheks konstaabliks, palka saaks ta ikkagi ameti järele).

Teise küsimuse otsustab P. J. eitavalt järgmisil põhjusil: 1) Praegu on palju õpetajaid kohata. Õpetaja ametis on aga palju isikuid, kelle elujärg oleks enam-vähem kindlustatud ilma õpetaja ametitagi. Need on eeskätt õpetajate naised, kes on ametis oma meeste kõrval. Nii saavad mõned perekonnad kahekordse palga, kuna selle läbi paljud õpetajad jäävad kohata. 2.) Seal, kus mees ja naine koos töötavad, kannatab koolitöö mitmel põhjusel. P. J. arvab aga siiski, et selles küsimuses peab ettevaatlikult talitama. On õpetajaid — naise, kelle lahkumine koolitööst oleks koolile väga soovitav, on aga ka niisuguseid, keda kooli huvides kuidagi ei võiks ametist vabastada. „Kui tahetakse siin mingisugust uuen-dust ette võtta, siis võiks anda määrus, et naisõpetajaid sel korral, kui nende mehed samas koolis ametis, tunnista-takse kohustetäitjateks, keda koolivalitsus tarviduse korral võib ametist vabastada.”

10. mail leidsid ajakirjades aset *haridusministri seletused ajakirjanikkudele õpetajate palgaseaduse asjus*. Lühidalt kokku võttes on seletuste sisu järgmine:

Kõigepealt seletatakse seaduse põhijooni ja teatatakse, et seaduseelnõu väljatöötamisest on hästi informeeritud olnud õpetajate ringkonnad.

E. Õpetajate Liidu esindaja hr. J. Rummo ilmumine rahaasjanduse alamkomisjoni kaitsma õpetajate huvisid paistnud kõigile võõrana. Tahetud öelda, et ei usaldata huvide kaitsmist valitsuse ega parlamendi kätte, vaid Liit tahab seada ise teha.

Väga raskesti olevat mõjunud Liidu esindaja kõne selle seaduse kava vastu: ta kõnelnud koormavast tööst, headest oludest võõrsil, liialdanud õige ohtralt, maalinud meie lastekasvatajaist õige kurva pildi, vaielnud väga ägedasti selle vastu, et õpetajaid loetaks kooli ülalpidava omavalitsuseasutise teenijaiks, väitnud ekslikult, et õpetajad olevat muus riikes igalpool riigiametnikud, ka Saksamaal, kus aga isegi keskkoolide õpetajate riigiteenijaiks lugemine olevat küsitav. Õpetajate Liidu esindaja väljaastumine olnud täiesti ühekülgne, ta visanud igale poole tuld, ajanud lõhed sügavamaks ja külvanud umbusaldust nende ridadesse, kes seni rahulikult koos töötanud.

Tundide arvu suurendamise on valitsus ette võtnud majanduslikkudel kaalumistel ja põhjusil, et ka riigiametnikkude tööd on suurendatud, sest mida tähendab riigiteenijale arvu vähendamine muud kui järeljääjate töö suurendamist. „Pedagoogiliselt seisukohalt võib muidugi olla tundide arvu tõstmise vastu ja võib seda ka igal juhtumisel põhjendada, aga kõik põhjendused ei pea igal juhtumisel vastu, kui teiselt poolt vastatakse, et kooliõpetajad suudavad siiski hea tahtmise juures rohkem tunde anda, nii nagu nad seda siis tegid, „kui neile lisatundide eest tasu maksti.”

Lõppeks kardetakse, et kui seaduse eelnõu saab ägeda võitluse esemeks, siis on tema suhtes võimalikud kõik-sugu üllatused. Vanematekogu ei ole omalt poolt seaduse eelnõu kõige kiiremaks tunnustanud. On üles tõstetud küsimus, et uus kava tuleks revideerimisele võtta palkade vähendamise ja täitsa uute aluste väljatöötamise mõttes.

Haridusministri seletuste puhul avaldas Õpetajate Liidu juhatus paar päeva hiljem ajakirjanduses järgneva seletuse:

„Õpetajate liidu juhatus asub seisukohal, et uus õppejõudude tasude seadus tuleks vastu võtta Riigikogu kevaldisel istungjärgul, kuna riigiteenijate kõrgendatud palgad, millistega peaks kooskõlastatama ka õpetajate palgad, on maksma pandud 1. aprillist s. a. Pealegi mõjuks tähendatud seaduse vastuvõtmise edasilükkamine sügisel halvavalt ning segadusi tootvalt koolitööle, sest uue tasude-seaduse vastuvõtmine hilja sügisel võib tuua ümberkorraldamisi õpetajate tööjao- tuses juba alanud õppetöö kestel.

Esindaja saatmisega Riigikogu rahaasjanduse alamkomisjoni koosolekule ei ole tahetud takistada seaduse vastuvõtmist ega avaldada kellelegi umbusaldust, vaid Liidu juhatus on toimunud asja huvides, pidades õigeaks, et Liit kutseorganisatsioonina avaldab ja kaitseb nii ametiasutis kui ka parlamendis omi seisukohti kõigis õpetajaid ja koolielu puutuvais küsimusis.

Sellelt lähtudes on Õpetajate Liidu juhatus korduvalt esitanud oma seisukohad ja parandusettepanekud õppejõudude tasude-seaduse eelnõu kohta haridusministeeriumile ja eelnõu Riigikogusse jõudes ka rahaasjanduse alamkomisjonile.”

Haridusministri seletuste selle osa kohta, mis puudutab hr. Rummo esinemise hindamist, ei pidanud Õpetajate Liidu juhatus tarvilikuks oma seisukohta avaldada: hindamine on olnud liiga subjektiivset laadi ja ei ole põhjendatud tarviliste faktidega. Täiesti arusaamatuks jääb, näit., millega Liidu esindaja on „ohtralt liialdanud”, miks koormavast tööst kõnelemine ei olnud sünnis õpetajate nädalatundide normi tõstmise küsimuse arutamisel, milles seisab Liidu esindaja igale poole tule viskamine ja miks see on kord hukkamõistetav, kuna see teinekord on lubatav ja isegi soovitatav, *) milles seisab lõhede sügavamaks ajamine jne.

Hr. J. Rummo on avaldanud ajakirjanduses *avaliku seletuse selle kohta, millest ta on kõnelnud Õpetajate Liidu esindajana rahaasjanduse alamkomisjonis:*

„Kõnelesin rahaasjanduse alamkomisjonis ainult neist parandusettepanekuist, mille läbiviimist Õpetajate Liidu juhatus pidas tarvilikuks uues õpetajate tasude-seaduses. Need ettepanekud puudutasid õpetajate tasunorme, nädalatundide arvu, korteriolusid, küsimust, kelle teenija on õpetaja, ja erakoolide õpetajate seisukorda. Need ettepanekud olid välja kasvanud õpetajate poolt Õpetajate Liidu juhatusel korduvalt avaldatud soovidest; enne nende esitamist valitsusasutisile tehti nad ajakirjanduse ja eribülleteeni kaudu teatavaks kõigile õpetajaile, samuti tunnustati need ettepanekud õigeaks pea kõigi kohaliste õpetajate ühingu poolt. Haridusministeeriumile esitati tähendatud ettepanekud Õpetajate Liidu juhatusel poolt juba 24. märtsil s. a. Nii ei olnud minu ettekandes rahaasjanduse alamkomisjonis midagi uut ega ootamatut ei õpetajaskonnale ega haridusministeeriumile.”

Edasi seletab hra J. Rummo, et Berliini kasvatus- ja õpetuse keskinstituu- dilt saadud andmete põhjal on saksa õpetajad „riigiteenijad”, millist sõna ei loe identseks sõnale „riigiametnikud”, et ta ei ole öelnud, et õpetajale oleks häbiasi olla vallateenija, kuid ta on näidanud ainult, missugused raskused tekivad sellasest seaduse määrangust, ja et haridusminister Liidu esindaja seletuste mõju heatahtlikult üle hindab, kui ta selle mõju arvele kirjutab õpetajate nädalatundide arvu vähendamise alamkomisjoni poolt.

Õpetajate Liidu esindaja seletuste kohta kirjutatakse „Päevalehe” 115. numbris:

„Nagu kuulda, ei ole õpetajate liidu esitaja seletused komisjonis mitte head muljet avaldanud. Ja nimelt asjaolu, et sealtpoolt pearõhk on pandud palgaolude ja töörohkuse peale. Komisjon oli oodanud, et õpetajate esitaja ka pedagoogilisi küsimusi oleks puudutanud.”

*) Ütles ju haridusminister hr. Lattik Riigikogu koosolekul 20. mail: „Eile Riigikogu kuluäärdes kõneldi, et käesolev Riigikogu istungjärg lõpeb rahulikult, temas ei ole hoo- gu ja tuld. See oleks tema puudus olnud.”

Ligikaudu samal seisukohal asub ka rkl. K. Tonkmann (põllum.) kes leiab, et „tuleks enam tähelepanu pöörata kooli tõstmise peale, siin peaksid kaasa töötama kõik kooliõpetajad, selle asemel et saata sarnuseid märgukirju, nagu õpetajate liidult tuli (V. „Päevalehes“ nr. 135!).”

Peab küll tõesti imestuma, missuguste nõudmistega „Päevalehe” toimetuse on hakkama saanud: õpetajate esindaja selgitagu ka palgaseaduse arutamisel riigikogu liikmetele pedagoogilisi küsimusi. Ja rkl. Tonkmanni arvates on lubamata asi, kui Õpetajate Liidu juhatus, kui õpetajaskonna kutsehuvide kaitsja, julgeb omi arvamisi avaldada seaduste andjaile seaduse kohta, mis sügavalt puudutab õpetajaskonna huvisid. Mis ütleks rkl. Tonkmann, kui ta kuuleks, et on olemas riike, näit. Austria, kus on „õpetajate koda” (Lehrerkammer), mille liikmeteks on kõikide koolitüüpide esindajad, alates ülikooli ja lõpetades külakooli õpetajatega, ja mille ülesandeks on läbi arutada kõik haridusalal ilmuvad seaduseelnõud enne nende arutamist parlamendis ja esineda seal vastavate parandusettepanekutega? Muidugi peaksivad kõik kaasa töötama kooli tõstmiseks, aga see ei tähenda veel sugugi seda, et õpetajaskonna esindaja ei tohiks puudutada muid küsimusi kui puhtpedagoogilisi. Ja ka õpetajate palgaküsimuse otstarbekohane lahendamine on kõige lähemas ühenduses meie kooli tõstmisega, sama lähedas ühenduses, kui on, näit., paremate põllutööriistade ja parema karja soetamine ning selle ratsionaalne pidamine ühenduses põllumajanduse tõstmisega. Pedagoogilisi küsimusi meie õpetajaskond on alatasa arutanud, eriti viimaste aastate jooksul, eesti kooli loomisajajärgul. Seda peab tunnustama iga erapooletu vaatleja, kellel on ülevaade sellest, mis ses suhtes tehtud meil ja mujal. Aga et õpetajaskonna kutseesinduski ei tohi seista kutsehuvide valvel ja ei tohi kõnelda selle juures muust kui puhtpedagoogilistest küsimustest, sellase nõudega saavad hakkama vist ainult rkl. Tonkmann ja „Päevalehe” toimetus.

Õpetajate Liidu juhatuse ja tema esindaja seletustele on ruumi lubanud ajalehed, milles ilmunud haridusministri informatsioon, ka „Päevaleht” oma 129. numbris („Palgakõrgendusest, töötundidest ja koolikorrast.”), kuigi seletusi tublisti kärpides, — ruumi puudusel, nagu teatakse. Õpetajate Liidu juhatuse ja tema esindaja seletustele lisatakse juure „saba”*, mis on nelikorda nii pikk kui seletused. Tema sisu on kokkuvõetult järgmine:

„Et õpetajad tundide arvu suurendamise vastu vaidlevad, see on inimlikult kõigiti arusaadav... selle teostamine ei ole aga sugugi sama lihtne. Sest see, mis inimene eluüldapidamiseks tarvitab, nõuab teatud hulga tööd ja see tööhulk oleneb suurelt osalt tingimustest ja oludest, mida muuta ei ole inimese võimises...”

Edasi avaldatakse võõrastust selle üle, et Läänemaa õpetajad oma tööaja on kokku võtnud ja leidnud, et nad peavad töötama 80 tundi nädalas või 13½ tundi päevas, kui arvesse võtta ka kõik kõrvaltööd. „Nõnda siis ka laulu- ja muusikaharjutused, seltside tööst osavõtmine jne. loetakse ametitööks, mille eest riigikassast palka peab maksetama!” ohkab „Päevaleht”. Kuid millal on Läänemaa õpetajad selle eest riigilt palka nõudnud? Kas siis õpetajaskond ei tohi üldse kõnelda oma töökoormast? Ja huvitav võte: alatakse vaielust õpetajate üleriikliku esinduse seisukohtade vastu (et see ei ole nõus nädalatundide arvu suurendamisega) ja selle juures hüpatakse üle kohalise õpetajate (Läänemaa õpetajate) seisukohtade arvustamisele!

Pikalt-laialt kõneldes Läänemaa õpetajate töötundide arvestamisest, jõutakse seisukohale, et „sarnane töötundide arv on ikkagi kaunis vesistatud ja üles puhutud ja ärgu õpetajad vihastagu, kui inimesed teistest elukutsetest seda arvustavad ja selle üle võõrastust tunnevad, — nagu E. Martinson „Kasvatases” igasugust arvustust

*) Õpetajate Liidu juhatuse ja tema esindaja seletused ja toimetuse „saba” kannavad eelmaintud ühist pealkirja.

sõimab ja hurjutab. „Aga mis õigusega tahetakse riigikodanikkudele ära keelata selle küsimuse kohta huvi tundmast ja arvamisi avaldamast? Ja mis saaks meie riigist, kui siin igauks võiks otsustada, mis riigikassa temale peab maksma? Mõned õpetajate esitajad avaldavad igasuguse arvustuse kohta päris haiglast sallimatust, nagu vanal ajal tsaari isiku arvustamine oli „oskorbleenije veliitschestva.”

Väga omapärane mõttekäik ja stiil! Räägitakse Õpetajate Liidu juhatuse, tema esindaja ja kogu õpetajaskonna seisukohtadest, vaieldakse neile vastu, ebakohaselt opereerides Läänemaa õpetajate mõtteavaldustega ja lõppeks süüdistatakse E. Martinsoni, et see igasugust arvustust sõimavat ja hurjutavat. Ei tea, et oleksin mõnd arvustust sõimanud ja hurjutanud, pealegi veel igasugust arvustust. Mulle tundub see olevat üldse kaunis raske ülesanne arvustust sõimata. Niikaua kui „Päevalehe” toimetus seda mulle ei ole näidanud, kus ja missuguste sõnadega seda olen teinud, loen tema ütelse lihtsalt mõtte tute sõnade pildumiseks. Ka mingisugust haiglast sallimatust ei ole ma avaldanud igasuguse arvustuse kohta. On see siis haiglane sallimatus, kui refererides ajakirjanduses esitatud mõtteavaldusi, nende kohta arvustavalt sõna olen võtnud. Ja millal ning kus olen mina või mõni teine õpetajaskonna esindaja kellelegi riigikodanikule keelatud „selle küsimuse kohta huvi tundmast”? Millal oleme nõudnud, et meie riigis „igauks võiks ise otsustada, mis riigikassa temale peab maksma”? Kui „Päevaleht” küsib, „mis õigusega tahetakse riigikodanikkudele ära keelata selle küsimuse kohta huvi tundmast ja arvamisi avaldamast”, siis oleme palju enam õigustatud küsima, mis õigusega nõuab „Päevaleht”, et meie ei tohi oma seisukohti avaldada ja endid kaitsta, kui meile ajakirjanduses kallale on tungitud? Kas ei ole sallimatus just teises laagris? Ja kas ei ole seal ka see „veliitschestvo”, kelle etteheidete ja arvustuste vastu end kaitsta ei tohi?

Edasi tuuakse esile meie kooli õpetus-kasvatustliku külje väärnähtused.

„Lugedes, kui hästi õletajad endid tundidele ette valmistavad, millise värs-kuse, innu ja andumusega nad tööd teevad ning vaadates õpilasi, siis valdab vanemaid tihti arusaamatus. Laps on koolitunnid ära ja peab kodus veel 5 tundi ja rohkem õppima ning kõiksugu ülesandeid tegema, isegi pühapäevad läbi. Selgub, et tunniandmine on ainult kodus õpitu äraküsimine ja uute õpetükide ülesandmine. Loomulik oleks, et laste õppimisetöö raskus siirduks peaaesjalikult koolituppa ja kodusel tööle oleks ainult kui täiendusel ja kaasaaitamisel kõrvaline tähendus; meil on aga paljude õpetajate juures (ei ütle, et kõigil) asi ümberpöördukt: pearõhku pannakse kodus õppimise peale, koolitundides ainult kontroleeritakse seda, mis laps kodus teinud.

Ei ole siis ka laste süü, kui koolis valitsevad niisugused olud, nagu Valga lehes ühest koolist kirjeldatakse. Seal loeme:

„Siin koolis ajab mürgel mürglit taga, — ei ole naljalt päeva, mis vaikselt mööduks. Sageli on veel kella 11 ajal õhtul igasugust kolinat koolimajas, mis on kavatsetud valvekorral oleva õpetaja äritamiseks.

Kui õpetaja on sunnitud sõnakuulmatut klassist välja saatma, — poiss aga ei lähe ja vastab jultunult: „Kas see sinu tuba, vaata et ise välja lähed!” Viimaks saadakse ometi kuidagi hakkama ja poiss lahkub klassist. Pisut aja pärast vaatab õpetaja üle ukse — poiss on koridorile tule maha teinud ja soendab tule juures. Kunagi on keegi poiss enesele teinud tühjast püssi padrunist püstoli, selle tiku väävliga laadinud ja sihhib kaasõpilaste kisa ja kära saatel õpetajale rindu. Õpetaja hoiatab: „Ära lase, ära lase!” Aga ometi käib pauk ja poiss ütleb: „Sa täna Jumalat, et ma sind maha ei lasknud!”

On ette tulnud, et lapsed palvetunnil laulu etteüteldud sõnad tähele panemata jätavad ja korruga laulma pistavad: „Aadamal oli seitse poega”.

On ette tulnud, et õpetaja klassi minnes leiab õpilased koridoril klassi ukse ees kahelt rinnalt seismas auvahetidena, kus siis õpetajat mürgliga vastu võtavad.

On ette tulnud, kus õpilased köögist tassivad toobitäie vett klassi ja sinna ümber kallavad, et õpetajale klassi il-mudes üllatust teha.

On ette tulnud, et õpetaja laste tem-butuste ja mürglite ees täielisesse te-guvõimetusse langeb, ega ei tea enam väljapääsuteed leida. Täielik sõnakuul-matus ja õpetajale jultunud sõnade vastu silmi pildumine on esil.

On ette tulnud asju, mida ma mitte ei või kirjutada, sest et viisakuseta sõnu ei julge paberile panna."

Ülemise kirjelduse kohta peab üt-le-ma: kari nii nagu karjane.

Ja see nõuab vähemasti samasugust tähelepanu, kui palgaküsimus."

Meil ei ole võimalust kontrollida, kuivõrra vastab tõele ettetoodud väär-nähtuste kirjeldus ja kui suurel mää-ral meie koolis sellased väärnähtused on aset leidnud. Meie mõistame mui-dugi hukka sellased väärnähtused, kuid usume, et meie koolis suurem osa õpetajaist kasvatus-õpetustöös püüab anda lastele oma kõige paremat, mis ta anda suudab ja püüab ka kõigest jõust võidelda pahedega ja väärnähtustega, mis suurel määral on tingitud sõjaae-gade kurvast pärandusest.

Väga iseloomulik on aga, et „Päe-valeht" üksikuis koolides ettetulnud pahede rittaseadmisega toime saab kir-jatükis, milles ta kõneleb õpetajate pal-gakõrgendusest ja töötundidest. Sel-lega tahaks ta nagu öelda, et suurem osa õpetajaid (ta arvab siiski, et mitte veel just kõik) ei vasta oma ülesandeid ja muidugi ei ole siis ka palgakõrgen-duse väärt. Ütleb ta ju ka, et „see nõuab vähemasti samasugust tähelepanu kui palgaküsimus." See tähendab: suure-mat palka teie nõuate, aga töö tegemi-sega ei ole asi teil sugugi korras. Ta-haksin loota, et kaugelt suurem osa meie õpetajaist ei ole „Päevalehe" ette-heiteid ära teeninud. Kui aga ettehei-teid tohiks teha ainult üksikuile, mis mõte oli neid siis teha kirjatükis, mis puudutab üldiseid küsimusi?

„Päevlehe" 130. numbris kirjutab keskkooliõpetaja „Keskkooli õpetajate liidu asutamisest":

„Kuuldavasti olla Tallinnas ja Tar-tus keskkoolide õpetajate liit asutami-

sel, mis juba ammugi on kavatsetud. Seni on terve õpetajaskonna juhtimi-ses tegelikud peategelased olnud alg-kooli õpetajad, suuremalt osalt ka äär-miste poliitiliste kalduvustega, kes aga alati selleks mitte kohased ei ole, nagu seda liidu esitaja taktitu ja ebatark esi-tamine hiljuti riigikogu rahaasjanduse komisjonis näitas, millega palgasea-duse küsimus täiesti vildakule tee-le ju-hiti.

Et oma usaldusmehe eksisammude jälgi segada, leiab meie pahempoolne ajakirjandus nüüd paraja aja olevat keskkoolide õppejõudude kohta mõnita-vaid märkusi teha, neid „koolipapa-deks" nimetada jne., ehk küll ometi just keskkoolide õpetajad praeguste palgaolude all kõige rohkem kannata-vad, saades kaks, kolm ja vanemad õpe-tajad isegi neli korda vähem, mis oli palk, kuna algkoolides õpetajate palk endisega võrreldes rohkem umbes ka-hekordseks on tõusnud, võttes aluseks ministeeriumikooli õpetajate palgad. Seepärast oleks viimane aeg, et prae-gune juhtumine meie keskkooliõpe-tajaid üles ärataks ja neid eraldi liidu loomise läbi ka eraldi keskkoolide õpe-tajate palgaseadust ette valmistama sunniks.

Kuuldavasti ollakse mõjuvates ring-kondades selle poolt, et keskkoolide õpe-tajate seisukorrale, mis viimasel ajal iseäranis halvaks muutunud ja pare-mad jõud koolitegevusest eemale tõr-jub, eraldi tähelepanu juhtida."

Huvitav see liidu loomine küll. Kõi-gepealt tema siht: eraldi liidu loomise läbi keskkoolide õpetajate palgaseadust ette valmistama hakata. Praegusel Õpe-tajate Liidul on ikkagi nagu pisut lai-aldasemad ülesanded: kogu meie kooli edu ja hea käekäik. Eesti Õpetajate Liidu juhatuse tegevamaist s. o. Tal-linnas asuvaist liikmetest õpetavad ai-nult kaks algkoolis: nende ridade kir-jutaja ja hr. J. Rummo. Küll on aga enamuses just keskkooli direktorid ja õpetajad (Kiesel, Neuhaus—Nurmiste, Välbe, Kann, Kents, Kana (endine kesk-kooli direktor) Janson (kauaaeg-ne seminari direktor) ja peale selle üks endine õpetaja Piiskar (kes vististi ka keskkoolis on õpetanud, praegu Ri-i-

gikogu liige). Nii siis kümnest liikmest 2 algkooliõpetajat. Kuidas siis need kaks algkooliõpetajat üksi on suutnud Õpetajate Liidu poliitikat ajada? Ja ehk on „Keskkooliõpetaja” nii lahke ja ütleb avalikult, milles minu „äärmine poliitiline kalduvus” on kahjulik olnud Õpetajate Liidule ja Eesti koolile. Hr. Rummo kohta on ainukese süüdistusena ette toodud ta „taktitu ja ebatarck” esinemine rahaasjanduse alamkomisjonis, kuid ei ole näidatud, mis poolest see esinemine oli taktitu ja

ebatarck, sellepärast lubatagu sellastes sõnakõlksudes kahelda.

Kui mõjuvais ringkonnis selle poolt ollakse, et keskkooli õpetajate seisukorda parandada, miks ei võetud siis vastu haridusministeeriumis ja rahaasjandusekomisjonis Õpetajate Liidu poolt tehtud ainsamad parandused palga tõstmise kohta, mis seisid selles, et ühe palga astme võrra tõsta I haridusjärgu a ja d liigi õpetajaid (s. o. keskkooli õpetajaid)?

Organisatsioonide teateid.

Opetajate VIII üldkongressi ja EÕL. 10 aastapäev.

Tallinnas, 19., 20. ja 21. augustil 1927 a.

K A V A :

Esimene päev: 19. augustil.

I üldkoosolek kell 1/2 11 e. l.—3 p. l.

1. Avamine.
2. Juhatuse, sekretariaadi ja komisjonide valimine.
3. Töökorraldus.
4. Uus avalikkude algkoolide seadus. Ref. E. Martinson.
5. Täienduskoolid ja nende korraldus. Ref. J. Kiivet ja A. Veiderman.

II üldkoosolek kella 5—9 õht.

1. Õpetajate palgaküsimus. Ref. J. Rummo ja N. Kann.
2. Õpetajate kutseõiguslikest päevaküsimusist. Ref. J. Piiskar.

Teine päev: 20. augustil.

III üldkoosolek kella 9 homm.—2 p. l.

1. Üldhariduslik ja kutselaadiline keskkool; nende sihid, ülesanded ja korraldus. Ref. F. V. Mikkelsaar ja N. Neuhaus-Nurmiste.
2. Keskkoolide praegune vaimline tasapind ja vahekord alg- ning ülikooliga. Ref. K. Treffner.
3. Keskkoolide õpetajate ettevalmistamine ja edasiharimine. Ref. P. Pöld.

Eesti Õpetajate Liidu 10 aastapäev.

I. EÕL. 10 aastapäeva aktus-koosolek kell 3 p. l.

1. Eesti Õpetajate Liit eesti kooliloomisel — E. Martinson.
 2. Eesti Õpetajate Liit õpetajate kutsehuvide teenistuses — J. Rummo.
 3. EÕL. juhatusete panek 10. aastapäeva puhul — N. Kann. Muusikalised ettekanded.
- II. Koosviibimine.

Kolmas päev: 21. augustil.

Algkoolide õpetajate sektsiooni koosolek kella 8—11 h.

Algkoolidesse puutuvate küsimuste arutamine.

Täienduskoolide õpetajate sektsiooni koosolek kella 8—11 h.

Täienduskoolidesse puutuvate ettepanekute ja resolutsioonide arutamine.

Keskkoolide õpetajate sektsiooni koosolek kella 8—11 h.

Keskkoolidesse puutuvate küsimuste arutamine.

Kutseliste küsimuste komisjoni koosolek kella 8—11.

Kutseliste küsimuste arutamine.

IV üldkoosolek kella 11—3 p. l.

1. Resolutsioonide hääletamine.
2. Kongressi lõpetamine.

Kongressi koosseis.

Kongressist võtavad osa: 1) hääleõigusega: a) õpetajate ühingute esin-

dajad, iga 10 liikme kohta üks; b) iga maakonna liidu juhatuse poolt üks esindaja; d) kõik EÕL. asemikkudekogu liikmed ja e) EÕL. juhatuse liikmed; 2) sõnaõigusega võivad osa võtta kõik EÕL. liikmed. (EÕL. kongresside kokkord § 10).

Suvised täienduskursused õpetajaile 1927. a.

1927. aasta suvel korraldatakse õpetajaile järgmised kursused:

I. Haridusministeeriumi korraldusel.

1. Õpetajate edasiharimiskursused Tartu ülikooli juures.

Käesoleval suvel on korraldatud järgmised osakonnad:

Inglise keele kursused tegelikele keskkooliõpetajaile. Kavas: Loengud inglise kirjanduse ja kultuuri üle. Grammatika harjutustega, konversatsioon. Metoodika proovitundidega. Lektoriks on *Dr. Peters*.

Eesti keele kursused kesk- ja algkooliõpetajaile. Kavas: Õigekeelsuslikke küsimusi eesti keele grammatika alalt, eesti rahva loomingu, eesti ja lääne-euroopa uuemast kirjandusest. Lektoriteks on mag. *J. Aavik*, keeleteadlane *E. Muuk*, Dr. *Loorils* ja teised, kelle nimed lähemal ajal avaldatakse.

Ühiselt mõlema kursuse kuulajaile korraldatakse loenguid pedagoogika, eksperimentaalse psühholoogia üle. Lektoriks on siin prof. *P. Põld*, dir. *J. Tork* ja dots. *K. Ramul*.

Kõik kursused algavad 1. augustil ja kestavad umbes 3 nädalat.

Õpetajate edasiharimiskursustest Tartu ülikooli juures on alati väga elavalt osa võetud ning loodetavasti sünnib see ka käesoleval suvel.

Neid õpetajaid, kes kursustele soovivad astuda, palutakse teatada sellest kursuste juhatajale *E. Kilkson'ile* Tartu Ülikool, Füüsika Instituut).

2. Laulu ja muusika kursused algkooliõpetajaile:

a) Tallinnas, kestvus 25. VII.—20. VIII. Kava: hääleseade ja laul, orel, viiul; algteooria, harmoonia, koorilaulmine ja

koori juhatamine; muusika ajalugu; muusikalise kasvatuse ülesanded; koorilaulu metoodika ja praktika. Kursuste juhataja h-ra *Viktor Krull*.

b) Kuresaares, kestvus 27. VI.—16. VII. Kursuste juhataja härra *Bruno Steinberg*.

3. Saksa keele täienduskursused tegelikele õpetajaile, kestvus 18. VII.—20. VIII:

a) Narvas — juhataja koolinõunik hra *J. Karu*;

b) Pärnus — juhataja koolinõunik hra *J. Estam*;

d) Kuresaares — juhataja hra *Bruno Steinberg*.

4. Usuõpetuse kursused, kestvus 1. VIII.—13. VIII:

a) Narvas — apostl. õigeusu õpetuse kursused: Eesti keeles — lektor hra *N. Päts*, vene keeles — lektor hra *J. Bogojavlenski*. Kursuste juhataja koolinõunik hra *J. Karu*.

b) Valgas — ev. luteruse usuõpetuse kursused. Kursuste juhataja h-ra *A. Tammik*.

5. Käsitöö, õppevahendite valmistamise ja joonistamise kursused Tallinnas, kestvus 4. juulist kuni 6. augustini. Kursustel õpetatakse põhiainetena: a) pesuõmblemist; b) papptööd ja raamatuköitmist; d) õppevahendite valmistamist ühes puutöödega; e) joonistamist. Peale selle õpetatakse mitmesuguseid kõrvalaineid. Juhataja koolinõunik hra *J. Karell*.

6. Aiatöö, mesinduse, majapidamise ja linnukasvatuse kursused Abja kultuuritehnika gümnaasiumi juures Pärnumaal.

Kursusi korraldab Pärnu maakonna-koolivalitsus, juhataja hra *G. Maurer*, kestvus 4 nädalat — 27. juunist kuni 24. juulini. Õpetamine kursustel teostatakse kahes rühmas, nimelt: a) aiatöö, mesindus ja linnukasvatus; b) majapidamine keeduvilja aed ja linnukasvatus.

7. Riieteõmblemise ja majapidamise kursused Tallinna linna naiskutsekooli juures, juhataja pr. *A. Varma*. Kursuste kestvus 1. augustist kuni 27. augustini. Kursused on arvatud peasjalikult täienduskoolide õpetajaile, kes

riieteõblemist ega majapidamist ei ole peaaegselt õppinud. Õpetamine kursustel teostatakse vastavalt ainetele kahes rühmas — riieteõblemine ja majapidamine.

II. Eesti Õpetajate Liidu korraldusel:

1. Eesti keele ja koduloo kursused Viljandis, 25. juulist — 13. augustini. Kursuste juhataja hra dir. *H. Ruubel*.

2. Eesti keele ja koduloo kursused Valgas, 1. augustist — 18. augustini. Kursuste juhataja hr. koolinõunik *A. Kõiv*.

3. Ajaloo kursused Tallinnas 1. augustist — 14. augustini.

4. Ekskursioonijaam Saaremaal 15. juunist — 30. juunini. Ekskursioonijaama üldjuhatajaks on hr. vanem assist. *A. Luha*.

5. Täienduskursused alg- ja keskkooli võimlemisõpetajaile Narva-Jõesuus 18. juulist — 6. augustini. Kursuste juhataja hr. *Leo Kalmet*.

6. Majapidamise, aiatöö, mesinduse ja linnukasvatuse kursused Tartus ja Vahil, kestvus 3 nädalat; aiatöö ja mesindus — Vahi põllutöökooli juures, algus 15. juunil, ja majapidamine ning linnukasvatus Tartu linna tööstusõpilaste ja täienduskooli juures (Karlova t. V. algkool), algus 1. augustil. Kursuste juhatajaks aianduse ja mesinduse osas on hr. *M. Reinik* ja majapidamise ning linnukasvatuse osas pr. *Raamot*.

7. Aiadöö ja majapidamiskursused. Alutaguse Õpetajate Ühingu korraldusel Jõhvi alevi algkooli juures 8. juunist kuni 30. juunini.

8. Pedagoogilised nädalad juulikuul lõpul ja augustikuul alul Rakveres, Haapsalus ja Pärnus. Pedagoogilistel nädalatel käsitletakse aktuaalsemaid kooliellu puutuvaid küsimusi loengute, läbirääkimiste, eeskujulikkude tundide jne. abil.

Lähemaid teateid Eesti Õpetajate Liidu poolt korraldatavate kursuste kohta saab EÕL. büroolt Tallinnas, Rataskaevu 22, ja kursuste juhatajailt.

III. Omavalitsuste korraldusel.

Aianduse kursused Võrus, Võru maakonnakoolivalitsuse korraldusel. Lähemad teated kursuste kohta annab Võru maakonnakoolivalitsus.

Õpetajail, kes soovivad ühest või teisest kursusest osa võtta, tuleb sellekohase soovivaldusega kirjalikult otsekohe vastava kursuse juhataja poole pöörata hiljemalt 4 päeva enne kursuste algust, soovivalduses enese kohta järgmist teatades: 1) ees- ja perekonnanimi ning vanadus, 2) teenistukoht ja kutse, 3) kas vastavat ainet koolis õpetanud ja kui kaua, 4) kas vajab kursustel ühiskorterit. Laulu ja muusika kursustele minejad teatavad peale selle veel, kas juhatab laulu- või muusikakoori, missugusel mänguriistal mängib, kus on varem muusikat õppinud ja missuguseid aineid soovib kuulata.

Käsitöökursustele minna soovijail tuleb teatada, missugust pea- või kõrvalainet soovib õppida.

Kursused kui ka ühiskorter on makсутa, ülespidamine, voodipesu jne. peab kursuslastel aga omalt poolt olema.

Õpetajaile, kes kursustel algusest lõpuni korralikult töötanud, antakse vastavad tunnistused.

Iga kursuslane on kohustatud kursustel sellekohase ankeetlehe täitma, mille plangid ühes kursuste aruannetepiiridega riigikoolivalitsusest kursuste juhataja nõudmisel välja saadetakse.

Üleskutse õpetajaile ja asjast huvitatuile.

Oskusainete õpetajaile on tänini suurt raskust tekitanud üldiselt tunnustatud oskussõnade puudumine. On tarvitatud kohalikke murdesõnu, võõraist keelist tuletatud ja hädasuunnil oma sepiõnade. Sellane mitmekesine oskussõnade tarvitamine on nii õpilasile kui õpetajaile soovimatu.

Elmiste puuduste kõrvaldamiseks moodustati k. a. aprillis Tallinnas peetud naiskutsekoolide nõupidamispäeval oskussõnade komisjon, mille ülesandeks jäi alg-, kesk-, täiendus- ja kutsekoolide askusainete (käsitöö, majapidamine jne.) terminoloogia kogumine, täiendamine ja ühtlustamine.

Tööviljakuse tõstmiseks palutakse kõiki asjast huvitatuid esineda kirjaliikult vastavate ettepanekutega, nagu: murde-, tõlke- ja üldiselt tundmata sõnadega, seejuures varustada tõlkesõnu võõrkeelsete nimetustega, murde- ja uusi sõnu lähemate seletuste ja vastavate joonistega.

Saadetised palutakse saata Tallinna, „Kasvatuse“ toimetusse, Rataskäevu 22, oskussõnade komisjoni nimele.

Eeskujulik kooli naiskäsitööde kollektiooni näitus.

Eeloleva õpetajate VIII üldkongressi ajal korraldab Tallinna Õpetajate Seltsi naiskäsitöö sektsoon eeskujuliku kooli naiskäsitööde kollektiooni näituse, milleks valitakse õpilaste töid kõigist Tallinna alg- ja keskkoolidest.

K a r s k u s.

Esimene laste karskusvõistluskirjutis Eestis.

J. Elango.

On üldiselt tuttav, et seni kui karskuspropaganda jääb külma mõistusega sõnade tegemiseks, ei suuda ta suuremaid hulki, n. n. massi, liikuma panna. Massi „äratamiseks“ ja liikuma panekuks propaganda teel on tarvilik kõrge vaimustuse ja ekstaasi tekitamine; kuid see on raskesti teostatav tasakaalus ja külma mõistusega põhjamaa rahvaste juures.

Lastes ja noorsoos seevastu pole vaimustuse äratamine kuigi raske. Kuid ta pole ka kuigi tulutoov, sest tavaline silmapilgu vaimustus on nagu õletuli, mis leegib hetkeks kõrgele, et sealsamas peaaegu jäljetumalt kustuda. Ainult sellane vaimustus, mis äratab aktiviteeti ja pakub noortele rikkalikke elamusi, on väärtuslik.

Nimetatud seisukohalt püüab hinnata ja käsitella lastekarskustööd Eesti Õpetajate Karskuskasvatustliit, seades endale ülesandeks otsida ja leida ettevõtteid ja tegevusvahendeid, mis sobiksid noorsoo tegelemise ja aktiviteedi tarbega ja pakuksid seejuures noortele võimalikult sügavaid elamusi.

Sellaseid ettevõtteid tahab muuseum olla laste *karskusvõistluskirjutiste* korraldamine. See on väga omapärane ja huvitav töövahend, mis eriti Soomes juba kauemat aega käsiteldud. Soome õpetajaskonnas on ta leidnud suurt poolehoidu ja saanud koolivalitsuse

erilise heakskiitmise osaliseks*). Mõeldud õppeaastal teostus see esmakordselt Õp. K-liidu korraldusel Eestis.

Võistluse ülesandeks oli:

1) teha tavaline karskusteadmuste jagamine ja omandamine lastele huvitavaks ja innuga laste endi poolt soovitatavaks tegevuseks;

2) olla lootusringidele talvise tegevuse korraldamisel tegevust koondavaks lähtekohaks;

3) pakkuda koolidele agitatsiooni maigust vaba ja noorte isetegevuse tarbele vastavat ning elamusi pakkuvat tegevust karskusveendumuse ja karskusmeelse ilmavaate kasvatamiseks;

4) edendada karskusaate kandmist kodusesse.

Võistluse korraldamine sündis õpetajaskonna abil koolide kaudu, kuna osa võtta võisid sellest kõik algkoolide õpilased. Et nooremate ja vanemate õpilaste suurt arenemise vahet arvesse võtta, siis jagati kõik osavõtjad kahte rühma. Noorema rühma moodustasid 3. ja 4. klassi lapsed, kellega ligi kümnekond 2. klassi õpilast ühines. Vanemasse rühma kuulus 5. ja 6. klassi ja täiendusklasside õpilaskond.

Liidu ettepanekule võistlusest osa võtta reageeris 119 kooli, ning esialgselt registreeritud osavõtjate arv ulatus üle kolme ja poole tuhande. Kuid ühelt poolt talvel vaiitsenud taudide ja teiselt poolt ettevõtte uuduse pärast ei saanud osa koole võistlusest hiljem tegelikult

*) 1927. a. kevadel Soomes korraldatud laste karskusvõistluskirjutisest võttis osa 59 043 last, kuna auhindu anti 12 971.

osa võtta, nõnda et kokkutulnud kirjutiste arv (vaata tabel) napilt kahe ja poole tuhandega piirdus, missugust arvu asjatundjalt poolt siiski kõigiti rahuldavaks peeti.

	Mitmest koolist oli osavõtjaid	Osavõtjaid		
		poisse:	tüdrukuid:	Kokku:
Noorem rühm	96	721	818	1539
Vanem rühm	54	463	419	882
Kokku	106	1184	1237	2421

Et võistlusele ettevalmistamist teatud määral ühtlustada ja enam-vähem selgetesse piiridesse panna, selleks muretseti kummalegi rühmale vastavad õpiraamatud. Nooremale rühmale toimetati raamatuke „Noorkarsklase joogid ja alkohol“, kuna vanemale rühmale määrati Noorsoo Karskusliidu väljaandel ilmunud raamat „Meie õnne vaenlane“.

Kuigi kõigiti soovitav ja tähtis oli, et iga võistluse vastu valmistaja õpilane oleks olnud varustatud õpiraamatuga, puudus Õp. K-liidul varaliste abinõude vähesuse pärast võimalus maksta õpiraamatute väljajagamiseks, mis pärast ta oli sunnitud neid müüma.

Õppimist ja ettevalmistamist korraldas iga rühm ja kool muidugi oma äranägemise järele, kasutades neid meetodeid ja abinõusid, mis jõukohased ja kohal kättesaadavad. Loomulikult olid kogu aeg tarvilikud õpetajate ja rühmajuhtide selgitavad ja täiendavad seletused, sest väikesed ja konspektiivsed õpiraamatud võisid muidu noortele lihtsaks tuupimise esemeks saada, milleks nad kaugeltki polnud mõeldud. Kõige sobivam oli õppimiseks kasutada lootusringi koosolekuid.

Võistlus korraldati 6. märtsil 1927. a. Mõni päev enne võistlust saadeti kõigile neile koolidele ja rühmadele küsimuslehed, kes õpiraamatud tellinud ja kes teatanud, et nad võistlusest osa võtavad. Noorema rühma küsimusleht sisaldas 11, vanema rühma oma — 15 küsimust. Määratud päeval, kui õpilased kokku kogusid, jagati neile küsimuslehed kätte,

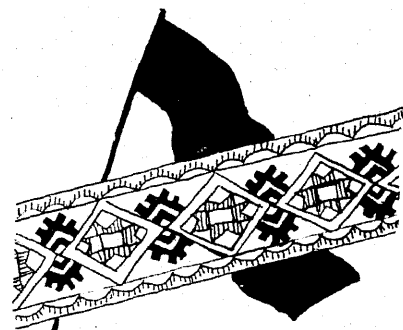
ning igal võistlejal tuli kõigile küsimusile kirjalikult lühikesed, asjalikud ja tabavad vastused anda. Selles lihtsas toimingus seisiski võistlus. Aega kirjutamiseks oli kolm tundi.

Mitmes koolis on võistluspäev kujunenud haruldaseks sündmuseks. Nii kirjutab K. algkooli juhataja Pärnemaalt, et „kõik õpilased peale ühe haige lapse, kes kooli ei saanud tulla, võtsid võistlusest osa. Ka vanemaid tuli ühes lastega koolimajja. Kujunes väike aktus: lühike kõne päeva tähtsusest, karskuslaulud, sinised lindid rinda, lipud, riigihümn! Mulje ja meeolu oli kõigil väga hea, sellepärast ka tööl edu!“

S. algkooli juhataja Viljandimaalt kirjutab, et „lapsed olid asjast väga huvitatud ja veidi kartusega, tõsisemeelolus kirjutasiid küsimuste peale. Karskusvõistluskirjutiste korraldamine lastele E. Õp. K-liidu poolt on väga ilus ja tagajärjerikas samm lastekarskustöö alal“, kuna sama maakonna V. algkooli juhataja omas kirjas nõuab koguni, et „niisugused kirjutised peakisid olema sunduslikud igas koolis!“

Peale kirjutamise koguti tööd kokku ja hinnati kohal ära ning saadeti siis ühes aruandelehega Tartu E. Õp. K-liidu kätte.

Kõik kokkutulnud kirjutised luges nende ridade kirjutaja Liidu juhatuse ülesandel läbi ja hindas teistkordselt.

Täname mälestuslehtede ja raamatute eest!
Karskuskirjutesest.
osavõtnud Türu algkooli õpilased. Türu, 3 mail 1927.

Üldmulje tödest jäi üsna hea. Ainult üksikuist koolidest tulid röpasevõitu ja puudulikud tööd. Suure enamuse tööd väljendasid eeskujulikku puhtust, põhjalikku ettevalmistamist ja kõigiti rahuldavat karskusküsimuse tundmist. Puuduseks võib nimetada, et mõnes koolis olid vastused küsimusile ülemääraselt pikad, laialised ja suured, — kaugelt põhjalikumad, kui võistluse korraldajad seda olid mõelnud.

Kõigest lapselikust naiivsusest hoolimata on nii mõnedki vastused väga tabavad ja teravmeelsed. Teiste heade tööde hulgast paistis eriti silma Tartu-maa U. algkooli 13-aastase õpilase Elmar O. töö, kes lõpetab oma kirjutise järgmise lapseliku luuletusega:

Eesti rahva mure.

Eesti rahval muret palju
kodu asutusel veel;
aga Eesti poeg on valju,
töötab päeval ja ka ööl,
et saaks enda kodu karskeks,
viinast — õllest puhastud
Siis saaks rahva elu värskeks
Vanad ajad unustud.
Tahaksin ka enda sõpru
sinna teele juhtida,
et võiks üheskoos me astu
Viina vastu võitlema.
Kui kord mina meheks kasvan,
tahan karske olla ka,
ja siis enda laulu mõistan,
mis kord tegin lapsena.

Samuti töötavad paljud poisid ja tüdrukud suureks saades joomise vastu hakata südilt võitlema ja kõik restoranid ja kõrtsid kinni panna, sest need on asutised, kus häda, viletsust, vaesust, haigusi ja hullumeelsust pudelites müüakse.

Nendes sadades ja tuhandetes väikestes poistes ja tüdrukutes seisab karskustöö suurim lootus ja ilusaim tuleviku pant. Nende kaudu ja nende abil kantakse karskusmõte pikkamisi ilma erilise pealesundimiseta tuhandetesse kodudesse, kus ta kodukondseilegi paratamata külge hakkab.

Sellane vaikne, kasvav ja loov on õpetajaskonna poolt arendatav alkoholi-vastane võitlus.

Eriti meeldivad ja korräpärased tööd olid kirjutanud Tammistu, Krabi, Ra-

hinge, Kärddla, Saduküla, Rannu, Lahmuse, Haljala, Vastseliina, Koolepi, Kantküla, Ludimäe, Piilse, Pärnu I. II ja Pärnu I. VI algkooli õpilased.

Kõigile võistlusest osavõtjaile valmistas Liit nägusad värvilised mälestuslehed, kuna parimate kirjutiste auto-

reile kummaski vanadusrühmas anti auhinnaks ja kingituseks häid laste- ja noorsooraamatuid, kogusummas 60.000 marga väärtuses. Kurja rahapuuduse takistuse pärast pidi mõnigi korraliku töö kirjutaja jääma auhinnata.

	A u h i n d u		
	pois- tele	tütar- lastele	Kokku
Nooremas rühmas	159	253	412
Vanemas rühmas	124	118	242
Kokku	283	371	654

Mälestuslehtede ja auhindade välja- jagamine sündis kevadel lootusringide kevadpühäl ja valmistas tuhandetele noortele, nende vanemaile ja õpetajaile palju rõõmu ja õnne, mida väljendavad küllalt selgesti Õp. K.-liidule saadetud tänukirjad.

Kõnnu vald Harjumaal vajab Loksa algkooli põllmajandus-
aiandus- ja majapidamis-

täiendusklassi juhatajat,

sellesama algkoolile ühte ja Kõnnu algkoolile ühte

kutseõiguslist õpetajat!

Valimine vallavolikogu ees Kõnnu vallamajas, 12. juulil s. a.
kell 12 päeval. Kandidaatide isiklik ilmumine soovitav. Kirjalikud
sooviavaldused olgu 20-margalise tempelmargiga varustatud.
Aadress: Kõnnu p. ag.

Vallavalitsus.